

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Otorepec

Omrežja organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Otorepec
Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Omrežja organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

Hvaležnost razkrije polnost življenja. Spreobrne tisto, kar imamo, v zadostno in ne samo to - spreobrne zanikanje v sprejetje, nered v red, zmedo v jasnost ... Hvaležnost da smisel naši preteklosti, prinese mir današnjemu dnevu in ustvari vizijo jutrišnjega dne.

Melody Beattie

Posebna zahvala gre mentorju doc. dr. Iztoku Prezlju za vse strokovne nasvete in usmeritve.

Hvala vsem mojim najbližjim za vso podporo in razumevanje, še posebej očetu Janezu in mami Alenki za številne vzpodbudne besede, ki so mi dale potrebno motivacijo. Hvala Rade, da si verjel vame in za razumevanje po vseh neprespanih nočeh.

Hvala vsem, ki ste mi kakorkoli pomagali pri doseganju mojih ciljev.

Omrežja organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu

Zadnjih štirideset let se družbe po vsem svetu srečujejo z naraščajočo stopnjo kriminala. Predvsem z uporabo informacijske tehnologije, ki omogoča dobro koordinacijo in komunikacijo med celicami organiziranega kriminala, so se le-te, povezane v omrežja, razširile po vsem svetu. Organizirani kriminal tako s širjenjem preko državnih meja vedno bolj postaja grožnja mednarodni varnosti.

Ortodoksne doktrine, ki so se fokusirale na hierarhično strukturirane kriminalne organizacije, vedno bolj nadomeščajo nove paradigme, kot je koncept fluidnih socialnih omrežij, ki delujejo kot podjetja, ki jim je glavni cilj dobiček. Omrežja temeljijo na fleksibilnosti, decentralizaciji in pomanjkanju formalne organizacije, kar jim omogoča skrivno delovanje. Skupine organiziranega kriminala, ki so strukturirane v obliki celic in omrežja, lahko prilagodijo svoj modus operandi in območje delovanje odvisno od priložnosti, ki jim jih ponuja neko geografsko območje. Prav tako se adaptirajo na podlagi aktivnosti organov kazenskega pregona.

Organizirani kriminal na Zahodnem Balkanu je v vedno večji meri dojet kot glavna grožnja stabilnosti v regiji in celotni Evropi. Družbi namreč grozijo kriminalne aktivnosti različnih oblik, kot so na primer tihotapljenje droge, ljudi in pranje denarja. Poti preko držav Zahodnega Balkana so zelo pomembne za tihotapljenje nelegalnega blaga v države zahodne Evrope. Vendar Zahodni Balkan ni le tranzitna regija, na tem območju namreč poteka pranje denarja preko vlaganja v nepremičnine in privatna podjetja, kar predstavlja ogromno grožnjo legalni ekonomiji.

Magistrsko delo je razdeljeno v dva dela. Prvi del je teoretični in preučuje kriminal in kriminalna omrežja, v drugem delu so analizirana kriminalna omrežja na Zahodnem Balkanu oziroma je izvedena podrobna študija dveh javno dobro poznanih omrežij organiziranega kriminala, in sicer Zemunski klan in omrežje Darka Šarića. Z raziskovanjem modusa operandi in povezav med člani omrežij so se pokazale pomembne povezave med člani omrežja in politiko, ki le-tem omogoča nemoteno delovanje in jim zagotavlja varnost. Izrednega pomena so tudi vezi med organiziranim kriminalom in družbo ter ekonomijo. S pomočjo programske opreme Pajek in podatki, pridobljenimi iz javno dostopnih obtožnic, sodb in medijskih člankov, sem izrisala strukturo omrežij v študiji primera (rekonstrukcijo) in s tem pokazala pomembnost celostnega pristopa pri preučevanju skupin organiziranega kriminala.

Le celostno preučevanje omrežij organiziranega kriminala nam bo dalo pomembno znanje in podatke za boj proti le-temu, saj je organizirani kriminal že globoko ukoreninjen v evropsko družbo. Le z bojem proti omrežjem organiziranega kriminala bomo doprinesli k izboljšanju ekonomije in politične stabilnosti tako na Balkanu kot v celotni Evropi.

Ključne besede: organizirani kriminal, kriminalno omrežje, Zahodni Balkan.

Organized criminal networks in the Western Balkan

We have witnessed rising rates of crime in the most societies all over the world for the last forty years. Especially with the use of the information technology, which enables the coordination and communication between criminal cells connected into the net, they dispersed all over the world; therefore, organized criminal is increasingly moving over national borders and becoming an international problem.

The orthodox organized crime doctrine that focuses on hierarchical criminal organizations is slowly replaced by new paradigm – the concept of fluid social networks, which works like an enterprise whose main goal is profit. Networks are built on flexibility, decentralization and lack of formal organization which helps them to work in secret. Criminal groups organized in cells and networks can adapt their modus operandi and routes in response to geographical opportunities and law enforcement activities.

Organized crime in the Western Balkan is widely recognized as the main threat against stability in the region and in Europe. Legitimate society as a whole is threatened and disrupted by criminal activity of all types, such as smuggling drugs, people, money laundering etc. Routes through Western Balkan countries are very important for smuggling many illicit commodities into countries of Western Europe. But the Western Balkan is not only a transitional region; money laundering through investments in real estate and private companies is a huge problem for legal economy.

This paper is divided into two major sections – the first part is a theory about crime and criminal networks, the second part is analyzing criminal networks in the Western Balkan.

The aim of my work is to provide an overlook on two well known, public organized crime networks – Zemun gang and the network of Darko Šarić. By examining modus operandi and connections between members of these two networks, I have discovered connections between organized crime and politics which provide protection to these groups. I also found out the diversity of relations that exists between organized crime and society and economy. I made reconstruction of networks of Zemun gang and Darko Šarić with program Pajek and showed the importance of comprehensive approach in researching criminal networks. Data based on information about connections between members of networks form publicly available indictments, judgments and media.

Only comprehensive approach in the examination of criminal networks will give us the necessary knowledge to reduce organized crime, because the Balkan crime networks are already firmly rooted in Europe. Only the containment of organized criminal networks would improve the economy and contribute to the political stability in the Balkan and in whole Europe.

Key words: organized crime, criminal network, Western Balkan.

KAZALO

1	UVOD	10
2	METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	13
2.1	Opredelitev teme in ciljev magistrskega dela.....	13
2.2	Hipoteze.....	17
2.3	Metodološki pristop.....	18
2.3.1	Podrobnejši opis metodološkega pristopa k izvedbi študij primerov.....	19
2.4	Temeljni pojmi	25
2.4.1	Organizirani kriminal	25
2.4.2	Omrežje, mreženje	25
3	STRUKTURA SKUPIN ORGANIZIRANEGA KRIMINALA	28
3.1	Hierarhične organizacije	29
3.2	Omrežne organizacije.....	30
3.2.1	Celica	30
3.2.2	Omrežje	33
3.2.3	Tipi strukturnih omrežij.....	34
4	DELOVANJE SKUPIN ORGANIZIRANEGA KRIMINALA S POUDARKOM NA OMREŽNEM DELOVANJU	35
4.1	Globalizacija organiziranega kriminala – fenomen mreženja	36
4.1.1	Transnacionalni organizirani kriminal.....	40
4.2	Oblike organiziranega kriminala.....	42
4.2.1	Korupcija in koncept »state capture« ali ujetost države	43
4.3	Koncept omrežja organiziranega kriminala.....	46
4.4	Karakteristike omrežij organiziranega kriminala.....	50
4.4.1	Vezi.....	51
4.4.2	Oblikovanje omrežja in pomen socialnih vezi	52
4.4.3	Jedro – periferija omrežja.....	54
4.4.4	Pomen in vloga jedra omrežja	55
4.4.5	Pomen posrednikov	57
4.4.6	Pomen legalnih akterjev	58
4.4.7	Fleksibilnost omrežja.....	60
4.4.8	Druge karakteristike	62
5	ŠTUDIJE PRIMEROV OMREŽIJ ORGANIZIRANEGA KRIMINALA NA ZAHODNEM BALKANU	63
5.1	Omrežja organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu	63

5.2 ZEMUNSKI KLAN.....	65
5.2.1 Oblikovanje omrežja in pomen socialnih vezi	66
5.2.2 Delovanje omrežja Zemunskega klana	68
5.2.3 Pomembnejše akcije Zemunskega klana.....	70
5.2.3.1 Umor Zorana Đinđića.....	71
5.2.3.2 Poskus umora Vuka Draškovića in umor Ivana Stambolića	75
5.2.4 Pomembne povezave.....	77
5.2.5 State capture in korupcija.....	79
5.2.6 Pomen legalnih akterjev	81
5.2.7 Rekonstrukcija omrežja.....	83
5.2.8 Trenutno stanje.....	95
5.3 OMREŽJE DARKA ŠARIĆA	96
5.3.1 Oblikovanje omrežja in pomen socialnih vezi	96
5.3.2 Delovanje omrežja Darka Šarića.....	98
5.3.3 Pomembnejše akcije omrežja Darka Šarića	102
5.3.4 Pomembne povezave.....	107
5.3.4.1 Povezave v Srbiji in tujini	107
5.3.4.2 Povezave v Sloveniji	112
5.3.5 State capture, korupcija in pranje denarja	113
5.3.5.1 State capture in korupcija	113
5.3.5.2 Pranje denarja	117
5.3.6 Pomen legalnih akterjev	121
5.3.7 Rekonstrukcija omrežja.....	122
5.3.8 Trenutno stanje.....	130
5.4 PRIMERJAVA ZEMUNSKEGA KLANA IN OMREŽJA DARKA ŠARIĆA	133
6 SKLEP IN ZAKLJUČEK	135
7 LITERATURA	139
Priloga A: Shema zamenjav lastništva v podjetju Mitrosrem	157
Priloga B: Možna skrivališča Darka Šarića.....	158

SEZNAM SLIK IN TABEL

<i>Slika 2.1:</i> Predstavitev omrežja, ki ga je razvil David Krackhardt.....	21
<i>Slika 3.1:</i> Hierarhična in nehierarhična organizacija.....	29
<i>Slika 3.2:</i> Model center – periferija.....	31
<i>Slika 3.3:</i> Jedro celice.....	32
<i>Slika 3.4:</i> Povezava dveh celic.....	32
<i>Slika 3.5:</i> Verižno omrežje; osrednji element omrežja in zvezda; prepleteno omrežje.....	35
<i>Shema 5.1:</i> Prikaz omrežja na podlagi sodbe.....	85
<i>Shema 5.2:</i> Prikaz omrežja na podlagi sodbe – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D.....	86
<i>Shema 5.3:</i> Prikaz omrežja na podlagi sodbe in obtožnice.....	88
<i>Shema 5.4:</i> Prikaz omrežja na podlagi sodbe in obtožnice – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D.....	89
<i>Shema 5.5:</i> Prikaz omrežja na podlagi sodbe, obtožnice in medijev.....	91
<i>Slika 5.6:</i> Prikaz omrežja na podlagi sodbe, obtožnice in medijev – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D.....	92
<i>Shema 5.7:</i> Lastniške povezave v podjetjih.....	119
<i>Shema 5.8:</i> Prikaz omrežja na podlagi obtožnice.....	123
<i>Shema 5.9:</i> Prikaz omrežja na podlagi obtožnice – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D.....	124
<i>Shema 5.10:</i> Prikaz omrežja na podlagi obtožnice in medijev.....	126
<i>Shema 5.11:</i> Prikaz omrežja na podlagi obtožnice in medijev – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D.....	127
<i>Tabela 5.1:</i> Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz sodbe.....	87
<i>Tabela 5.2:</i> Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz sodbe in obtožnice.....	90
<i>Tabela 5.3:</i> Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz sodbe, obtožnice in medijev.....	93

Tabela 5.4: Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz obtožnice.....125

Tabela 5.5: Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz obtožnice in medijev.....128

SEZNAM KRATIC

BIA – Bezbednosno-informativna agencija

CINS NUNS – Centar za istraživačko novinarstvo Srbije Nezavisnog udruženja novinarstva Srbije

DOS – Demokratska opozicija Srbije

DEA – Drug Enforcement Administration

FAS – Federation of American Scientist

GSUP – Generalni sekretarijat unutrašnjih poslova

JSO – Jedinica za specijalne operacije

JUL – Jugoslovanska levica

NCIS – Naval Criminal Investigative Service

MUP – Ministarstvo za unutrašnjih poslova

OCCRP – Organized Crime and Corruption Reporting project

RSK – Republika Srbska Krajina

RTS – Radio televizija Srbije

SDB – Služba državne bezbednosti

SPO – Srpski pokret obnove

SPS – Socijalistička partija Srbije

SRJ – Savezna Republika Jugoslavija

SRS – Srpska radikalna stranka

VJ – Vojska Jugoslavije

UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime

ZDA – Združene države Amerike

1 UVOD

“Behind every great fortune lies a great crime.”

Honore de Balzac

Skupine organiziranega kriminala postajajo vedno aktualnejša tema v svetu in v Sloveniji. Vsak dan se bolj zavedamo, da le-ta postaja problem celotnega sveta in s tem ključna politična tema sodobnih držav.

Padec berlinskega zidu, propad Sovjetske zveze leta 1991 in podobni dogodki v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so ustvarili odlične razmere za vzpon skupin organiziranega kriminala. Obenem je prišlo do liberalizacije mednarodnih finančnih trgov, pojava spletnega bančništva in splošnega hitrega tehnološkega razvoja na področju informacijske tehnologije. Trenutna finančna kriza pa je ustvarila razmere, ki skupinam organiziranega kriminala ponujajo možnosti za še večji razmah. Podjetja in banke namreč nujno potrebujejo kapital, kar omogoča skupinam organiziranega kriminala, da vlagajo v njih, saj izvor denarja zaradi nujnosti ni tako pomemben. Te skupine bodo tako lahko pridobile deleže v podjetjih ali pokupile celotna podjetja v stečaju. Ker se srečujemo s krizo likvidnosti, skupine organiziranega kriminala pa imajo ogromne količine gotovine, je to zlata doba za te organizacije. S sodobnimi izzivi, kot sta okoljska kriza in podnebne razmere, se jim ponujajo nove možnosti za zaslužek, kot je trgovanje s strupenimi odpadki ali emisijami ogljika.

Ker je za boj proti skupinam organiziranega kriminala poleg poznavanja njihovih aktivnosti izjemnega pomena razumevanje njihovega delovanja, se v zadnjih letih vse več raziskovalcev ukvarja z organizacijsko strukturo teh skupin. Williams (2001, 62) ugotavlja, da kriminalne organizacije po vsem svetu raje kot v formalnih hierarhijah, ki smo jih do nedavnega povezovali z vsemi večjimi svetovnimi mafijskimi skupinami, operirajo v obliki fluidnih omrežnih struktur. Poleg Williamsa tudi drugi raziskovalci, kot sta Shelly in Albanese ugotavljajo, da so glavne karakteristike skupin organiziranega kriminala v 21. stoletju fluidnost, prevzemanje različnih oblik in velikosti omrežnih struktur, ki so v veliki meri tudi transnacionalne z »lokalno domačo bazo«, primerno za njihove različne ilegalne aktivnosti, pod taktirko pojavljajočih se priložnosti (pogosto za dobiček) po vsem svetu (Chatterjee 2005, 9). Prav tako ameriška

vladna Skupina za ugotavljanje groženj mednarodnega kriminala poudarja, da je dinamika globalizacije, predvsem pa redukcija omejitev za prost pretok ljudi, dobrin in finančnih transakcij preko državnih meja, omogočila skupinam organiziranega kriminala, da razširijo tako svoj globalni obseg kot svoje kriminalne poslovne interese. Mednarodne skupine organiziranega kriminala so tako sposobne delovati izven tradicionalnih parametrov, hitro sledijo novim priložnostim in se brez težav premikajo na nova geografska območja. Medtem ko so večje mednarodne skupine organiziranega kriminala v svojih operacijah postale globalne, so se manjše in bolj lokalne kriminalne skupine razširile preko državnih meja in postale regionalne kriminalne grožnje. Veliko bolj kot v preteklosti pa se kriminalne organizacije povezujejo v večja omrežja in med seboj sodelujejo, kar jim omogoča, da stapljajo svoje ekspertize in širijo obseg svojih aktivnosti. Namesto da se ogrožajo med seboj kot tekmeci, mnoge kriminalne organizacije izmenjujejo informacije in delijo storitve ter vire. S tem zmanjšujejo tveganje in lažje izkoriščajo nelegalne kriminalne priložnosti (Chatterjee 2005, 8). Sposobnost skupin organiziranega kriminala, da delujejo v obliki omrežij, postavlja varnostne sile v podrejen položaj, saj zaradi tega težko natančno napovedo, kdaj in kje bodo kriminalci izvedli svoje aktivnosti, na primer nakup ali prodajo orožja, droge, kdaj in kje bodo ilegalno prepeljali ilegalne migrante čez državne meje.

Poleg globalizacije imajo na pojav omrežij organiziranega kriminala pomemben vpliv šibke države. Lahko bi rekli, da so šibke države t.i. »matere organiziranega kriminala«, ki s svojimi šibkimi državnimi institucijami ponujajo kriminalcem odlično izhodišče za njihov razvoj in izkoriščanje države oziroma njenih organov. V svoje spone zajamejo tudi legalne akterje. Zaradi tega in ujetosti držav pa je v tranzicijskih državah meja med legalnim poslom in kriminalom zelo tanka. Norme iz egalitarnih družb in šibki organi demokratičnih držav organiziranemu kriminalu odpirajo vrata v svet in dajejo možnost razvoju transnacionalnih omrežij organiziranega kriminala. Po mnenju Kregarja in Petričušičeve boj proti organiziranemu kriminalu ni samo boj proti posameznikom in individualnemu kriminalnemu vedenju. Je boj za povečanje učinkovitosti oblasti (Kregar in Petričušić 2010, 367).

Omrežja organiziranega kriminala so problem celotnega sveta, posamezna območja pa lahko razdelimo na proizvodnjo – Kolumbija in Afganistan, distribucijo – Mehika in Balkan ter območje potrošnje – Združene države Amerike in zahodna Evropa. Zahodni

Balkan je bil območje številnih nacionalnih in idejnih nasprotij, katerih nosilci so za uresničevanje svojih idej oblikovali kriminalne skupine, s pomočjo katerih so pridobili moč in se povzpeli na vrh. Po vojnah v devetdesetih letih 20. stoletja so predstavniki teh političnih ideologij odšli, njihove »mafije« pa so ostale, nadaljevale s svojimi aktivnostmi in se v zadnjih letih celo pričele medsebojno povezovati. Ker omrežja organiziranega kriminala delujejo le za dobiček, ne bodo dopustila načelom in ideološkim nasprotjem, da ogrozijo finančni dobiček. V smeri zasledovanja dobička tako delujejo kot velike korporacije, ki naj bi po podatkih UNODC iz leta 2013 letno dosegla celo 658 milijard evrov.

Azijsko-balkanska-južnoameriška kriminalna povezava tako ogroža celotno območje Zahodnega Balkana, vse bolj tudi Slovenijo. Na tem območju so se že od devetdesetih let prejšnjega stoletja pojavljala velika in močna omrežja organiziranega kriminala, ki so imela svoj izvor še v političnem režimu Slobodana Miloševića. Vse od delovanja Zemunskega klana s podporo Jedinice za specialne operacije (JSO) pod vodstvom Milorada Lukovića Legije, ki so delovali pod »pokroviteljstvom« takratne politične elite, so na območju Zahodnega Balkana v posameznih državah postopoma nastajale manjše skupine organiziranega kriminala, ki so širile svoj obseg in aktivnosti ter tako v zadnjih letih dosegle mednarodne razsežnosti. Omrežje Darka Šarića je poznano že širom sveta, Šarića pa imenujejo kar za »kokainskega kralja«. Dejanskih razsežnosti in vpletenosti omrežij organiziranega kriminala v družbo pa najverjetneje ne bomo nikoli resnično poznali.

V zadnjih letih se pogosto pretirava z izpostavljanjem teroristične grožnje v primerjavi z grožnjo družbi, ki jo predstavlja organizirani kriminal. Začeti se moramo zavedati, da gre za nevidnega sovražnika, ki ne pozna nobenih meja, ne državnih in ne ideoloških, saj je njegov edini interes čim večji dobiček. Potrebno je uničiti simbiozo med političnimi elitami in skupinami organiziranega kriminala ter se začeti aktivno boriti proti njim. Zaradi izjemne vpletenosti omrežij organiziranega kriminala v vsakodnevno družbeno dogajanje pa je izrednega pomena njihovo preučevanje in odkrivanje, saj bomo le na tak način lahko vsaj delno preprečili njihovo širjenje in globlje vpletanje v družbo.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev teme in ciljev magistrskega dela

V zadnjih letih vsakodnevno opažamo porast kriminala, čemur je med drugim pripomogla tudi izjemna tehnološka rast globalne družbe. Napredek na področju transporta in komunikacijskih sistemov ter širjenje horizonta razvoja tehnologije v nedogled sta pripomogla k temu, da je organizirani kriminal postal globalni fenomen. Pogosti so stereotipi o organiziranemu kriminalu, ki izhajajo predvsem iz splošnega razumevanja organiziranega kriminala kot mafije z mafijskim donom na čelu in formalno hierarhično organizacijsko strukturo. Izkazalo pa se je, da so faktorji, ki so povzročili globalizacijo, in dejstvo, da je s prostim pretokom ljudi, blaga in denarja tudi kriminal postal globalen, povzročili oziroma oblikovali različne kompleksne organizacijske strukture teh skupin. Raziskovalci so si čedalje bolj enotni, da organizirani kriminal 21. stoletja vedno bolj prevzema organizacijsko obliko omrežij, ki jih odlikuje visoka stopnja fluidnosti in strukturne kompleksnosti. Prav zaradi omrežne strukturiranosti in globalnega delovanja skupin organiziranega kriminala, je le-te zelo težko preučevati, organi kazenskega pregona pa jim zelo težko dokažejo nezakonito delovanje.

Osrednji predmet magistrskega dela je *organizirani kriminal in delovanje le-tega v obliki omrežij*, kar skupinam organiziranega kriminala omogoča decentralizirano in posledično skrivno delovanje. Takšno delovanje predstavlja velik problem preiskovalnim agencijam po vsem svetu pri odkrivanju teh struktur. Ker je omrežno kriminalno delovanje prisotno tudi na območju Zahodnega Balkana in ker gre za zelo nevarno obliko kriminala, ki se mu je potrebno zoperstaviti z različnimi raziskovalno-analitičnimi pristopi in operativnimi metodami, bom v magistrskem delu analizirala *delovanje omrežnih skupin organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu oziroma izvedla študijo dveh primerov – Zemunskega klana in omrežja Darka Šarića*.

Problema organiziranega kriminala se je lotilo že več raziskovalcev, a si niso enotni niti v sami definiciji tega pojava. Kriminal je do neke mere skupinski fenomen, vir kriminalnosti in delikventnosti pa je lociran v globokih socialnih omrežjih posameznikov (Sutherland 1947, Sarnecki 2001, Warr 2002 v Ballester in drugi 2004). Dobovšek (1997) meni, da je organizirani kriminal »težko videti v vsej njegovi

organizirani razpredenosti. Da se ga sicer zaznati, a zelo težko odkriti in še težje dokazati in prav zaradi tega je preučevanje organiziranega kriminala tematika, ki danes zaposluje vlade številnih držav«.

Začetne raziskave so se osredotočile predvsem na dezorganizirane soseščine urbanih središč in nam predstavljajo medgeneracijsko prenašanje kriminalnih vrednot in tradicij (Shaw in McKay 1942). Sutherland (1947) je naredil korak naprej in predstavil koncept diferencialnih socialnih organizacij, v katerih se skupina organizira okoli kriminalnih vrednot in aktivnosti podobno, kot se ostale skupine združujejo okoli nekriminalnih vrednot. V drugi polovici 20. stoletja so Sutherlandovi učenci nadaljevali oziroma razširili njegovo idejo v smeri subkulturnih teorij (Cohen 1955, Cloward in Ohlin 1960), osrednja smer kriminologije pa temu ni sledila. V zadnjih letih v luči spoznanja, da živimo v »majhnem svetu« (Milgram), v mrežni družbi (Castells), dobi povezanosti (Watts) ali v omrežni informacijski družbi (Benkler), pa lahko opazamo pojav koncepta omrežja kot osnovne organizacijske strukture v kriminalnih in nekriminalnih družbenih odnosih (Morselli 2009, 1-2).

Raziskovanje dinamike socialnih omrežij pridobiva na pomenu, vendar ne obstoja konsenz o analitični metodi za le-to. Raziskave uporabljajo različne metode, merila, modele in tehnike preučevanja. Doreian in Stokman delita obstoječe pristope v tri kategorije: deskriptivne, statistične in metode simulacij (Xu in drugi 2009, 4).

Študije se osredotočajo na opredeljevanje omrežnega delovanja organiziranih kriminalnih skupin in njihove značilnosti. Kleemans in de Poot (2008) sta s kvantitativno in kvalitativno raziskavo 979 prestopnikov, vpletenih v 79 ekstenzivno analiziranih primerov kriminalnih dejanj (njihova sojenja so se začela v obdobju 1995-1999), analizirala, kako in kdaj prestopniki postanejo znani sodnim oblastem, preučila kriminalno kariero »začetnikov« ter vodij. Canter (2004) je v svoji analizi opredelil različne organizacijske strukture kriminalnih skupin in omrežij ter klasificiral 12 omrežij, ki trgujejo z drogo, 11 lastniških kriminalnih in 6 huliganskih omrežij. S skalogramom jih je razvrstil po 6 merilih od zelo ohlapnih do zelo visoko strukturiranih omrežij.

Raziskovalci preučujejo različne dejavnosti omrežij organiziranega kriminala (trgovina z drogo, tihotapljenje ljudi, orožja, dragih kamnov, umetnin ipd.) ali pa omrežja organiziranega kriminala v določeni regiji. Tako Caputo (2008) preučuje južnoameriške

skupine organiziranega kriminala (poudarek na Kolumbiji), transnacionalna kriminalna omrežja in strategije boja proti le-tem. Poudarek je na demografiji članov in njihovih vlogah ter ekonomskem vplivu organiziranega kriminala na države, ki je po njegovem mnenju ogromen. Lemieux (2003) analizira karakteristike omrežij organiziranega kriminala v Kanadi in ugotavlja, da imajo le-ta nekaj značilnosti tako socialnih omrežij kot podjetij, Xia (2008) pa preučuje omrežja na Kitajskem.

Študija United Nations Office on Drugs and Crime (2007) je njihov prvi poskus analiziranja transnacionalnega organiziranega kriminala v centralni Aziji, ki predstavlja veliko grožnjo stabilnosti v regiji. Analiza zavzema zgodovinski, politični, družbeni in ekonomski razvoj regije ter specifične strukture in oblike delovanja centralnoazijskih kriminalnih skupin s poudarkom na tihotapljenju droge, ki predstavlja največjo nevarnost. V študiji primerov uporabljajo sintezo informacij iz različnih virov, vključno s podatki vlad držav Kazahstana, Kirgizistana, Tadžikistana in Uzbekistana. V študiji 2010 pa UNODC preučuje odnos med organiziranim kriminalom in nestabilnostjo. Osredotoča se na vpliv trgovine z drogo (kokain in heroin), piratstva in tihotapljenja dragih kamnov v centralno Afriko. Transnacionalnost organiziranega kriminala prav tako preučujeta Bruinsma in Bernasco (2004, 79). V svoji študiji ugotavljata, da je bilo malo narejenega na konceptih in teorijah socialnih omrežij organiziranega kriminala, ki so se razvile v drugih družboslovnih znanostih.

Stojarova (2008, 3-4) je analizirala organizirani kriminal na Balkanu in pristope boja proti le-temu. Analiza temelji na modelu, ki ga je oblikoval Klaus von Lampe, in vključuje: akterje, ki sodelujejo v racionalnih, neimpulzivnih kriminalnih aktivnostih; vezi in strukture, ki povezujejo te akterje; kriminalne aktivnosti, v katere so vpleteni ti akterji; družbo, oblast in javno sfero. Ta model omogoča širši vpogled v situacijo organiziranega kriminala v neki regiji in vključuje politično sfero, zgodovino in etnične razlike, kar omogoča identifikacijo glavnih ovir v boju proti skupinam organiziranega kriminala. Stojarova v svoji analizi analizira situacijo na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, Srbiji, na Kosovem, v Črni Gori, Makedoniji in Albaniji. Leman in Janssens (2008) pa preučujeta strukturni razvoj albanske in postsovjetske trgovine z belim blagom ter njihov finančni modus operandi. Analiza temelji na 62 belgijskih sodnih zapisih (1995-2003) in se nanašajo na vzhodnoevropska omrežja, ki trgujejo z ljudmi. Študija je razkrila dva profila omrežnih struktur organiziranega kriminala na tem

območju, in sicer albanski in postsovjetski, ki se postopoma spreminjata v tretjega – multietnični in transnacionalni profil, finančni modus operandi pa se temu razvoju prilagaja. Z organiziranim kriminalom na Zahodnem Balkanu se prav tako ukvarja Bojan Dobovšek (2010), ki ugotavlja, da je le-ta ogromen problem večine držav v regiji. Anastasijevič (2010) pa meni, da še vedno ni celostnega pristopa proti problemu, niti lokalno niti v okviru EU, čeprav je organizirani kriminal široko spoznan kot glavna grožnja stabilnosti na Zahodnem Balkanu in v Evropi.

Že 40 let se raziskovanje organiziranega kriminala osredotoča na vprašanje kriminalne organiziranosti. Kljub temu pa na tem področju še ni bilo večjega napredka k boljšemu razumevanju, kako in zakaj se kriminalci povezujejo in med seboj sodelujejo (von Lampe 2009, 93). Zaradi pomembnosti vpletenosti omrežij organiziranega kriminala v vsakodnevno družbeno dogajanje je izrednega pomena njihovo preučevanje in odkrivanje, saj bomo le na tak način lahko vsaj delno preprečili njihovo širjenje in globlje vpletanje v družbo.

Na področju bivše Jugoslavije oziroma Zahodnega Balkana raziskovalci preučujejo predvsem oblike organiziranega kriminala in možne načine boja proti le-temu. Carpora in Shelly (v Chatterjee 2005, 11) opisujeta ohlapne in kompleksne domače in mednarodne omrežne strukture na območju bivše Jugoslavije, ki so globoko vpete v lokalne skupnosti in v medsebojnem sodelovanju izvajajo številne kriminalne aktivnosti. Ker je Slovenija tranzitna in vedno bolj tudi ciljna država (predvsem na področju trgovine s prepovedano drogo), je pomembno, da se začnemo zavedati razsežnosti omrežij organiziranega kriminala, ki svoje lovke razprostira tudi preko ozemlja naše države.

S svojim magistrskim delom želim prispevati k poznavanju organiziranega kriminala na splošno in predvsem na območju Zahodnega Balkana ter izpostaviti omrežno strukturiranost teh skupin.

Cilji magistrskega dela so:

- s pregledom obstoječe literature, pristopov in raziskav opredeliti omrežno kriminalno delovanje,
- preučiti razsežnosti omrežij kriminalnega delovanja na izbranem vzorcu na Zahodnem Balkanu,

- s pomočjo programske opreme Pajek izrisati strukturo omrežij v študiji primera (rekonstrukcijo) in prikazati pomembnost celostnega pristopa pri preučevanju skupin organiziranega kriminala,
- pokazati na kriminalno omreženost politike, gospodarstva, državne uprave in varnostnih struktur na Zahodnem Balkanu.

Znanstvena relevantnost magistrskega dela izhaja prav iz zgornjih ciljev, saj bom z delom nadgradila teoretične in praktične vidike prej omenjenih avtorjev. S svojim magistrskim delom bom doprinesla k razumevanju omrežnega delovanja in zapolnila praznino predvsem na področju raziskovanja omrežnega delovanja skupin organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu. Dosedanja preučevanja in obstoječe raziskave se namreč fokusirajo predvsem na različne dejavnosti skupin organiziranega kriminala in le v manjši meri na strukturno organiziranost teh skupin, ki pa je izjemnega pomena za njihovo razumevanje in posledično preventivno delovanje v smeri preprečevanja širjenja omrežij organiziranega kriminala. Hkrati bom pokazala, da je pri preučevanju omrežij organiziranega kriminala pomemben celostni pristop, pri čemer imam v mislih tako kvalitativno kot kvantitativno analizo oziroma deskriptivno metodo in metodo simulacije/slikovnega prikaza omrežja s pomočjo programske opreme Pajek, ki ji bom dodala tudi izračunane mere središčnosti in s pomočjo številčnih podatkov potrdila slikovne prikaze omrežij.

2.2 Hipoteze

Za izdelavo magistrskega dela sem si postavila naslednje hipoteze:

- *Hipoteza 1:* Ena izmed glavnih karakteristik omrežij organiziranega kriminala je vpletenost legalnih akterjev v kriminalne aktivnosti, kar izjemno povečuje njihovo moč in obseg delovanja. To je pomembno tudi v primeru omrežij Zahodnega Balkana.
- *Hipoteza 2:* Za učinkovito delovanje omrežja organiziranega kriminala ima pomembno vlogo tako jedro kot periferija omrežja, saj oba dela opravljata svoje naloge, ki pomembno prispevajo k doseganju skupnih ciljev kriminalnih skupin.
- *Hipoteza 3:* Ključni člani omrežja niso toliko vodje kot posamezniki med sicer nepovezanimi deli omrežja organiziranega kriminala.

- *Hipoteza 4:* Omrežja organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu preko svojih članov, ki so infiltrirani v legalno ekonomijo, pridobivajo na samem obsegu svojega delovanja in moči (predvsem finančni).

2.3 Metodološki pristop

Magistrsko delo bo razdeljeno v dva dela – teoretični in praktični del.

V prvem delu magistrske naloge bom s pomočjo **analize sekundarnih virov** preučila obstoječa strokovna, publicistična dela, raziskave in študije s področja mreženja in omrežnih organizacij na splošno. Z analizo primarnih in sekundarnih virov bom opredelila organizirani kriminal, njegove značilnosti in na kratko predstavila oblike organiziranega kriminala. **Analitično-interpretativna metoda** bo uporabljena za izluščenje relevantnih dejstev iz virov, ki se ukvarjajo s preučevano problematiko, **analitično-sintetična metoda** pa za ureditev pridobljenih informacij v smiselno celoto. Vse opredeljene karakteristike omrežij bom skušala podkrepiti s praktičnimi primeri skupin organiziranega kriminala po vsem svetu, pri čemer bom uporabila predvsem analizo literature in novinarskih člankov, dostopnih na internetu na temo omrežij organiziranega kriminala.

V drugem delu bom omrežno teorijo aplicirala na območje Zahodnega Balkana, ki je varnostno zelo relevanten del Evrope. Izvedla bom **študijo primera** oziroma analizirala dve preučljivi kriminalni omrežji z relativno veliko akterji, ki nakazujeta povezave z državnimi akterji in sta med seboj morda povezani. Z **uporabo računalniškega programa Pajek** bom vizualno prikazala obseg omrežij organiziranega kriminala v tej regiji in določila temeljne kvalitativne in kvantitativne parametre. S **primerjalno analizo** pa bom na koncu opredelila podobnosti in razlike med preučevanimi omrežji.

Pri proučevanju skupin organiziranega kriminala največjo **omejitev** predstavlja dostopnost literature, saj je težko dobiti objektivne, resnične in preverljive informacije o obsegu in delovanju skupin organiziranega kriminala. Veliko raziskovalcev (npr. Morselli 2009, Williams 2001, UNODC 2007) izpostavlja težave pri pridobivanju podatkov o naravi organiziranega kriminala in metodološke težave povezane s študijo nelegalnih in pogosto prikritih aktivnosti, kar vključuje potrebo po pridobivanju podatkov iz različnih in številnih virov. Podatke je sicer najlažje pridobiti z obsežnim in

poglobljenim preiskovanjem teh skupin in iz sodnih zapiskov, vendar so ti podatki v večini primerov tajni ali pa nedostopni širši javnosti. Pri pisanju magistrskega dela se bom tako morala zanašati na javno dostopne obtožnice in sodbe ter predvsem na podatke iz medijev ter že opravljene raziskave in študije organiziranega kriminala.

2.3.1 Podrobnejši opis metodološkega pristopa k izvedbi študij primerov

Medtem ko se je področje analize socialnih omrežij najhitreje razvijalo v ZDA, se med pomembne evropske raziskovalne centre, poleg groningenške šole na Nizozemskem ter francoskega raziskovalnega centra v Lillu že več let uvršča tudi ljubljanska šola, ki se ukvarja z različnimi pristopi in metodami za analizo omrežij. Gre za interdisciplinarno skupino, v kateri sodelujejo raziskovalci s Fakultete za družbene vede, Fakultete za matematiko in fiziko ter Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, ki se med drugim ukvarjajo z bločnim modeliranjem (Vizjak Pavšič 2005, 307). Bločno modeliranje je Anuška Ferligoj skupaj z Batageljem in Doreianom predstavila v knjigi *Generalized Blockmodeling*, ki je leta 2005 izšla pri založbi Cambridge University Press. Poleg tega Batagelj in Mrvar že od leta 1996 razvijata računalniški program *Pajek* za analizo in prikaz velikih omrežij. Prednost tega uspešnega in razširjenega programa je med drugim velik poudarek na slikovnih prikazih omrežij. Program sta leta 2005 skupaj z de Nooyem predstavila v knjigi *Exploratory Social Network Analysis with Pajek*.

Z analizo omrežij organiziranega kriminala se ukvarjajo številni preiskovalci, ki pri tem uporabljajo različne metode. Ozgul, Bondy in Aksoy uporabljajo t.i. *Offender Group Detection Model (OGDM)*, ki so ga razvili in testirali na omrežju roparjev v Bursi v Turčiji (Ozgul in drugi 2007; Ozgul in drug 2008) in *Combined Detection Model for Criminal Network Detection (ComDM)*, ki uporablja poleg informacij o lokaciji kriminalnega dejanja, datum in podobnosti v modusu operandi tudi podatke o demografskih podobnostih posameznikov, ki so izvedli kriminalno dejanje (Ozgul in drugi 2010). Pri analizi omrežij organiziranega kriminala pa moramo biti pozorni na to, da v analizo vključimo čim več relevantnih podatkov, ki nam bodo pripomogli k razumevanju delovanja posameznega kriminalnega omrežja. Sparrow (v Marshall 2008) izpostavlja naslednja vprašanja, ki si jih moramo zastaviti pri analizi: Kdo je centralni člen v organizaciji?; Katera imena v sistemu so aliasi?; Odstranitev ali onesposobitev

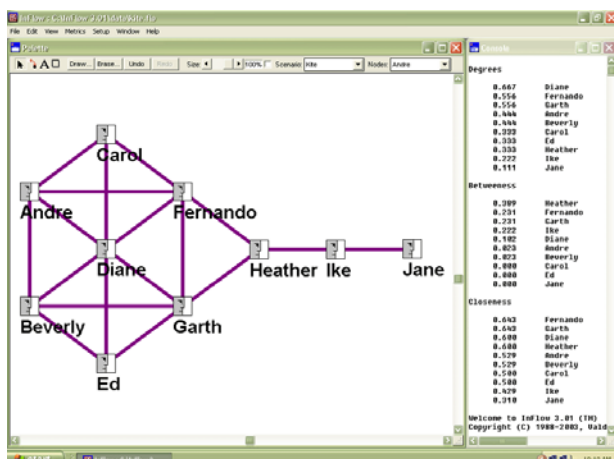
katerih treh članov bo poškodovala omrežje?; Kakšne so vloge posameznikov v omrežju?; Katere komunikacijske povezave med člani moramo spremljati?

Preiskovalci in tudi sama sem se pri svoji študiji primera srečala s številnimi problemi, saj gre za skrivne organizacije, zato pogosto primanjkuje pomembnih podatkov, nekateri med njimi pa zaradi varnosti ne smejo biti vključeni v raziskave. Po Krebsovem (2002) mnenju se pri tem delu srečuje predvsem s tremi problemi, in sicer: (1) nepopolnostjo – preiskovalci ne podajo informacij o vseh točkah in povezavah, (2) nerazločnimi mejami – problem pri določanju, katerega posameznika vključiti v omrežje in katerega ne in (3) dinamičnostjo – omrežja niso statična, temveč se spreminjajo.

Analiza socialnih omrežij

Na kratko bom prikazala eno izmed metod analize omrežij – metodo SNA (ang. Social Network Analysis) ali analizo socialnih omrežij – sama sem študijo primerov naredila na podoben način. Točke v omrežju so ljudje ali skupine, povezave med njimi pa so njihovi odnosi. SNA tako zagotavlja vizualno in matematično analizo človeških odnosov. Za razumevanje omrežja je odločilnega pomena določanje in vrednotenje lokacije posameznika znotraj omrežja. To nam da podatke o tem, kdo znotraj omrežja predstavlja osrednji element, povezovalce, izolirane posameznike, kdo je v jedru omrežja in kdo v periferiji. Na podlagi *sheme 2.1*, ki predstavlja omrežje, ki ga je razvil David Krackhardt, eden izmed vodilnih raziskovalcev na področju socialnih omrežij, lahko prikažemo osnovne značilnosti omrežja, ki jih raziskovalci odkrijejo s pomočjo SNA (Krebs 2008).

Shema 2.1: Predstavitev omrežja, ki ga je razvil David Krackhardt

Vir: Krebs (2008).

Točki sta med seboj povezani, ko med njima redno poteka pogovor ali kakšna druga oblika interakcije. Omrežje nam prikazuje razlike med glavnimi merami centralnosti oziroma središčnosti posameznikov: mero središčnosti glede na stopnjo (ang. Degree Centrality), mero središčnosti glede na vmesnost (ang. Betweenness Centrality) in mero središčnosti glede na dostopnost (ang. Closeness Centrality). Pri meri središčnosti glede na stopnjo gre za število neposrednih povezav, ki jih ima določena točka v omrežju. V zgornjem primeru ima Diana največ neposrednih povezav in je tako najaktivnejša točka omrežja. Vendar je bolj kot število pomembno, kam te povezave vodijo in kako se preko njih povezuje s posamezniki, s katerimi ni neposredno povezana. Diana ima tako povezave samo s posamezniki povezanimi v klico, torej s posamezniki, ki so povezani drug z drugim. Mero središčnosti glede na vmesnost lahko predstavimo na naslednji način: medtem ko ima Diana številne neposredne vezi, jih ima Heather le nekaj, vendar ima kljub temu eno izmed najboljših lokacij v omrežju. Edini problem njene lokacije je, da brez nje Ike in Jane izgubita povezavo s preostalim omrežjem. Točka s takšno lokacijo ima v omrežju po navadi zelo pomembno vlogo. Fernando in Garth imata manj neposrednih povezav kot Diane, vendar jima neposredne in posredne povezave dovoljujejo, da dosežeta preostale točke v omrežju najhitreje. Ta vidik omrežja predstavlja mero središčnosti glede na dostopnost. Imata najkrajše poti do preostalih v omrežju – blizu sta vsem preostalim (Krebs 2008). Mrvar pravi, da so po meri središčnosti glede na dostopnost najbolj središčne tiste enote, ki so dovolj blizu vsem

preostalim – take enote lahko hitro komunicirajo z vsemi preostalimi. Ta mera središčnosti ne upošteva samo neposrednih sosedov neke enote, ampak vse – tudi vse posredne sosede (Mrvar 2004, 8). Poleg opisanih značilnosti omrežja pa lahko s pomočjo SNA razberemo tudi centralizacijo omrežja, kar pomeni, da ima omrežje eno ali nekaj centralnih točk. Če so te točke iz omrežja odstranjene, omrežje razpade na nepovezana manjša omrežja (Krebs 2008).

Na podlagi podatkov o povezavah pridobljenih iz sodbe, obtožnice in medijev bom s pomočjo programske opreme Pajek izrisala grafične prikaze omrežja.

Grafični prikazi v večini potrjujejo opisne informacije, vendar bom za vse prikaze izračunala tudi mere središčnosti. Ker nimam podatkov o usmerjenosti povezav, lahko izračunam mere središčnosti, ne pa tudi mer pomembnosti oziroma ne morem računati dostopnosti glede na izhodne in vhodne povezave. Izračunala bom absolutno mero središčnosti, ki je najbolj preprosta mera – enota je središčna, če je »dovolj aktivna« v smislu, da ima veliko povezav do ostalih enot v omrežju. Naslednja mera središčnosti, ki jo bom izračunala je mera središčnosti glede na dostopnost (ang. Closeness Centrality). Po tej meri so najbolj središčne tiste enote, ki so »dovolj blizu« vsem ostalim – take enote lahko hitro komunicirajo z vsemi ostalimi. Zadnja mera središčnosti, ki jo bom računala je mera središčnosti glede na vmesnost (ang. Betweenness Centrality), saj pri komunikacijskih omrežjih ni pomembna le oddaljenost enote od vseh ostalih, temveč tudi katere enote ležijo na najkrajših poteh med pari enot – te enote imajo nadzor nad pretokom informacij med pari enot. Neka enota je središčna, če leži na veliko najkrajših poteh med drugimi pari enot (Mrvar 2004).

Zaradi velikega števila ljudi v omrežju, bom napisala mere središčnosti za najvidnejše člane omrežja oziroma za pripadnike, ki imajo mere središčnosti najvišje, iz česar lahko sklepam, da so bili med pomembnejšimi člani omrežja.

Podatki študije primera

Pri preiskovanju organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu sem skozi pregled podatkov ugotovila, da je na tem območju kar nekaj pomembnih posameznikov, okoli katerih so se oblikovala omrežja organiziranega kriminala. Odločila sem se za študijo primera Zemunskega klana in Darka Šarića, saj sem predvidevala, da bo za ta dva

primera največ javno dostopnih podatkov, saj sta bila oba primera dobro zastopana v medijih.

Študiji primera v nadaljevanju magistrskega dela sta narejeni na podlagi javno dostopnih podatkov. Poskušala bom rekonstruirati omrežje in analizirati delovanje omrežij Zemunskega klana in Darka Šarića na podlagi:

1. javno dostopnih obtožnic, sodb in
2. novinarskih člankov, ki so dostopni preko svetovnega spleta.

Gre torej za pravosodno in medijsko rekonstrukcijo omrežij organiziranega kriminala, osnova za analizo bodo podatki iz obtožnic in sodb, ki jim bom dodala še podatke iz medijev.

Pri sami analizi pisnih virov sem se srečala s težavo jezikovne raznolikosti, saj so bili vsi dokumenti obtožnic in sodb v cirilici.

Za analizo študij primerov sem vzela vzorec naslednjih časopisov:

- Blic (Srbija),
- B 92 (Srbija),
- Kurir (Srbija),
- Jutarnji list (Hrvaška),
- Index (Hrvaška).

Časopis Blic online sem zaradi obsega dostopnih člankov uporabila kot izhodišče. V vseh preostalih časopisih sem analizirala članke in v študijo primera dodala le informacije, ki jih Blic online ni objavil. Pri študijah primerov sem prav tako uporabila podatke CINS NUNS – Centra za preiskovalno novinarstvo Srbije.

Glede na to, da gre za medijske informacije, ki jih med drugim uporabljajo tudi preiskovalni organi za pridobivanje novih informacij ali vsaj za namige za nadaljnje preiskovanje, bom pri študiji primera poskušala združiti informacije, ki se pojavljajo v različnih medijih in niso bile objavljene le enkrat, saj je s tem verjetnost točnosti informacije večja.

Ker gre za velike količine podatkov, ki so v večini primerov nepovezani, jih bom z deskriptivno metodo poskušala oblikovati v smiselno celoto in zaporedje ter na tak način opisati delovanje posameznega omrežja. Vsako informacijo, ki govori o povezavi med dvema posameznikoma, sem vnesla v matriko povezav, na podlagi katere sem s

pomočjo programske opreme Pajek, ki sta jo razvila Batagelj in Mrvar, izrisala omrežje kriminalnih skupin.

Ker to niso podatki s strani preiskovalnih služb, ki vsebujejo točne podatke o povezavah med ljudmi, žal ne morem ugotoviti usmerjenosti posameznih povezav, kar vpliva tudi na nadaljnje analize omrežij. Poleg tega pa se nekatere informacije o povezavah nanašajo na neznane osebe. Tiste osebe, ki so posebej označene na primer z imenom NNKAlipso, sem vključila v analizo in jih upoštevala kot pozamezen člen omrežja. V primeru, kjer je bila podana le informacija, da je sodelovalo več neznanih oseb, le-teh nisem vključevala v analizo. Podobno sem storila v primeru rekonstrukcije omrežja Darka Šarića, kjer je bilo v obtožnici omenjenih več povezav z osebami, za katere so bile podane le telefonske številke. Upoštevala sem jih kot posamezne člene omrežja, vendar ne morem z zagotovostjo trditi, da je bil za vsako telefonsko številko tudi dejansko določen posameznik. Takšni členi omrežja so označeni z obliko NOtelefonska številka. Takšnih primerov ni bilo veliko, prav tako so predstavljali končne točke omrežja, iz katerih se povezave niso nadaljevale.

Za študijo primera Zemunskega klana sem analizirala:

- Obtožnico za umor Ivana Stambolića iz leta 2005,
- Sodbo višjega sodišča v Beogradu Miloradu Ulemeku in Zemunskemu klanu z dne 18. januar 2008;
- 267 novinarskih člankov spletnih novic Blic Online: 45 iz leta 2003, 30 iz leta 2004, 30 iz leta 2005, 23 z leta 2006, 7 iz leta 2007, 31 iz leta 2008, 26 iz leta 2009, 27 iz leta 2010, 22 iz leta 2011, 18 iz leta 2012 in 8 iz leta 2013;
- B-92 (video material)
- 20 člankov spletnih novic Kurir;
- 46 člankov spletnih novic Jutarnji list;
- 16 člankov Centra za preiskovalno novinarstvo Srbije – CINS NUNS.

Za študijo primera Darko Šarić sem analizirala:

- Obtožnico Višjega sodišča v Beogradu z dne 12. april 2010;
- 390 novinarskih člankov spletnih novic Blic Online: 6 člankov iz leta 2009, 191 člankov iz leta 2010, 92 iz leta 2011, 58 iz leta 2012 in 43 iz leta 2013.

- 80 člankov spletnih novic B-92;
- Kurir 39 člankov;
- Jutarnji list 18 člankov;
- 52 člankov spletnih novic Index;
- CINS NUNS 7 člankov.

Podatki so za časovno obdobje, v katerem so se omrežja začela pojavljati v medijih (Zemunski klan v letih 2003-2013, Darko Šarić v letih 2009-2013). Ker nimam točnih preiskovalnih podatkov, sem izrise omrežja naredila za celotno časovno obdobje, čeprav so vmes bili posamezni člani omrežja odstranjeni iz le-tega.

2.4 Temeljni pojmi

2.4.1 Organizirani kriminal

V literaturi se pojavljajo različni termini organiziranega kriminala: globalni organizirani kriminal, transnacionalni organizirani kriminal kot tudi multinacionalni organizirani kriminal. Skozi celotno magistrsko delo razen v poglavjih, ki posebej opisujejo globalizacijo organiziranega kriminala in transnacionalno delovanje, uporabljam termin organizirani kriminal, ki v pomenskem obsegu označuje tudi zgoraj naštetih izpeljanke termina organizirani kriminal.

Predvsem v zadnjih letih se je razmahnilo raziskovanje organiziranega kriminala, vendar si preiskovalci niso enotni že pri sami definiciji tega pojava, saj je za nekatere organizirani kriminal skupek odnosov, za druge skupek aktivnosti. Zaradi neprestanega spreminjanja organiziranega kriminala, pa je zelo težko oblikovati statično in trajno definicijo, saj variira ne samo v posameznih časovnih obdobjih, ampak tudi glede na geografski prostor. Prav tako sam izraz definira postopek ali metodo kaznivih dejanj in ne posebne vrste kaznivega dejanja ali posebnega tipa kriminalcev (Beare v Adamoli 1998,4).

Donald Cressey je že v 70. letih prejšnjega stoletja (1969, 319 v Abadinsky 2010, 2) predstavil definicijo, ki jo že desetletja uporablja tudi FBI: »Organizirani kriminal je katerikoli kaznivo dejanje, ki ga je izvedla oseba, ki sodeluje v organizaciji z delitvijo dela, ki zagotavlja, da takšna delitev dela vključuje najmanj eno osebo, ki se ukvarja s podkupovanjem, eno, ki je podkupljena, in eno, ki uporablja silo.« FBI organizirani

kriminal opredeljuje kot »vsako skupino, ki ima neko obliko formalizirane strukture, njena glavna naloga pa je pridobivanje denarja preko nezakonitih aktivnosti. Takšne skupine svoj položaj vzdržujejo z uporabo sile in grožnje, korupcijo javnih uslužbencev, izsiljevanjem in imajo velik vpliv na ljudi lokalno, regionalno ali celo na območju celotne države« (ibid.).

Skupna točka številnih definicij je izpostavljanje delovanja skupin organiziranega kriminala s ciljem pridobivanja dobička. Tako Abadinsky (1988 v Dobovšek 2009, 16) v svoji definiciji izpostavlja delovanje določenega števila ljudi, da bi z legalnimi in ilegalnimi aktivnostmi ustvarili dobiček in moč. Na mednarodni konferenci v Varšavi leta 1998, ki se je ukvarjala s problemom organiziranega kriminala, so organizirani kriminal definirali kot: »skupinske aktivnosti treh ali več oseb, s hierarhičnimi povezavami ali osebnimi odnosi, ki omogočajo svojim vodjem pridobivanje dobička ali kontroliranje teritorija ali trga, interno ali zunanje, z uporabo sile, ustrahovanjem ali korupcijo, vse z namenom podpiranja kriminalnih aktivnosti in infiltriranja v legitimno ekonomijo« (Abadinsky 2010, 2). Dobovšek pa organizirani kriminal opredeljuje kot »kriminalno združbo, ki deluje zunaj kontrole javnosti in oblasti ter ima svoje lastne zakone, njena glavna cilja pa sta čim večji profit ter nadzor organizacije« (Dobovšek 1997). V zadnjih letih pa teoretiki vedno bolj poudarjajo tudi prepletanje ilegalnega in legalnega trga oziroma pranje nelegalno pridobljenega denarja.

Organizirani kriminal je zelo težko zajeti v eni definiciji, saj se pojavlja v zelo različnih oblikah – od klasičnih oblik, kot so trgovina s prepovedanimi drogami, orožje, kraja in preprodaja avtomobilov, tihotapljenje ljudi; do novih aktivnosti v obliki računalniške kriminalitete, trgovine s človeškimi organi, ponarejanjem ipd. Sodobne oblike organiziranega kriminala so poleg tega tudi vedno bolj usmerjene v legalne gospodarske tokove in povezave s političnimi elitami. Dobovšek (1997, 78-79) pa poleg oblik delovanja loči tudi razvojne stopnje organiziranega kriminala. Prvo stopnjo predstavljajo poulične skupine, ki na določenem teritoriju izvajajo določene kriminalne aktivnosti, ki niso dolgoročno načrtovane; na drugi stopnji skupine popolnoma prevzamejo nadzor nad tem teritorijem in se začnejo s pomočjo korupcije povezovati z lokalnimi političnimi veljaki in gospodarstveniki; v zadnji fazi pa organizirani kriminal lahko postane enakovreden državi. Tretja stopnja nastopi, ko politični in ekonomski sektor postaneta odvisna od teh skupin.

Čeprav avtorji niso enotni v definicijah organiziranega kriminala, lahko iz vseh definicij izluščim ključne značilnosti tega pojava:

- gre za skupino dveh ali več ljudi,
- vnaprej načrtovana aktivnosti in delovanje v daljšem časovnem obdobju,
- uporaba nasilja, zastraševanja in korupcije za doseganje ciljev,
- glavni cilj je dobiček, pri zasledovanju le-tega pa se ne ozirajo na uporabljena sredstva,
- globalno delovanje s pomočjo izrabe sodobnih tehnologij,
- povezanost z oblastjo in legalnimi gospodarskimi dejavnostmi,
- pranje denarja preko investiranja ilegalno pridobljenih finančnih sredstev v legalne sfere gospodarstva.

2.4.2 Omrežje, mreženje

Razprave o pojmu omrežja so vedno pogostejše, že sedaj pa obstojajo trije pomeni tega pojma. Prvi pomen besede se nanaša na *komunikacijsko omrežje*. Številni akterji, ki so postavljeni v omrežje, tvorijo mrežo. Vendar je ta uporaba omejena. Drugi dve vidni uporabi tega termina pa opredeljujeta *omrežje kot socialno omrežje* in kot *organizacijsko omrežje* ali kot združitev obeh, čeprav se med seboj razlikujeta. Socialni vidik zagovarja Francis Fukuyama v svoji knjigi *The Great Disruption* (1999), ki na omrežje ne gleda kot na novo organizacijsko obliko. Pravi, da v primeru, ko na omrežje ne gledamo kot na formalno organizacijo, temveč kot na socialni kapital, dobimo mnogo boljši pogled v to, kako omrežje v resnici funkcionira. Po njegovem je omrežje odnos, ki temelji na zaupanju. Omrežje je tako skupina posameznikov, ki delijo skupne neformalne norme ali vrednote. Na drugi strani pa Manuel Castells v knjigi *The Rise of the Network Society* (1996) zagovarja organizacijski vidik in pravi, da se omrežja širijo in pridobivajo moč kot posebne oblike organizacij. Tako omrežja oblikujejo novo družbeno morfologijo naše družbe. Omrežna oblika je sicer obstojala tudi v drugih časih in prostorih, vendar ji današnja tehnologija daje materialno podlago za njeno širjenje skozi celotno družbeno strukturo. Po mnenju Arquille in Ronfeldta pa debate o pomenu omrežja še vedno niso končane in se bodo nadaljevale še nekaj let (Arquilla in Ronfeldt 2001).

Z opredelitvijo omrežja se ukvarjajo tudi antropologi, sociologi in politologi, ki preučujejo vedno pomembnejšo vlogo organizacijskih omrežij in socialnih gibanj. Keck in Sikkink tako omrežje opredeljujeta kot obliko organizacije, za katero so značilni prostovoljni, recipročni in horizontalni vzorci komuniciranja in izmenjave. Raziskavo na področju omrežij sta izvedla tudi sociolog Luther Gerlach in antropologinja Virginia Hine, ko sta raziskovala delovanje socialnih gibanj v ZDA. Za omrežne oblike gibanj je po njunem mnenju značilno, da so segmenti in vodje integrirani v zapleten sistem ali omrežje preko različnih strukturnih, osebnih in ideoloških vezi. Omrežja so fluidna, dinamična in se razpredajo v družbo (ibid.).

V času napredka in globalizacije se srečujemo z dinamičnim in kompleksnim okoljem, ki zahteva stalno prilagajanje in razvoj. Tako Kavčič (v Kovač 1999, 323) navaja: »... da se morajo organizacije vse več in vse hitreje prilagajati spremenjenim razmeram v okolju.« Za sodobne organizacije je tako značilno, da so dinamične, fleksibilne in sposobne hitrega prilagajanja – vedno bolj prevzemajo obliko omrežij. Kovač pravi, da t.i. mrežne organizacijske povezave predstavljajo enega najbolj znanih organizacijskih konceptov ob koncu devetdesetih let. Prav tako po njegovem mnenju lahko trdimo, da se bosta razširjenost in pomen mrežnih organizacijskih oblik v prihodnosti povečevala, v ospredje pa bo postavljeno medorganizacijsko povezovanje, ki bo dobilo drugačno obliko in razsežnost, kot ju poznamo danes (Kovač 1999: 324).

3 STRUKTURA SKUPIN ORGANIZIRANEGA KRIMINALA

Howard Abadinsky (2010, 9-14) razlikuje dva modela organiziranega kriminala: birokratski/korporativni in patron-klient omrežje. Meni, da so mednarodni razbojniški motociklistični klubi na birokratskem kontinuumu, medtem ko ameriško mafijo najlažje opišemo kot omrežno organizacijo. Kriminalne organizacije pa so lahko locirane po celotnem kontinuumu.

Za razumevanje delovanja omrežnih organizacij je primerno, da se najprej seznanimo z nekoliko bolj tradicionalnim delovanjem – hierarhičnim delovanjem organizacij, ki v nekaterih pogledih predstavlja nasprotno obliko delovanja omrežnih organizacij oziroma drugi pol na kontinuumu, kot ga predstavlja Abadinsky.

3.1 Hierarhične organizacije

Hierarhično strukturirane organizacije so tiste, ki imajo dobro definirano vertikalno linijo ukazovanja, kontrole in odgovornosti. Podatki in poročila tečejo predvsem od spodaj navzgor, od zgoraj navzdol pa poteka linija ukazovanja in kontrole. Hierarhične organizacije opredeljuje večja specializacija funkcij v podrejenih celicah, kot so podpora, operacije in obveščanje. Po navadi ima samo vodja popoln pogled na organizacijo kot celoto. Morgan (2004, 75) navaja dobro lastnost hierarhičnih organizacij, ki pa se lahko v spremenjenih in negotovih okoliščinah spreobrnejo v slabost takšne organizacije, in sicer pravi: »Hierarhija zagotavlja učinkovit način za kontroliranje situacij, ki so precej gotove, v negotovih okoliščinah pa lahko naletijo na preveč informacij in odločitev«.

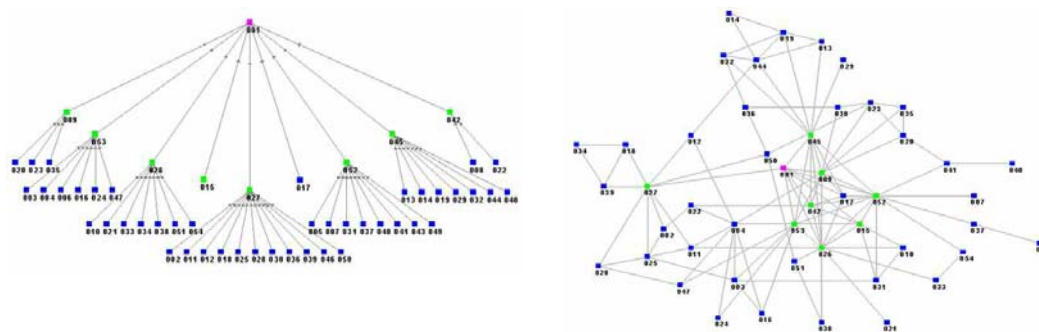
Abadinsky (2010,10) izpostavlja pomanjkljivosti skupin organiziranega kriminala, ki delujejo v obliki hierarhičnih birokratskih organizacij:

- 1 Komunikacija med vodstvom in operativnim nivojem je lahko preprežena;
- 2 Generiranje in ohranjanje pisne dokumentacije lahko ogrozi celotno organizacijo;
- 3 Uspešna infiltracija na nižji ravni lahko ogrozi celotno organizacijo;
- 4 Smrt ali zaprtje posameznikov na vodstvenih položajih lahko ogrozi operacije.

Tem pomanjkljivostim pa se lahko zoperstavi oblika birokracije, ki je razdeljena na posamezne oddelke. Člani so razdeljeni v celice in poznajo le preostale člane svoje celice. S tem se izredno zmanjša tveganje ob razkritju ene izmed celic. Le na tak način lahko obstoječe neodkrite celice nadaljujejo s svojim delom.

Slika 3.1 prikazuje razliko v strukturi hierarhične in nehierarhične organizacije.

Slika 3.1: Hierarhična in nehierarhična organizacija

Vir: Krebs (2007, 2).

3.2 Omrežne organizacije

V strokovni literaturi lahko pojem omrežna povezanost najdemo na zelo različnih področjih: informacijski znanosti, lingvistiki, psihologiji, sociologiji in organizacijskih znanostih.

Na organizacijskem področju posamezni avtorji med omrežne organizacijske povezave uvrščajo različne oblike medorganizacijskega sodelovanja. Medorganizacijsko omrežje tako predstavlja na splošno temeljno družbeno obliko, ki omogoča medorganizacijske interakcije v smislu raznih izmenjav in skupnih akcij. Izpeljani pojem mreženja (ang. »networking«) pa pomeni ustvarjanje ali vzdrževanje skupine organizacij z namenom izmenjavanja, skupnega delovanja ali produciranja (Prezelj 2005, 67). Omrežna organiziranost pa se ne pojavlja le na tej ravni, ampak na dveh ravneh. Prva raven predstavlja sodelovanje in povezovanje med posameznimi organizacijami, druga raven pa predstavlja obliko organiziranosti organizacije same oziroma obliko organizacijske strukture. V praksi se je izoblikovalo več različnih pojavnih oblik omrežij, kriterijev zanje pa je več (Kovač 1999, 324-325). Med najpomembnejšimi značilnostmi pa je decentraliziranost oziroma odmik od hierarhičnosti.

Georgios Kolliarakis (2010, 88) govori o t.i. heterarhiji, ki predstavlja nasprotje hierarhiji. Termin je bil oblikovan v okviru organizacijskih študij z namenom, da bi dokazal, da je organizacija, ki ima številčnejše, razdeljene in omrežno strukturirane centre moči vodenja in nadzora, bolj pripravljena za hitrejše učenje, pospeševanje prenosa znanja preko horizontalnih povezav, hitro popravlja napake, se izogiba optimizaciji, ki ne bo delovala v spreminjajočem se okolju, in generira inovacije.

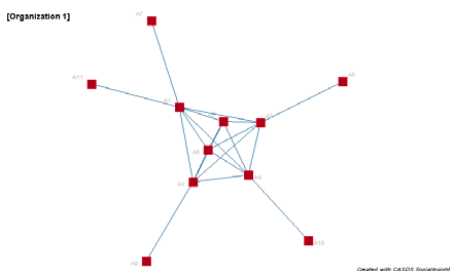
3.2.1 Celica

Ker je osnovna gradbena enota omrežja celica, je potrebno najprej definirati le-to. Tu pa naletimo na težavo, saj še vedno ne obstoja celotna formalna definicija celice, čeprav so v številnih razpravah sicer skušali opredeliti karakteristike celičnega omrežja. Določanje značilnosti celičnih omrežij je namreč zelo težko predvsem zaradi dejstva, da to obliko organizacijske strukture uporabljajo predvsem tajne organizacije, kar pa onemogoča njihovo natančno raziskovanje. Zaradi hitrega širjenja terorizma in organiziranega kriminala so se raziskovalci in analitiki v večji meri začeli ukvarjati s celično obliko socialnih omrežij. Danes je tako celična oblika organizacije v večini povezana s

temačno stranjo obstoja le-teh, saj jih v večini povezujemo s terorizmom, preprodajalci drog in drugimi oblikami kriminala. S tem pa se strinja tudi večina raziskovalcev teh organizacij in tako Krebs (v Terrill in Carley 2005, 6) pravi, da celična omrežna struktura predstavlja zelo dober podporni zid moči novodobnih skrivnih terorističnih organizacij.

Terrill in Carley (2005, 7) celico definirata kot »posebno podskupino akterjev znotraj večjega celičnega omrežja. Obstoj ene celice je osnova za oblikovanje celičnega omrežja – brez vsaj ene celice omrežje nima celične oblike«. Celico pogosto sestavlja relativno majhno število akterjev, ki so lahko znotraj celice razdeljeni v dve skupini, in sicer center celice in periferija celice. *Slika 3.2* prikazuje primer celice, ki ima ti dve skupini. Razumljivo je, da lahko jedro celice obstoja tudi brez periferije, periferija pa obstoja predvsem empirično in lahko variira glede na velikost oziroma število akterjev.

Slika 3.2: Model center – periferija

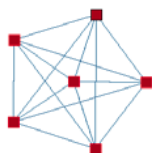
Vir: Terrill in Carley (2005, 7).

Jedro celice Terrill in Carley (2005, 7-9) opredeljujeta kot podskupino akterjev znotraj ene same celice, ki tvorijo klico. Da so določeni akterji dojeti kot jedro celice, morajo izpolnjevati naslednje pogoje: (1) akterji v celičnem jedru morajo biti pripadniki istega celičnega omrežja, (2) akterji v jedru morajo biti člani iste celice, (3) biti morajo najmanj trije akterji v celici, (4) vsak član jedra je povezan z drugim članom, (5) novi akterji ne morejo biti dodani temu jedru in jedro ohranja lastnosti klike, (6) vsak član jedra lahko pripada jedru samo ene celice. *Slika 3.3* prikazuje jedro celice. Število članov ni natančno določeno, minimalno število pa je toliko članov, da lahko dosežejo namen in cilj celice. Po navadi je v jedru celice od 4 do 6 članov. Člani jedra celice pa se preko različnih vezi povezujejo z drugimi člani v celično omrežje. Tako obstojajo tri oblike povezav med člani, in sicer »core-tie«, kjer gre za povezave med samimi člani

jedra celice, »tether-tie«, ki predstavlja vez med članom jedra in članom periferije iste celice, »spanning-tie«, to je povezava, ki vsebuje člana druge celice v omrežju.

Slika 3.3: Jedro celice

[Organization 1]

Created with CASEOS Socialmap

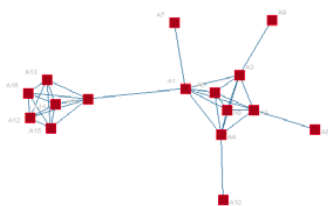
Vir: Terrill in Carley (2005, 8).

Periferija celice je podskupina akterjev, ki so člani iste celice, vendar so izločeni iz jedra celice. Člani periferije morajo zadoščati naslednjim pogojem: (1) akterji periferije so člani istega celičnega omrežja, (2) akterji morajo biti člani iste celice, (3) člani so izločeni iz jedra celice, (4) člani niso povezani med seboj, (5) člani imajo samo eno povezavo s članom jedra in z nikomer drugim v celici oz. v celotnem omrežju. Obstoje periferije ni nujen, temveč gre za opcijo. V teoriji lahko tudi med nekaterimi akterji v periferiji obstajajo kontakti, ko se akterji med seboj, vedoč ali ne vedoč, povežejo zaradi izvršitve naloge (Terrill in Carley 2005, 9, 10).

Celično omrežje je tako omrežje akterjev in njihovih medsebojnih odnosov, kjer so akterji vsaj preko ene povezave povezani drug z drugim in tako znotraj omrežja ne obstojajo izolirani člani. *Slika 3.4* prikazuje celici povezani med seboj preko določenega člana celice.

Slika 3.4: Povezava dveh celic

[Organization 1]

Created with CASEOS Socialmap

Vir: Terrill in Carley (2005, 9).

3.2.2 Omrežje

Arquilla in Rondfeldt definirata omrežje kot celoto raznolikih, razpršenih točk, ki delijo skupne ideje in interese ter so razporejene tako, da delujejo v »all-channel« način. Po njunem mnenju ima omrežje malo, če sploh ima, hierarhije in formalne avtoritete. Odločanje in taktične operacije se lahko začnejo in so izvedene na lokalni ravni brez glavnega vodje ali jasnega vodstva (Mishal in Rosenthal 2005).

Prav tako Williams (2001, 64-66) pravi, da je omrežje serija povezanih točk. Te so lahko posamezniki, organizacije, podjetja ali računalniki, dokler so povezani med seboj. Omrežje je najbolj znana oblika socialne organizacije. Omrežja so sočasno prodorna in nejasna, povsod navzoča in nevidna, povsod in nikjer. Omrežja niso specializirane oblike organizacije, ampak pogosto obstojajo znotraj tradicionalnih hierarhičnih struktur. Možno je tudi, da omrežje sestavljajo številne hierarhične organizacije. Njegove karakteristike – predirljivost, sposobnost koeksistirati tako znotraj in zunaj hierarhij, zmožnost narediti trg bolj učinkovit predvsem s pospeševanjem tokov informacij in blaga – daje omrežjem težko opredeljivo kvaliteto. Omrežja variirajo glede na velikost, obliko, članstvo, kohezijo in namen. Lahko so majhna ali velika, lokalna ali globalna, domača ali transnacionalna, kohezivna ali razširljiva, centralizirano vodena ali močno decentralizirana z določenim namenom ali brez. Specifično omrežje je lahko natančno in tesno fokusirano na en cilj ali pa širše orientirano k številnim ciljem. Pospešujejo tokove informacij, znanja, komunikacij kot tudi bolj otipljivih proizvodov. S tem ko je komuniciranje postalo mnogo cenejše in lažje dostopno, so se zelo razširila. Kljub temu pa učinkovito vodenje in nadzor omrežja nista nujno odvisna od moderne informacijske tehnologije. Medtem ko informacijska tehnologija povečuje njihovo učinkovitost, nizka tehnologija, kot so kurirji, sporočila na papirju in telefonija, lahko predstavljajo način, kako se omrežja izognejo detekciji s strani obveščevalnih služb in tako delujejo učinkovito v določeni situaciji (Federation of American Scientists 2007, III-7).

Za omrežja so po Mongeu in Fulku (Zanini in Edwards 2001, 31, 32) značilne tri skupne lastnosti: (1) Komunikacijo in koordinacijo ne predstavljajo formalne vertikalne in horizontalne poti, le-te se v omrežju pojavljajo in spreminjajo v skladu s trenutno nalogo. Prav tako so odnosi pogosto neformalni in variirajo glede na stopnjo intenzitete, ki je odvisna od potreb organizacije. (2) Interna omrežja pogosto dopolnjujejo vezi s

posamezniki zunaj organizacije tudi izven državnih meja. Podobno kot interne zveze so tudi eksterne odvisne od določenega projekta. (3) Notranje in zunanje zveze ne temeljijo na birokratskih določilih, ampak na skupnih normah in vrednotah ter recipročnem zaupanju. Večino dela interno vodijo in izvajajo samoupravne skupine, medtem ko eksterne zveze sestavljajo »konstelacijo kompleksnega omrežja podjetij ali skupin«.

Organizacijska struktura je pri omrežjih sploščena. V idealni obliki centralno vodstvo oziroma poveljstvo ne obstoja – nima srca ali glave, kamor bi jo napadli (v primeru teroristične organizacije). Omrežje kot celota (ni nujno, da tudi posamezne celice) ima malo oziroma nič hierarhije, znotraj njega pa obstaja več vodij. Odločanje in delovanje je decentralizirano, na lokalni ravni imajo celice veliko avtonomije in so iniciativne. Zmožnost učinkovitega delovanja takšnih organizacij temelji na obstoju skupnih načel, interesov in ciljev, ki so jim člani globoko predani in tako povezujejo vse točke. Takšna celota načel, ki so oblikovana preko vzajemnega posvetovanja in konsenza, naredi člane »all of one mind«, čeprav so razpršeni in predani različnim nalogam. Zagotovi skupno mišljenje in operativno kohezivnost, kar omogoča taktično decentralizacijo. Določi meje in zagotovi »vodstvo« za odločanje in delovanje, tako da se članom ni treba zatekati k hierarhiji, saj natančno vedo, kaj morajo storiti (Arquilla in Ronfeldt 2001: 9).

3.2.3 Tipi strukturnih omrežij

Obstajajo različni tipi strukturnih omrežij, ki temeljijo na načinu, kako so posamezni elementi omrežja med seboj povezani. Obstajajo trije osnovni tipi, ki jih prikazuje slika 3.5: veriga oziroma verižno omrežje, osrednji element in zvezda ter prepleteno omrežje.

- Verižno omrežje

Vsaka točka leži ob drugi in je z njo povezana. Komuniciranje poteka s predajanjem informacij po liniji. To obliko omrežja uporabljajo predvsem organizacije, ki preprodajajo dobrine in ljudi ter ponarejajo denar.

- Osrednji element omrežja in zvezda

Točke komunicirajo preko centralnega elementa. Centralna celica je tako vodilna ali odločevalska v tem omrežju. Različica tega omrežja je zvezda, kjer zunanje točke komunicirajo med seboj.

- Prepleteno omrežje

Vse točke so povezane med seboj. V takšnem omrežju ne obstoja hierarhična vodstvena struktura. Nadzor in kontrola sta razporejena znotraj omrežja (FAS 2007, III-8).

Slika 3.5: Verižno omrežje; osrednji element omrežja in zvezda; prepleteno omrežje

Vir: FAS (2007, III-8).

Vsaka točka v diagramu lahko predstavlja tako posameznika, celico, skupino ali organizacijo, del organizacije ali celo državo. Točka je lahko majhna ali velika, tesno ali ohlapno povezana. Lahko so segmentarne ali specializirane – lahko so podobne in opravljajo enake naloge ali pa delo razdelijo na podlagi specializacije. Meje omrežja ali posamezne točke so lahko natančno določene ali pa zamegljene in porozne glede odnosa do širšega okolja. Obstoja torej več variacij. Od teh treh tipov omrežij je najtežje oblikovati in ohraniti prepleteno omrežje delno zaradi tega, ker zahteva jedrnato komuniciranje. Vendar ta tip strukture daje nov in visok potencial za sodelovanje (Arquilla in Ronfeldt 2001, 8-9). Omrežja organiziranega kriminala pa v praksi v večini uporabljajo hibridno strukturo, ki kombinira različne oblike povezovanja elementov v omrežje.

4 DELOVANJE SKUPIN ORGANIZIRANEGA KRIMINALA S POUDARKOM NA OMREŽNEM DELOVANJU

Ameriški National Intelligence Council je v svojem poročilu napisal, da bodo skupine in omrežja organiziranega kriminala v Severni Ameriki, zahodni Evropi, na Kitajskem, v Kolumbiji, Izraelu, Japonskem, Mehiki, Nigeriji in Rusiji razširile svoj obseg in aktivnosti. Med seboj bodo oblikovale ohlapna zavezništva, podkupovali vodje nestabilnih in ekonomsko šibkih držav, z vključevanjem v problematične banke in podjetja ter si s sodelovanjem s političnimi vstajniki zagotovili nadzor nad precejšnjimi geografskimi območji. Z drugimi besedami – narašča spoznanje, da skupine organiziranega kriminala v vedno večji meri raje kot v obliki formalnih hierarhij delujejo v obliki fluidnih omrežnih struktur (Williams 2001, 61).

Varnostne študije organizirani kriminal dojemajo kot grožnjo. Njegova vpletenost v trgovino z orožjem, njegovi negativni vplivi na suverenost držav in korupcija državnih struktur so dojete kot resne grožnje posameznim državam, regionalni stabilnosti in mednarodnemu miru ter varnosti. Mnogi raziskovalci se ukvarjajo z raziskovanjem organiziranega kriminala in njegovega vpliva na civilno družbo, države in stabilnost držav po vsem svetu.

Raziskovalci Kopenhagenske šole so ukvarjajo predvsem s tem, kako so formirane grožnje in njihov vpliv, ki ga imajo na družbo. Vojska in država še vedno ostajata pomembna sektorja, vendar sta evaluirana v povezavi z ekonomskim, družbenim in okoljskim sektorjem. Transnacionalni organizirani kriminal in ostale negativne posledice globalizacije vidijo kot grožnjo za vse sektorje (Shelley in drugi 2003, 157). Shelley, Picarelli in Corpora (2003) poudarjajo, da obstojata dve razlagi transnacionalnega organiziranega kriminala. Prva med njima identificira transnacionalni kriminal kot grožnjo industrializiranemu svetu in svetovnemu redu. Na drugi strani pa imamo razlago, ki se fokusira na družbeno raven, na kateri transnacionalni kriminal operira, oblikuje pa ga lokalna skupnost. Čeprav se je organizirani kriminal razširil z globalizacijo, je veliko skupin še vedno zelo zakoreninjenih v domačih družbah, kjer so njihovi vplivi po navadi močni. Organizirani kriminal se namreč najpogosteje razvije in operira na območjih, kjer je civilna družba šibka ali sploh ne obstoja. Tako na primer Putman opisuje, kako se je civilna družba oblikovala v severni Italiji, medtem ko se v južni Italiji, kjer so bazirane štiri večje kriminalne organizacije, ni mogla oblikovati. Drugi pomembni in povezani faktorji so še zaupanje v medosebnih družbenih odnosih in učinki na zaupanje v vlado. Šibke države imajo slabo oblikovano civilno družbo, kar vodi v pomanjkanje zaupanja v državo in odvisnost od nadomestnih akterjev, na katere naslovijo svoje civilne potrebe. Tako je na primer na Siciliji organizirani kriminal porasel, ko je bila državna kontrola manjša – organizirani kriminal je bil nekakšen nadomestek za državo in je zagotavljal varnost, kar je substitut za zaupanje v družbi.

4.1 Globalizacija organiziranega kriminala – fenomen mreženja

Williams in Godson (v Chatterjee 2005, 7) menita, da je v raziskovalni literaturi v zadnjem času zelo poudarjeno, da se je s signifikantnim napredkom na področju

transporta, komunikacij in tehnologije organizirani kriminal izjemno razvil v globalni fenomen.

Shelley, Picarelli in Corpora (2003, 154-158) so mnenja, da je globalizacija ključni dejavnik v porastu transnacionalnega organiziranega kriminala. Transnacionalni kriminal je pojav na diskurzu globalizacije, od same omembe neformalnega trga in novega avtoritarizma do ideje o globalnih kriminalnih omrežjih. Neoliberalno razumevanje (Francis Fukuyama) globalizacije poudarja vlogo globalnega kapitalističnega prostega trga in reprezentativne demokracije pri bogatenju sveta, večji povezanosti in miru. V tej luči je transnacionalni kriminal dojet kot zadnji poskusi oziroma sledi odpora »novemu svetovnem redu« (ang. New world order), ki bodo postopoma prišli pod kontrolo.

Pri samem vplivu globalizacije na organizirani kriminal si je potrebno postaviti vprašanje, kakšen vpliv ima pravzaprav globalizacija na same države. Sassen, Mittelman in Rosenau menijo, da globalizacija spreminja logiko suverenosti države, ne da bi odstranila vlogo same države. V kombinaciji s scenarijem šibkih držav, kar Jackson imenuje »negativna suverenost« in Susan Strange »umikanje države« (ang. Retreat of the state), to zagotavlja teoretično hrbtnico za analiziranje transnacionalnega organiziranega kriminala in korupcije v kontekstu globalizacije. Strokovnjaki pogosto trdijo, da globalizacija povzroča ali vsaj pospešuje slabljenje državnih struktur, kar omogoča »cvetenje« transnacionalnega organiziranega kriminala. Shelly je raziskala povezanost oziroma součinkovanje šibkih držav, civilne družbe in transnacionalnega organiziranega kriminala. Te skupine naj bi izkoriščale nove tehnologije in globalne priložnosti, kar seveda negativno vpliva na šibke države. Passas meni, da je poguba držav del globalizacijskega procesa, saj spodkopava zaupanje med državo in državljani in daje možnost organiziranemu kriminalu, da igra nadomestek države (ibid.). Več o samem izkoriščanju šibkih držav in t.i. state capture bom napisala v naslednjem poglavju.

Williams je mnenja, da je organizacijska tehnologija mreženja vodila do najbolj plodnega razvoja organiziranega kriminala. Omrežja organiziranega kriminala prehajajo državne meje in institucionalne ovire ter oblikujejo neomejeno omrežje članov in nelegalnih povezav. Federation of American Scientist (FAS) na svoji spletni strani poudarja, da fenomen mednarodnega organiziranega kriminala ni nov pojav, saj so na

primer italijanske, kitajske in nigerijske kriminalne skupine že pred časom imele člane oziroma nekakšne celice v tujih državah in mednarodne vezi za pridobivanje, distribucijo ali trgovanje. Na splošno so bile njihove mednarodne aktivnosti bolj omejene, celice v tujini pa so delovale bolj avtonomno ali pa so izvajale nekaj posebnih funkcij za večje skupine. Za mnoge skupine organiziranega kriminala so njihove mednarodne aktivnosti bolj regionalne kot globalne, vsekakor pa je nekaj skupin, ki delujejo globalno. Za vse te skupine je značilno, da so neverjetno sposobne operirati izven tradicionalnih parametrov, hitro izkoristiti nove priložnosti in se premakniti na nova geografska območja. Večje mednarodne kriminalne skupine so postale globalne v svojem delovanju, medtem ko so se manjše in bolj lokalne skupine razširile preko državnih meja in postale regionalne grožnje (FAS, 2012).

Z izrabo prednosti, ki jih je prinesla globalizacija, so skupine mednarodnega kriminala postale bolj fleksibilne in sofisticirane v svojih operacijah. FAS (ibid.) izpostavlja profesionalni kriminalni element transnacionalnih kriminalnih omrežij, ki ga je prinesla globalizacija. Skupine transnacionalnega kriminala izrabljajo najnovejše poslovne in tehnološke napredke za razširitev in izboljšanje učinkovitosti svojega delovanja. Prav tako imajo finančne vire za pridobivanje dostopov, znanja in tehnologije, ki jo potrebujejo in jo želijo. Mnoge skupine zaposlujejo posameznike s posebnim strokovnim znanjem za pospeševanje svojih operacij. Kot rezultat vedno večje *sofisticiranosti v delovanju* lahko hitro prepoznajo spremembe na trgu in se jim prilagodijo:

- a) Večje tihotapske in druge mednarodne skupine organiziranega kriminala uporabljajo specialiste za transport in legalne strokovnjake za raziskave gospodarskih tokov ter se učijo o carinskih zakonih in administrativnih procedurah v večjih svetovnih komercialnih pristaniščih. S takšnim znanjem lahko izkoriščajo mednarodni transport po kopnem, zraku in morju za tihotapljenje ljudi ali ilegalnih dobrin.
- b) Mednarodne kriminalne organizacije uporabljajo finančne strokovnjake, nekateri so se celo izobraževali na najboljših svetovnih poslovnih šolah, za določanje novih načinov/mehanizmov pranja denarja in za upravljanje naložb. To omrežjem organiziranega kriminala omogoča diverzificirati njihovo finančno poslovanje na globalni ravni.

- c) Skupine organiziranega kriminala prav tako uporabljajo pravno strokovno znanje za zaščito pred preiskavami in kazenskim pregonom. Njihovi odvetniki imajo podrobno znanje prava, da lahko manipulirajo s pravosodnim sistemom in vplivajo na zakonodajo za zaščito kriminalnih interesov v državah po vsem svetu.

Prilagajanje pripadnikov organiziranega kriminala trenutni situaciji in potrebam omrežja izpostavljata tudi Prezelj in Gaber (2005, 29), ki menita, da člani spremenijo svoje vloge v skladu s trenutnimi potrebami, v nekaterih primerih pride celo do delitve na manjše skupine, ki so specializirane za določeno področje.

Ena izmed značilnosti, ki jo je prav tako omogočila globalizacija, je *medsebojno povezovanje skupin* organiziranega kriminala. Skupine se med seboj povezujejo in sodelujejo, kar jim omogoča združevanje strokovnega znanja in razširitev dejavnosti, med seboj izmenjujejo informacije, storitve in vire, s tem pa zmanjšujejo stroške in tveganje. Raziskovalci pri FAS (2012) menijo, da je večina sodelovanja bila doslej taktična – kot je sodelovaje pri tihotapljenju, nezakonitih finančnih transakcijah, pranju denarja. Takšno sodelovanje pa ima pomemben potencial za širša zaveznitva za izvajanje bolj zapletenih kriminalnih shem v vse bolj globalnem gospodarstvu. Pripravljenost in sposobnost velike, mednarodno uveljavljene kriminalne skupine, da se premakne na nova geografska območja in razvije obojestransko koristne odnose z lokalnimi kriminalnimi združbami, je brez primere.

Sofisticirano in napredno delovanje omrežij organiziranega kriminala nas vse bolj spominja na delovanje učinkovito sistematiziranega podjetja, ki deluje uspešno tako lokalno kot globalno. Goodman (2011), višji svetovalec Interpola in ustanovitelj inštituta Future Crimes Institute, pa v članku »Kaj se lahko posel nauči od organiziranega kriminala« (What Business can Learn from Organized Crime) ugotavlja, da je delovanje omrežij organiziranega kriminala tako učinkovito, da se lahko celo podjetja kaj naučijo od njih. Povzemam lekcije, ki izhajajo iz praktičnih primerov delovanja, ki jih izpostavlja Goodman:

- a) Delovanje v smeri trendov in hitro prilagajanje situacijam.
- b) Talent naj ne bo omejitev, ampak je potrebno imeti podizvajalce, ki lahko zagotovijo spretnosti, potrebne za izvedbo projekta.

- c) Pri zaposlenih je potrebno spodbuditi in poiskati način, da zadovoljimo njihove potrebe po priznanju, izzivu in pripadnosti – gre namreč za to, da pripadniki kriminalnih omrežij niso del le-tega le zaradi denarja, ki ga pridobijo s kriminalnimi dejanji, temveč jih žene pripadnost, vznemirjenje, ko kršijo zakon, in določena dejanja jim predstavljajo izziv.
- d) Poslovni model, ki temelji na številnih manjših transakcijah namesto na eni večji, lahko dolgoročno pričakuje večje profite in si zagotavlja številne priložnosti za izboljšanje učinkovitosti.
- e) Potrebno je transnacionalno sodelovanje. Na tekmece ne smemo gledati kot na konkurenco, ampak je potrebno poiskati vzajemne koristi partnerstva.

4.1.1 Transnacionalni organizirani kriminal

»Globalna mafija«, »naslednja vojna«, »pax mafiosi«, »temna stran globalizacije«, »ilegalna ekonomija«, »umik države« – vsi termini in izrazi v literaturi svetovne politike opisujejo pojav oziroma obstoj transnacionalnega organiziranega kriminala kot posledico globalizacije organiziranega kriminala.

V zadnjih treh desetletjih so se znanstveniki, ki preučujejo fenomen transnacionalnega organiziranega kriminala zelo »razcveteli«. V 1990. letih se je znanstvena literatura začela bolj resno osredotočati na transnacionalni organizirani kriminal kot fenomen sam po sebi, medtem ko se je pred tem literatura bolj fokusirala na domač organizirani kriminal ali na aktivnosti organiziranega kriminala, ki segajo preko meja, kot je na primer tihotapljenje narkotikov. Raziskovalci, ki so doprinesli k naraščajočemu obsegu znanja, so si postavili temeljno vprašanje: »Kaj je transnacionalni kriminal?« (Shelley in drugi 2003, 144).

Prva večja težava raziskovalcev je bila sama definicija transnacionalnega organiziranega kriminala. Organizacija združenih narodov je oblikovala termin transnacionalni kriminal (ang. transnational crime) že več kot 30 let nazaj, vendar je termin vseboval osemnajst različnih kategorij aktivnosti vključno s terorizmom in aktivnostmi organiziranega kriminala. Razlikovanje med domačimi in transnacionalnimi oblikami organiziranega kriminala se je oblikovalo iz obsežnih študij tihotapljenja drog in naraščanja delovanja kriminala preko državnih meja od 1980. leta naprej. Definicija se je seveda razvijala in dopolnjevala ter reflektirala naraščajočo kompleksnost in

mednarodno naravo fenomena organiziranega kriminala. Ena izmed prvih definicij organiziranega kriminala je bila postavljena s strani ameriškega FBI-ja, ki trdi, da je organizirani kriminal »ponavljajoča/nadaljujoča kriminalna zarota, ki ima organizirano strukturo, se hrani s strahom in korupcijo ter je motivirana s pohlepom«. Sčasoma je FBI začel uporabljati to definicijo tudi za opisovanje mednarodnega organiziranega kriminala – skupine organiziranega kriminala, ki delujejo v več kot eni državi. Kakor vidimo, ta definicija ohranja pojem organiziranega kriminala, ki deluje mednarodno in se ne ukvarja z identificiranjem kriminalnih dejavnosti kot transnacionalnega fenomena (Shelley in drugi 2003, 145).

Razmišljanje o kriminalu kot transnacionalnem pojavu bolje prikazuje načine, na katere te kriminalne organizacije poskušajo operirati zunaj državnega sistema v bistvu, presegajoč suverenost, ki oblikuje sistem moderne države in izkoriščanje le-te v svojo korist. Williams je bil med prvimi, ki se je ukvarjal s tem razlikovanjem. Leta 1996 je demonstriral, da organizirani kriminal preoblikuje sam sebe z izkoriščanjem sprememb v globalni politični ekonomiji in družbi globalizacije ter tehnološke revolucije. Posledica tega so kriminalne organizacije, podobne transnacionalnim korporacijam, ki iz domače baze z uporabo omrežnih struktur operirajo po vsem svetu (Shelley in drugi 2003, 145-146).

Pomembno vlogo pri oblikovanju transnacionalnih omrežij organiziranega kriminala pa imajo tudi t.i. šibke države. Denisa Kostovicova in Vesna Bojičić-Dželilović (2010, 44-45) menita, da vojna ekonomija med oboroženimi konflikti postane ključni vmesnik med državami, v katerih potekajo konflikti, in globalnim pretokom dobrin, denarja in ljudi. Prav tako te države postanejo območja, na katerih se začnejo pojavljati transnacionalna omrežja. Preko vojne ekonomije se te omrežne strukture razvijejo v kompleksno omrežje, ki se prilagaja različnim interesom s strani številnih akterjev, ki vidijo v državnih nemirih priložnosti. Ta omrežja so zelo raznolika v svojem članstvu, ki vključuje pomembne ljudi tako s političnega področja, obveščevalnih in varnostnih služb, pripadnike vojaških in paravojaških sil, ljudi iz gospodarstva, člane diaspore, elemente organiziranega kriminala in številne druge akterje, ki so sposobni podpirati neformalno naravo vojne ekonomije. Raznoliki akterji s prvotno dobronamernimi motivi, kot so humanitarne organizacije, mednarodne agencije in v nekaterih primerih javni uslužbenci, se včasih prav tako vključijo v ta omrežja, katerih člani imajo osebne

interese za nadaljevanje vojne ekonomije. Le-ta ima številne funkcije poleg financiranja vojne, saj prav tako predstavlja sredstvo preživetja, ko je formalni sistem ekonomije uničen, in je donosen vir prihodka za »podjetnike nasilja« (ang. Entrepreneurs of violence). Obstoječe meje ali tiste, ki se oblikujejo na podlagi konfliktov postanejo sredstvo, ki jih te neformalne strukture obrnejo v svojo korist – pridobivanje profita preko tihotapljenja dobrin in ljudi tako v materialnem kot politično-ideološkem smislu.

4.2 Oblike organiziranega kriminala

Transnacionalne kriminalne aktivnosti vključujejo široko paleto aktivnosti tako v legalnem kot nelegalnem sektorju ekonomije. Nekatere skupine primarno delujejo v nelegalnem sektorju, kot so na primer tihotapske skupine, medtem ko druge delujejo v obeh sektorjih ekonomije s ciljem doseganja večjih profitov. Masivna privatizacija v 1990. letih je transnacionalnemu organiziranemu kriminalu dala veliko in pomembno odskočno desko v ekonomijah tako domačih kot tujih držav. Pranje denarja in korupcija sta namreč povezani aktivnosti, ki sta vitalnega pomena za organizirani kriminal (Shelley in drugi 2003, 146-147).

Shelley (2003, 146-154) opisuje različne oblike oziroma aktivnosti transnacionalnega organiziranega kriminala. Glavna komponenta večine aktivnosti je tihotapljenje različnih dobrin. Flynn tako pravi, da je *tihotapljenje drog* najbolj razširjena in profitabilna aktivnost. Prav tako Arlaschi meni, da tihotapljenje drog pogosto predstavlja izhod domačih kriminalnih skupin, da preidejo v transnacionalno sfero. Posledično ni presenetljivo, da je trgovina z drogo najpogosteje dojeta kot glavna transnacionalna kriminalna aktivnost. Naslednji zelo razširjeni obliki organiziranega kriminala sta *tihotapljenje ljudi in orožja*. Ti dve aktivnosti se med seboj razlikujeta v pomembnem vidiku. Tihotapljenje orožja namreč predstavlja transfer neživega blaga, ki služi za storitev drugih kaznivih dejanj ali za oboroževanje ljudi v regionalnih konfliktih. V nasprotju s tem tihotapljenje ljudi pomeni dejanje transferja živih bitij, ki so pogosto izkoriščani. Tihotapljenje ljudi tako generalno obsega dve povezani aktivnosti: tihotapljenje migrantov in tihotapljenje ljudi v namene izkoriščanja le-teh. Obe aktivnosti pa vsebujeta rekrutiranje, gibanje in dostavo migrantov iz države gostiteljice v ciljno državo. Poleg omenjenega skupine organiziranega kriminala

tihotapijo tudi cigarete in druge dobrine. Skupine organiziranega kriminala pogosto sodelujejo z legitimnimi korporacijami in so pomembni akterji tudi v nelegalni trgovini z okoljskimi produkti, ki obsegajo strupene snovi, škodljive tako za floro kot favno. Raziskovalci so ugotovili, da skupine organiziranega kriminala igrajo pomembno vlogo tudi pri kraajah in tihotapljenju umetnin in starin. Tihotapljenje ukradenih avtomobilov pa je značilno predvsem za območje centralne Evrope in jugozahodne dele ZDA. Groba ocena vrednosti ukradenih avtomobilov, ki jih letno prepeljejo iz ZDA v druge države, je približno milijardo ameriških dolarjev.

Z zgoraj naštetimi ilegalnimi aktivnostmi člani kriminalnih skupin pridobijo v nekaterih primerih celo neizmerljive količine denarja, ki pa ga je seveda potrebno vključiti v legalne transferje in tako *oprati denar*. Celovite in primerjalne študije transnacionalne ekonomije kažejo, da ima tok kapitala in dobička iz ilegalnih aktivnosti zaskrbljujoč vpliv na svetovno ekonomijo. Pranje denarja predstavlja eno od večjih aktivnosti, ki jih imajo obsežnejša kriminalna omrežja razdelana celo do takšne mere, da lahko govorimo o specializaciji posameznih članov omrežja za to vrsto aktivnosti. Gre namreč za to, da so določeni člani omrežja zadolženi le za vlaganje v podjetja, kupovanje nepremičnin ipd., s čimer nelegalno pridobljen denar pretvorijo v legalnega. Z aktivnostmi organiziranega kriminala tako prihaja do neorganiziranega ekonomskega trga, posledično pa je meja med poslom in kriminalom zelo tanka (Kaufmann in Siegelbaum 1997).

Korupcija in koncept »state capture« ali ujetost države

Države, ki jih je prizadel konflikt ali kakšna druga večja kriza, se na poti k ponovnemu oblikovanju države srečujejo s številnimi grožnjami in izzivi. Eden izmed takšnih je pojav kriminalitete, ki slabi in ogroža nastanek pravne države. Namesto napredka v gospodarstvu in ekonomiji, organizirani kriminal vedno bolj pridobiva na veljavi in moči ter se širi v vse sfere tako gospodarstva kot tudi pravne države.

Globalni kriminalni trg predstavlja pomembno grožnjo stabilnosti držav, tudi močnih. Je pa to seveda bolj opazno v šibkih državah. Raziskave kažejo, da je eden izmed najpomembnejših vplivov transnacionalnega organiziranega kriminala predvsem na kvaliteto oblasti v državi (van Dijk 2007 v Miraglia in drugi 2012, 4). Shelley, Picarelli in Corpora (2003) menijo, da korupcija zamegljuje mejo med državo in

transnacionalnim organiziranim kriminalom. Nekatere države so tako močno skorumpirane, da jih nekateri raziskovalci imenujejo kar kriminalne države. Korupcijo delijo na politično in ekonomsko korupcijo. Izpostavljajo tudi dejstvo, da organizirani kriminal zagotavlja volilno podporo in moč ustrahovanja za politike v zameno za varovanje in legitimizacijo njihovih aktivnosti. Prav tako organizirani kriminal zagotavlja varnost in asistenco kartelom v zameno za denar.

Problem transnacionalnega organiziranega kriminala je velik, saj se širi tako rekoč po vseh celinah, predvsem po centralni Aziji, zahodni Afriki, centralni Ameriki in tudi Evropi, kjer države še vedno okrevajo po državljanskih vojnah in politični tranziciji, organizirani kriminal pa izkorišča šibkosti vlade in pravne države. Takšne skupine spletejo svoja omrežja tako v ekonomiji kot politiki, seveda obstojajo tudi izjeme, kjer do pojava organiziranega kriminala ne pride. Še posebno velik problem predstavljajo infiltracije v državne institucije postkonfliktnih in šibkih držav¹ in korupcija.

Čeprav je trenutno razširjeno prepričanje o pomembnosti vloge omrežij transnacionalnega kriminala pri izkoriščanju šibkih držav, nihče ne zanika tudi dejstva, da je poleg tega potreben tudi domač partner. Primeri kriminalne invazije na teritorij, kjer ni obstoječih vzorcev nelegalnih aktivnosti, so redki. V primeru Gvatemale je bila moč domačega kriminala utrjena pred penetracijo transnacionalnih tihotapskih kartelov, predvsem Sinaloa kartel od leta 2000 vzdolž pacifiške obale in Skupina Zetas od leta 2008 preko atlantske obale in v bližini celinskih območij. Strukture domačega kriminala so v osnovi sestavljene iz omrežnih uporniških organizacij z močnimi povezavami z državnimi uradniki, varnostnimi službami in vojsko ter številnimi regionalnimi narko šefi. Te strukture in vedno bolj avtonomni kriminalni lokalni vodje so bili sicer preoblikovani preko nasilja in možnosti sodelovanja, vendar je bil proces transnacionalizacije oblikovan že pred tem preko neformalnih povezav med domačimi

---

¹ Šibke države omogočajo oblikovanje paralelnih struktur, ki imajo resnično moč, vključujejo pa organiziran kriminal in korupcijo. Posledično je legalna, družbena in tudi fizična varnost državljanov v teh pogojih močno ogrožena, razvoj civilne družbe in demokracije v takšnih razmerah pa je preprečen (Papić in drugi 2001, 247 v Kregar in Petričušić 2010, 368). Šibke države so najnevarnejši elementi nestabilnosti in najbolj možni viri novih kriznih žarišč v prihajajočih desetletjih. Lahko trdimo, da imajo vse države organiziran kriminal, v nekaterih državah pa ima organiziran kriminal državo (Kregar in Petričušić 2010, 368-369).

in zunanjimi akterji ter obstojem zasidranega državnega sistema nekaznovanosti. Primer, ki bolj očitno kaže na kriminalizacijo države s strani transnacionalnih omrežij, je Kosovo, ki služi kot ogromno križišče v mednarodnem tihotapljenju z drogo, orožjem in ljudmi. Oba primera omrežij na Kosovem in v Gvatemali sta integrirana v transnacionalno omrežje, še posebej zaradi njunih znatno neformalnih ekonomij in njunih tradicij političnih omrežij, ki temeljijo na klanih, oboje pa je seveda nelegalno. Evropska migracijska diaspora za kosovske Albance v 90. letih prejšnjega stoletja je doprinesla k razmahu kriminalnih omrežij, saj so etnični Albanci postali ključni akterji v trgovini z drogo na območju zahodne Evrope v obdobju kosovske vstaje in so domnevno financirali kampanjo za oborožen odpor: denar pridobljen s trgovino z drogo naj bi po ocenah predstavljal polovico financ Osvobodilne vojske Kosova. Povezave med karteli v Latinski Ameriki in državo ter varnostnimi uradniki pa naj bi bile posredovane s strani Nigerijske mafije, katere globalne razsežnosti beležimo že od nigerijskega ekonomskega nazadovanja v 1980. letih (Briscoe, 2011, 5-6). Seveda pa je za razmah organiziranega kriminala pomembnih še nekaj dejavnikov, kot so geografska lega (dostopnost in bližina do tihotapskih poti) in dostopnost (transport, komunikacije, možnost pranja denarja), kar je v času globalizacije zelo olajšano, ter dostop do virov izkoriščanja. Tako na primer na Kosovu ne tihotapijo dobrin proizvedenih v državi, ampak uvožene iz drugih držav.

Problem ujetosti države je ogromen, saj le-ta predstavlja veliko grožnjo sami legitimnosti države. Na tej točki se postavlja vprašanje, ali se organizirani kriminal pojavlja kot posledica šibkih držav ali je organizirani kriminal vzrok za oblikovanje šibke države.

Miraglia, Ochoa in Briscoe (2012, 28) v svoji študiji transnacionalnega organiziranega kriminala in šibkih držav, v kateri so analizirali Tajikistan, El Salvador in Kenijo, ugotavljajo, da se transnacionalni organizirani kriminal v teh državah pojavlja v več oblikah in je vključen v številne aktivnosti, kot so tihotapljenje droge, tihotapljenje naravnih bogastev držav, piratstvo in tihotapljenje ljudi. Izpostavili so tri oblike delovanja organiziranega kriminala v šibkih državah glede na nelegalne aktivnosti: a) preko lokalnih organizacij z globalnim obsegom, kot so tolpe, ki zagotavljajo lokalno preskrbo z nelegalnimi dobrinami; b) kot del transnacionalnega logističnega omrežja, kot so kenijske skupine organiziranega kriminala, ki so vpletene v mednarodno trgovino

z drogo; c) kot tranzitna območja za nelegalne dobrine, kot je na primer El Salvador v trgovini s kokainom in Tajikistan v trgovini s heroinom. Organizirani kriminal vpliva na državno sposobnost zagotavljanja javnih dobrin in lahko s korupcijo spodkoplje državno legitimnost, škoduje učinkovitosti mirovnih operacij ter dolgoročno ustvarja okoliščine, ki ovirajo razvoj demokratičnih institucij (Briscoe 2012, 28).

4.3 Koncept omrežja organiziranega kriminala

Med nekriminalnimi in kriminalnimi omrežji je kar nekaj podobnosti, vendar kriminalna omrežja niso enostavno zrcalne slike nekriminalnih. Ker se razlikujejo od preostalih socialnih omrežij, ni dovolj, da enostavno prenesemo teorije in modele s socialnega življenja na kriminalne skupine. Pomembno je namreč dejstvo, da je kriminal drugačen, čeprav je kriminal sam po sebi socialni fenomen.

McIllwain (1999 v Lemieux 2003, 3) izpostavlja 3 paradigme, ki so bile uporabljene za razlaganje fenomena organiziranega kriminala in omrežij:

- Institucionalni pristop v 1960. letih, ki je organizirani kriminal razlagal kot sestav organizacij.
- V 1970. letih se pojavi nasprotovanje institucionalnemu pristopu, ki organizirani kriminal dojema kot izmenjave med tistimi, ki imajo moč, in tistimi, ki poskušajo doseči posameznike z močjo. Na splošno gre tukaj za odnos med pokroviteljem in stranko (ang. patron vs. client).
- V 1980. letih se pojavi tretja paradigma, ki organizirani kriminal začne dojemati kot posel in poudarja ekonomske aspekte fenomena.

Skupni imenovalec teh treh paradigem pa so medčloveški odnosi, ki producirajo mreženje.

Paoli (1998 v Chatterjee 2005, 10) prav tako poudarja, da: »Fleksibilnost in sposobnost mafijskih organizacij za prilagoditev spreminjajočim se ekonomskim in političnim pogojem sta lahko popolnoma upoštevani le, če dojamemo mafijski konzorcij kot funkcionalno razpršeno organizacijo. So rezultat stoletij dolgega procesa socialne konstrukcije, medtem ko so jih izkoriščali njihovi člani za doseganje pluralnosti ciljev in izpolnjevanje raznolikosti funkcij.«

Kot ugotavlja že McIllwain, je v zadnjih letih razširjeno dojetje skupin organiziranega kriminala kot omrežij. Shelley (1999 v Chatterjee 2005, 16) meni: »da

so hierarhične organizacijske strukture tipične za starejšo italijansko mafijo, zamenjale pa so jih bolj kompetitivne, transnacionalne skupine organiziranega kriminala, ki jih karakterizirajo omrežne strukture s specialisti – podobne so modernim organizacijam, ki delujejo pod »novo ekonomijo«.

Raziskovalci kot so Albanese, Shelley in Williams so mnenja, da skupine organiziranega kriminala v 21. stoletju karakterizira visoka stopnja fluidnosti in strukturne kompleksnosti. Rezultati pilotske študije s strani United Nations Office on Drugs and Crime (2002), v kateri so opazovali 40 izbranih skupin organiziranega kriminala v 16 državah, so potrdili obstoj strukturirane fluidnosti oziroma raznolikosti. Razdelili so jih v 5 tipologij: (1) standardna hierarhija, (2) regionalna hierarhija, (3) omrežna hierarhija (4) jedrna skupina in (5) kriminalno omrežje. V povzetku so njihove ugotovitve naslednje:

- Tretjina skupin je bila organiziranih ohlapno.
- Večina jih je bila srednje velikih (20-50 članov).
- Večina skupin je uporabljala nasilje kot esencialno komponento svojih aktivnosti.
- Manj kot tretjina jih je temeljila na etnični pripadnosti in manj kot polovica jih ni imela močne socialne ali etnične identitete.
- V večjem številu so bile vpletene v eno primarno kriminalno aktivnost.
- Večina jih je bila vpletenih v transnacionalne kriminalne aktivnosti.
- Večina jih je za doseganje svojih ciljev uporabljala korupcijo – nekatere pogosto, druge občasno.
- Skoraj 50% ni imelo političnega vpliva, tretjina je imela vpliv na lokalni/regionalni ravni.

Avtorji raziskave so ugotovili, da čeprav je v času izvajanja raziskave bilo nekaj skupin, ki so delovale v obliki omrežij, je pojav le-teh naraščajoč fenomen (Chatterjee 2005, 9). Shelley in Picarrelli (2002, 307) sta mnenja, da za razliko od top-down hierarhičnih struktur tradicionalnih mafijskih organizacij, skupine organiziranega kriminala kot so kolumbijske in rusko govoreče skupine, ki preprodajajo drogo, funkcionirajo kot ohlapno organizirana omrežja celic. Celice namreč omogočajo organizacijsko fleksibilnost, zmanjšujejo možnost penetracije služb kazenskega pregona in zagotavljajo večjo učinkovitost. Omrežne strukture prav tako otežujejo identifikacijo vodij, medtem

ko zmanjšujejo velikost samega vodstva znotraj vsake organizacije. Čeprav o kolumbijskih skupinah organiziranega kriminala še vedno govorimo kot o nekakšnih kartelih, so se v zadnjih letih relativno homogene, tradicionalne organizacije, ki so bile bazirane v Cali in Medellinu razdelile in razširile v obliki manjših, avtonomnih skupin, lociranih po celotni Kolumbiji. Raziskava NCIS 1998 je pokazala, da so na glavnih položajih v organizaciji večinoma Kolumbijci, čeprav v vedno večji meri v skupine sprejemajo druge imigrantske kriminalne skupine za posamezne aktivnosti. Predvidevajo, da so vključene tudi skupine iz Nigerije, Jamajke, zahodne Evrope in Velike Britanije. V zadnjem času tako omrežne strukture skupin organiziranega kriminala bolj prevladujejo kot skupine, ki temeljijo na etničnosti, regiji ali družinskih vezeh. To jim namreč omogoča večjo učinkovitost s pomočjo decentralizacije, šibkih, nehierarhičnih povezav med skupinami ali celicami, ki med seboj sodelujejo za določen namen, potem pa se zopet ločijo (Chatterjee 2005, 15-16).

S skupinami organiziranega kriminala se ukvarja tudi Kolliarakis (2010, 84-89), ki opredeljuje dva vidika le-teh: *skrivne skupine v obliki omrežij* ter *skrivne skupine v omrežjih*. V zasledovanju kriminalnih ali terorističnih ciljev se posamezniki načeloma tega ne morejo naučiti iz priročnika. Pomembnejši je dostop do ljudi, ki imajo potrebno znanje in ekspertize. Zato je pomembneje, »koga« poznaš in ne »kaj« znaš. Organizacijski sociologi nadaljujejo še s kvaliteto teh vezi oziroma odnosov. Znanje posameznikov ni toliko pomembno kot kvaliteta vezi, torej »kako dobro« jih poznaš. Poleg šibkosti oziroma moči teh vezi jih lahko okarakteriziramo tudi po lojalnosti in solidarnosti, zaupanju ali medsebojni reciprociteti. To posledično vodi k dejstvu, da omrežja niso homogene, enakomerno povezane strukture, ampak fluidne, dinamične oblike v neprekinjenem gibanju. Vezi med posamezniki v omrežju pa so tiste, ki karakterizirajo omrežje. Omrežja oziroma interakcije med člani omrežja so lahko kratkotrajne ali pa gre za dolgoročno sodelovanje. Za razlikovanje med skupinami kot omrežji in skupinami v omrežjih se Kolliarakis sklicuje na študijo terorističnih omrežij, pri katerih gre za funkcionalno povezavo med organizacijo skupin kot omrežij in njihovimi operativnimi sposobnostmi in omejitvami, ko so v kontaktu z drugimi akterji – znotraj omrežij. Milward in Raab sta raziskovala temne/mračne organizacije (ang.

dark organizations)² v pogledu njihove organizacijske strukture. Odvečnost in fleksibilnost povezav neprenehoma generira potencialne kolaboracije med člani omrežja, to pa vodi v vedno večjo kapaciteto inovativnosti³. Inovacije skupaj s sinergijami dramatično izboljšujejo potencial omrežij za adaptacijo internim priložnostim in eksternemu pritisku. V primeru uničenja določenih celic ali prekinitve povezav se to ne rezultira v uničenju celotnega omrežja. Raab in Milward menita, da se skrivna omrežja pojavljajo v vseh oblikah kot neprikrita, vendar ostajajo bolj fleksibilna. Prav tako potrebujejo teritorialne lokacije kot baze, ki se pogosto oblikujejo v šibkih in propadlih državah. Tako neprikrite kot prikrite omrežne organizacije pa se srečujejo s podobnimi izzivi glede integracije in funkcionalne diferenciacije, vendar so prikrite pod konstantnim pritiskom, da bi jih odkrili, zato morajo balansirati učinkovitost in varnost.

Kot že rečeno, hierarhične organizacijske strukture počasi izpodrivajo omrežja, ki skupinam organiziranega kriminala omogočajo učinkovitejše delovanje. Williams in Godson (2002 v Chatterjee 2005, 18) sta oblikovala različne modele in koncepte, ki so v pomoč pri predvidevanju delovanja transnacionalnega organiziranega kriminala. S temi modeli skušata razložiti dejavnike, ki spodbujajo spreminjajočo se strukturo skupin organiziranega kriminala. Med te dejavnike prištevata:

- a) *Politične pogoje*: kot so šibke države ali države, ki se borijo proti vstajnikom ali terorizmu. Skupine organiziranega kriminala v takšnih državah na nek način zagotavljajo varnost.
- b) *Ekonomski pogoji*: kot so zahteve trga in nove priložnosti za ilegalne produkte in storitve ter sodelovanje z legalnimi področji.
- c) *Socialni pogoji*: kjer lojalnost in prijateljstvo ter etnične vezi nadomestijo lojalnost državi ali oblasti, kar korupciji in kriminalu omogoča uspeh.

---

² Temne organizacije v tem primeru vključujejo skrivne skupine kot so kriminalne, tihotapske in teroristične. V študijo primerov so bile vključene operativna skupina Al Kaide, skupine iz zahodne Amerike, ki tihotapijo orožje in diamante ter skupine iz Južne Amerike, ki tihotapijo drogo (Kolliarakis 2010, 86).

³ Inovativnost v tem pogledu pomeni razvoj materialnih sredstev (kot na primer vojaške tehnologije) kot tudi oblikovanje proceduralnih znanj (know-how) in povezav za pridobivanje novih partnerjev (Kolliarakis 2010, 87).

4.4 Karakteristike omrežij organiziranega kriminala

Omrežja so pomembne strukturne oblike kriminalnih organizacij, vendar niso ekskluzivne oblike. Obstojata namreč več možnosti strukturiranosti omrežja. Tako lahko imamo omrežje znotraj omrežja, omrežja hierarhij – med seboj pa se razlikujejo po ključnih dimenzijah.

Kot že omenjeno se lahko omrežje pojavlja v treh različicah, in sicer v verigi, z osrednjim elementom omrežja in njeni različici zvezdi ter prepletenem omrežju. Obstojajo tudi kompleksne kombinacije in hibridi nešteti točk in povezav, lahko pa se pojavljajo tudi hibridi omrežij in hierarhij. Za omrežja organiziranega kriminala je pomembna predvsem ploska organizacijska struktura in razvejanost, saj temelji na tajnem delovanju.

Najpomembnejša lastnost celic in omrežja je njihova decentraliziranost in fragmentiranost. Tako je lahko nekaj točk odstranjenih iz omrežja, ne da bi to preveč vplivalo na integriteto celotnega omrežja organiziranega kriminala. Omrežje je najbolj občutljivo pri osrednjih elementih celice, saj lahko v primeru napada na več osrednjih elementov in njihove izločitve pride do porušitve celotnega omrežja oziroma do oblikovanja posameznih izoliranih točk, ki med seboj niso povezane.

Čeprav je omrežje zelo decentralizirano, je vodstvo še zmeraj pomembno. Eden izmed načinov zagotavljanja vodstva kljub fragmentiranosti je, da imamo znotraj omrežja številne vodje, ki skrbijo za koordinacijo. To lahko po eni strani povzroča koordinacijske probleme, po drugi strani pa odpravi nevarnost napada na glavnega vodjo.

Williams (2003, 70-71) izpostavlja še dimenzijo osredotočenosti na neko dejavnost – omrežja so lahko ozko osredotočena na določen namen ali dejavnost/produkt ali pa se ukvarjajo z zelo različnimi kriminalnimi aktivnostmi in so osredotočena na širok spekter dobrin oziroma produktov.

Poleg vsega naštetega omrežja organiziranega kriminala delujejo v tajnosti in se skrivajo za legalnimi aktivnostmi. Lahko imajo nizko stopnjo formalnosti v primerjavi z drugimi organizacijskimi oblikami, imajo pa lahko profil organizacije, ki ne vzbuja pozornosti preiskovalnih in varnostnih služb. Prav tako nimajo očitnih centrov moči in zlahka migrirajo med področji, kjer je za njih varnostna grožnja visoka, na območja z nizkim ogrožanjem s strani varnostnih služb (Williams 2001, 71).

»Omrežja so sestavljena iz majhnega števila medsebojno povezanih osrednjih elementov omrežja, ki delujejo nad številnimi manj ali sploh nepovezanimi celicami. Tako je omrežje odporno na systemske šoke. Čeprav so lahko določeni deli omrežja dobro znani, drugi manj tesno povezani deli ostajajo na določeni distanci od jedra omrežja tako v geografskem kot socialnem vidiku. In te odcepljene dele omrežja je zelo težko izslediti in identificirati« (Williams 2007, 81).

V nadaljevanju si bomo pogledali nekaj pomembnejših karakteristik omrežij organiziranega kriminala.

4.4.1 Vezi

Velikost je temeljna karakteristika omrežja, saj so od velikosti odvisne druge značilnosti kot je na primer gostota omrežja, ki je merjena s številom vezi med akterji, deljena z največjim možnim številom vezi s predvidevanjem, da je vez med vsakim parom članov omrežja. Na splošno lahko rečemo, da je gostota omrežja večja v manjših omrežjih, saj je v večjih velik del vezi med člani posreden. Granovetter (1973 v Lemieux 2003, 6-7) v svoji študiji demonstrira, kako šibke vezi v omrežju predstavljajo nekakšne mostove med omrežji in podomrežji v večjem omrežju. Posamezniki, ki imajo v omrežju šibke vezi, imajo redkejša stike z drugimi člani omrežja, vezi pa manj temeljijo na zaupanju, saj gre bolj za nekakšne »znance«, ki si niso blizu.

Sparrow (1991 v Lemieux 2003, 6) meni, da so v kriminalnih omrežjih v jedru vezi med člani močne, med jedrom in periferijo oziroma nekakšnimi podomrežji okoli jedra pa obstajajo šibke vezi. Ravno te šibke vezi pa so kanali, preko katerih poteka komunikacija in se prenašajo navodila. Torej lahko sklepamo, da so ravno te vezi pogosto operativno pomembnejše od vezi v samem jedru omrežja.

Lupsha (1983 v Lemieux 2003, 7) je naredil še korak naprej in raziskoval naravo vezi med člani in prišel do zaključka, da obstajajo tri kategorije vezi med člani omrežja:

- a) *Krvne vezi*, ki jih vidi kot temeljne vezi v omrežju. V večjem številu omrežij krvne vezi oče-sin, stric-nečak, bratje in bratranci že zagotavljajo nekakšno omrežje.
- b) *Medgeneracijske vezi* oziroma vezi med člani znotraj iste starostne skupine, ki zaradi tega delijo skupno generacijsko ozadje in kulturne preference.

- c) *Vezi med sosedi* oziroma v soseščini in skupno preteklo delovanje v neki zvezi, društvu.
- d) *Etnične vezi*.

4.4.2 Oblikovanje omrežja in pomen socialnih vezi

Omrežje je lahko ustvarjeno in vodeno s strani jedra organizatorjev, ki želijo omrežje uporabiti za nek določen namen. Takšno kriminalno omrežje imenujemo »vodeno omrežje« (ang. Directed network). Na drugi strani pa imamo omrežja, ki nastanejo spontano kot mehanizem dodajanja učinkovitosti na trgu, imenujemo pa jih »transakcijska omrežja« (ang. Transaction network). V takšnih omrežjih posredniki igrajo zelo pomembno vlogo na skoraj vseh stopnjah procesa (Williams 2001, 69). V praksi je seveda vodeno omrežje lahko del večjega transakcijskega omrežja.

V zadnjih letih, predvsem v času globalizacije se kaže, da socialne vezi izpodrivajo vezi, ki temeljijo na etnični pripadnosti (Kleemans in van de Bunt 1999). Socialne vezi so pri oblikovanju omrežja izjemnega pomena, saj vsi posamezniki nimajo potrebnih vezi, da se lahko vključijo v omrežje organiziranega kriminala. Kriminalna dejanja takšnih skupin so namreč logistično kompleksna, zato je potrebnih več sodelujočih, da je akcija uspešna. To pomeni, da je iskanje primernih sodelavcev izjemnega pomena. Prav tako so pomembni kontakti z legalnim svetom zaradi transporta, denarnih transakcij in zaščitnih aktivnosti pred oblastjo. Takšnih socialnih vezi pa nimajo vsi posamezniki. Ker socialne vezi oziroma odnosi igrajo pomembno vlogo v organiziranem kriminalu, Kleemans in de Poot poudarjata, da je socialna priložnostna struktura (ang. Social opportunity structure), to so socialne vezi, ki zagotavljajo posamezniku dostop do profitnih kriminalnih priložnosti in so izjemnega pomena pri pojasnjevanju vpletenosti posameznikov v organizirani kriminal (Kleemans in de Poot 2008, 75).

Številne študije kot na primer začetne raziskave s strani Albinija (1971), Ianni in Reuss-Iannija (1972) ter Chamblissa (1978) kot tudi novejša s strani Fickennauerja in Waringa (1998), Kleemansa in Van de Bunta (1999), Zhanga in China (2002), Morsellija (2005) ter Natarajana (2006) so pokazale izjemno pomembnost socialnih vezi pri oblikovanju skupin organiziranega kriminala. Kleemans in Van de Bunt (1999 v Kleemans in de Poot 2008, 78-79) sta pri svoji študiji socialnih vezi poskušala

nasprotovati tradicionalnemu pogledu na rekrutiranje, ki naj bi potekalo tako, da kriminalne organizacije rekrutirajo »outsider-je«, ki začnejo z opravljanjem »umazanih del« in lahko po lestvici napredujejo z dokazovanjem svojih sposobnosti. V nasprotju s tem tradicionalnim pogledom sta Kleemans in Van de Bunt ugotovila, da socialne vezi, prenos znanja in kontakti oblikujejo nekakšen efekt socialne snežne kepe: ljudje pridejo v kontakt z aktivnostmi organiziranega kriminala preko družbenih odnosov in ko s tem nadaljujejo, se njihova odvisnost od drugih ljudi (denar, znanje, kontakti) postopoma zmanjšuje. Posledično izbirajo svoje poti in tako oblikujejo nova kriminalna zaveznitva ter privabljajo ljudi iz svojih družbenih okolij. Tako se zgodba ponovi.

Kleemans in Van de Bunt (ibid.) prav tako izpostavljata pomen družinskih vezi. Sinovi, hčerke, bratje in sestre se pogosto vpletejo v aktivnosti skupine organiziranega kriminala, saj imajo veliko večjo možnost za sodelovanje, ker so rojeni v družini, v kateri so drugi člani že vpleteni v organizirani kriminal. S primeri dokazujeta tudi, da se lahko sodelovanje prenaša s staršev na otroke kakor tudi z otrok na starše celo v starejšem življenjskem obdobju. Poleg družinskih vezi pa imajo pomembno vlogo tudi družinski prijatelji, prijatelji iz šolskih ali študentskih let.

Poleg že omenjenih vezi so prav tako pomembne vezi med ljudmi na delovnem mestu, saj večina ljudi v skupinah organiziranega kriminala za učinkovito delovanje potrebuje specifične sposobnosti, znanje ali delovne izkušnje. Veliko jih je aktivnih na področju transporta, kar jim omogoči prednosti in izkušnje pri prevozu ter znanje na področju izvoza in uvoza. Zelo dobrodošlo je znanje, izkušnje in sposobnosti na področju finančnega poslovanja ter poznavanja zakonodaje (pravniki).

Kleemans in de Poot (2008, 81) izpostavljata tudi pomen prostočasnih in dopolnilnih dejavnosti, ki predstavljajo nekakšen katalizator med stranmi različnih socialnih svetov. V lokalnih kavarnah, nočnih klubih, bordelih, motorističnih klubih in na podobnih krajih se srečajo zelo različni tipi ljudi. Ta srečanja so pomembna za razvoj kontaktov med predstavniki »podzemlja« (ang. under world) in »legalnega sveta« (ang. licit world), ki bi se drugače le malo verjetno srečali v vsakodnevnem življenju.

Poleg vsega naštetega pa omenjena avtorja izpostavljata še pomen življenjskih dogodkov. Tako je eden izmed pomembnejših dogodkov povezan s finančnim stanjem posameznika: ljudje, ki imajo slabo finančno stanje, so bankrotirali ali imajo velike dolgove, posledično postanejo vpleteni v organizirani kriminal (ibid.).

4.4.3 Jedro – periferija omrežja

Omrežja imajo po navadi oboje – tako jedro kot periferijo, v katerih se reflektira asimetrija moči, vpliva in statusa znotraj omrežja.

Jedro je karakterizirano z močnimi povezavami med člani, ki v direktnem omrežju predstavljajo krmilni mehanizem za celotno omrežje. Njihovi odnosi so pogosto pod vplivom povezovalnih mehanizmov, ki ustvarjajo visoko stopnjo zaupanja in kohezije. V večini primerov so ti mehanizmi povezani z družino ali sorodstvom: veliko italijanskih mafijskih skupin je še vedno organiziranih okoli družinskih vezi, prav tako turške skupine organiziranega kriminala pogosto temeljijo na klanu. Povezovalni mehanizmi pogosto vključujejo etničnost, skupne izkušnje, v katerih člani oblikujejo močan občutek za zaupanje in medsebojno zanašanje. Prav tako je lahko ključni povezovalni mehanizem članstvo v mladostniških tolpah in zaporu (Williams 2001, 72). Če jedra omrežja izkazujejo močne kolektivne identitete, kohezija nujno ne povečuje, ampak lahko celo zmanjšuje kapacitete za pridobivanje informacij in mobiliziranje virov iz okolja. Novejši trendi v omrežni analizi kažejo obraten odnos med gostoto/intenziteto povezovanja omrežnih vezi na eni strani in njihovo odprtostjo do okolja na drugi strani (Williams 2001, 73).

Periferijo omrežja označujejo manj goste oblike interakcij in šibkejši odnosi kot v jedru. Te karakteristike pa igrajo kritično vlogo v omrežju, saj izkazujejo in izkoriščajo »moč šibkih vezi«. Le-te namreč omrežju omogočajo, da lahko deluje tako geografsko kot socialno razpršeno, kar jim omogoča bolj ekstenzivne operacije in različnejše aktivnosti (Williams 2001, 73).

Omrežja imajo mehanizme za opozarjanje, kar jim zagotavlja obrambo pred preiskovalnimi službami. Poleg le-teh pa imajo dodatne obrambne mehanizme, ki so v večini primerov že zelo učinkovito integrirani v samo omrežje oziroma njegove strukture. Williams (2001, 74-75) tako meni, da imajo dvostopenjska omrežja, ki imajo tako jedro kot periferijo, interne obrambne mehanizme. Medtem ko se lahko člani preiskovalnih služb infiltrirajo v periferijo omrežja, je le-to v jedro izjemno težko, saj je vstop v jedro odvisen od visoke stopnje zaupanja, ki pogosteje temelji na povezovalnih mehanizmih kot na funkcionalnih koristih. Poleg tega je po navadi nekaj členov v omrežju, ki so kot nekakšni vgrajeni izolatorji med jedrom in periferijo in vodje v jedru distancirajo od operacij. Prav tako zaradi tega preiskovalne službe veliko težje

»napadejo« sam center omrežja. Grožnja s strani preiskovalnih služb je tako za periferijo največja. Vendar to ne predstavlja večjega problema, saj periferijo opustijo in rekrutirajo nove člane v primeru, da je periferija resno infiltrirana. Omrežjem, ki imajo tako jedro kot periferijo – torej nekakšne oddelke – to omogoča boljše varovanje članov jedra ter zaščito informacij, ki učinkovito prehajajo iz periferije do jedra. Poleg tega znanje in informacije, razdeljene med periferijo in jedro, resno ovirajo preiskovalne službe, da bi imele več kot lokalni vpliv na njihove operacije. Učinkovitost delovanja omrežij organiziranega kriminala oziroma njihova samoobramba se pokaže tudi, ko operirajo izven domače države – takrat etničnost in jezik postaneta dodatna obrambna mehanizma. Ameriški preiskovalci so se zelo težko infiltrirali v nigerijsko in kitajsko kriminalna omrežja na način, kot so to naredili pri La Cosa Nostra. Tudi elektronsko nadziranje je postalo problematično, odkar kar nekaj omrežij uporablja nepoznane jezike ali dialekte. Dodaten problem omrežij, ki temeljijo na etničnosti, je dejstvo, da so locirane v etničnih skupnostih, ki jim zagotavljajo kritje in konstanten pritok rekrutov. Zaradi te karakteristike omrežij organiziranega kriminala lahko le-ta dojamemo kot defenzivne strukture.

4.4.4 Pomen in vloga jedra omrežja

V večini celic ima pomembno vlogo osrednja osebnost celice, ki se povezuje s podobnimi člani drugih celic. Pogosto le ta oseba ve za obstoj drugih celic. Oseba, ki je osrednji element celice, je pogosto atraktivna osebnost. Poleg tega pa ima vedno več poznanstev po vsem svetu, kar zelo olajša samo delovanje celice in posledično celotnega omrežja.

Bevalas (1948 v Morselli 2009, 12) centralnost povezuje z neko obliko vpliva ali kontrole. Freeman (1979 v Morselli 2009,12) je bil v centru tega raziskovanja in njegov doprinos je bil zelo pomemben predvsem v pojasnjevanju in operacionaliziranju koncepta v različnih oblikah. Centralnost na individualni stopnji lahko preprosto merimo kot število ali delež kontaktov, s katerimi je posameznik direktno povezan znotraj omrežja.

Kaj pomeni centralnost v kriminalnem omrežju?

Po mnenju Sparrowa (1991) ima jedro moč znotraj omrežja in odstranitev le-tega oslabi omrežje. Peterson (1994) meni, da je jedro točka, s katero je povezanih največ članov omrežja in je zaradi tega najbolj občutljiva. Po njegovem mnenju je jedro znamenje šibkosti omrežja. Ena izmed študij, ki zagotavlja empirične dokaze o tem, ali je centralnost znamenje moči, ranljivosti ali ničesar, je analiza Bakerja in Faulknerja (1993). Znotraj treh omrežij sta ugotovila, da so bili člani z višjo stopnjo centralnosti pogosteje spoznani za krive in so dobili višje kazni. Centralna lega je tako po njunem znak vidnosti, zato je bolje, da strateški člani omrežja ostanejo v njegovi periferiji. V okviru iste študije sta ugotovila, da je bilo v decentraliziranem omrežju več obtoženih, kar je pravzaprav paradoks, saj bi pričakovali, da so decentralizirana omrežja bolj »varna« za svoje člane. To sta rešila z oblikovanjem strukture jedro-periferija centraliziranega in decentraliziranega omrežja. Centralizirano omrežje je sestavljeno iz majhnega gostega jedra in velike razpršene periferije. Člani v jedru so ranljivi zaradi visoke stopnje povezanosti. Člani v periferiji pa so bolj izolirani, saj imajo le nekaj kontaktov med seboj in s člani jedra. Prav zaradi tega so le-ti redkeje obtoženi, saj so manj direktno vpleteni. Na drugi strani pa v decentraliziranem omrežju ni vidnega jedra, direktna vpletenost je bolj porazdeljena po celotnem omrežju in tako so obtožbe članov bolj porazdeljene (Morselli 2009, 12-13).

Nadaljnje raziskovanje disrupcije kriminalnih omrežij je odprlo nove aspekte centralnosti v omrežnih strukturah. Prvo pomembno področje so »pomembni drugi«, ki niso neposredno centralni člani. Carley, Lee in Krackhardt (2001 v Morselli 2009, 14) prikazujejo, kako je lahko koncept centralnosti napačen, še posebej v decentraliziranih omrežjih. Sami razlikujejo med **centralnimi participanti** in **vodji**. Vodja je definiran kot član z »najvišjo kognitivno obremenitvijo« (ang. highest cognitive load) oziroma kot član, ki manifestira največ kvalitet, potrebnih za vodstveno funkcijo (kot so izkušnje, kognitivne sposobnosti, visok prag tolerance stresa, visoka stopnja samozavesti in samospoštovanja, iznajdljivost, odprtost za nove izkušnje in volja za delegiranje dela). Centralni člen je definiran kot točka z največ kontakti (najvišja stopnja centralnosti). Omrežja, v katerih sta centralnost in vodstvo razdeljena med dve osebi, odstranitev centralne točke ne bo nujno vodila v pričakovano uničenje omrežja, prav tako odstranitev vodje ne bo nujno vodila k temu, da bo centralni člen postal vodja.

Na drugi strani lahko govorimo o adaptaciji omrežja, saj se člani omrežja po odstranitvi glavnih članov prilagodijo. Kriminalni trg je namreč kompetitiven in ne monopolen, zato so kriminalna omrežja, ki nastanejo na takšenem trgu, po navadi decentralizirana. Posledično pa to kot že omenjeno pomeni, da odstranitev centralnega člana ali razdor jedra ne vodi nujno k povečani ranljivosti omrežja.

4.4.5 Pomen posrednikov

Središčna centralnost predstavlja vmesnike oziroma posrednike znotraj omrežja. Ta mera ni samo alternativa za direktno povezanost, merjeno s stopnjo centralnosti. Ključni člani ne igrajo avtoritativnih vlog, ampak imajo pozicije posrednikov, ki omrežju prinašajo fleksibilnost, integracijo in kreativnost. Ti posamezniki imajo od svoje funkcije številne koristi, saj so postavljeni med nepovezane člane omrežja. Lahko imajo različne vloge, hierarhične pozicije v omrežju, lahko so člani različnih organizacij, ki sodelujejo v neki operaciji. Drugi so odvisni od njih, saj imajo preko njih posreden dostop do virov izven njihovega dosega. Ta pozicija v večini prinaša tudi dobičke (Morselli 2009, 16).

Zakaj posredniki naredijo bolje in zakaj je posredništvo ugodno na skupinski stopnji? Burt (1992 in 2005 v Morselli 2009, 16) pojasnjuje, da ljudje na takšni poziciji ohranjajo konkurenčne prednosti, saj kontrolirajo asimetrijo informacij, kar tvori podjetniška omrežja. Coles, Klerks in Williams so na podlagi raziskav posrednikov v omrežjih prišli do zaključka, da je prisotnost številnih posrednikov v kriminalnem omrežju pogostejša v skupinah, ki kažejo višjo stopnjo sofisticiranosti ali organiziranosti. Boissevain (1974 v Morselli 2009, 17) je posredništvo predstavil v modelu kariere. Začetek posredništva naj bi bila želja po manipuliranju z ljudmi kot viri z namenom nekaj doseči. Le-to pa zahteva visoko stopnjo centralnosti in prestiža ter časa za vzdrževanje odnosov. Njihova glavna skrb je, kako pripraviti ljudi, da jih bodo potrebovali. To je stalen proces, ki postavlja posameznika v interakcijo z ostalimi posredniki in člani z višjim in nižjim prestižem. Ta proces interakcij se nadaljuje, dokler določena oblika omrežja ni kultivirana. Posredniki niso niti vodje (patroni) niti klienti, ampak igrajo vmes in, kakor so pokazale dosedanje raziskave, so posamezniki, ki so sposobni ohranjati takšno pozicijo. Po navadi so zelo spoštovani, veliko dosežejo in so strateški člani v omrežju okoli njih. Člani omrežja se nujno ne zavedajo razsežnosti

samega omrežja, kakor tudi ne njihovega položaja znotraj le-tega. Boissevain pojasnjuje, da se ljudje na poziciji posrednika vedno ne zavedajo svojih prednosti in vpliva, ki bi ga lahko imeli na druge člane omrežja.

4.4.6 Pomen legalnih akterjev

Na začetku bomo pogledali povezavo oziroma možnost sočasnega delovanja posameznikov v legalnem in nelegalnem poslovnem svetu. Prihaja namreč do tega, da priložnosti, ki se posameznikom ponujajo, prinašajo izjemne profite, nelegalen posel lahko vodijo vzporedno z legalnim, pri tem pa izrabljajo vse pridobljene izkušnje in znanje z določenega poslovnega področja.

Kleemans in de Poot (2008, 83-87) sta v svoji raziskavi preučevala »kariero« posameznikov v kriminalnem omrežju. Ugotovila sta, da veliko število vodij preide iz legalnega kriminala, ki ga omogoča zaposlitev oziroma služba, v organizirani kriminal. Po Moffittovi teoriji (1993) je vedenjski problem posameznikov v mladostniških letih pomemben indikator kriminalnega obnašanja, ko so starejši. V Kleemansovi in de Pootovi raziskavi pa za znatno število vodij to ni značilno: 54% je bilo starih 20 ali več let, ko so prvič prišli v kontakt s pravosodnimi oblastmi. Znatno število teh prestopnikov ne ustreza vzorcu tipične kariere v kriminalu, ki ga označujejo vedenjski problemi, opustitev šolanja, nezaposlenost in kriminal. Ko so pogledali zaposlitev teh posameznikov, jih je 32 med njimi imelo legalno zaposlitev, za 15 posameznikov ta podatek ni bil znan, 19 posameznikov pa je v preteklosti že bilo udeleženih v kriminalnih aktivnostih. Veliko število posameznikov je torej naredilo prestop iz legalnega delovanja v kriminalne aktivnosti. Med temi 32 posamezniki lahko razlikujemo dve skupini, in sicer 19 izmed njih se je ukvarjalo z legalnim transportom (tako uvozom kot izvozom), 13 pa jih je imelo drugačne tipe zaposlitev – v poslovnem sektorju, gradbeništvu, vladi, hotelirstvu, finančnih storitvah. V številnih primerih je šlo za direktno povezavo med legalnimi in nelegalnimi aktivnostmi. Za ljudi z legalnimi komercialnimi posli, kot je na primer naftno in orožarsko poslovanje⁴, nelegalne

---

⁴ Preko strelskega kluba je inženir A prišel v kontakt z osebo B, izdelovalcem orodja, ki ga je poznal že iz šolskih let. Ta odnos se je intenziviral preko skupnega preživljanja časa v nočnih klubih in skupnem zanimanju za orožje in streljanje. V določenem trenutku sta se A in B odločila, da svoj hobi preusmerita

aktivnosti včasih popolnoma sovpadajo z njihovimi dnevnimi aktivnostmi. Prestop v nelegalne aktivnosti tako ne predstavlja večjega preskoka. Na drugi strani pa je skupina ljudi, ki mora narediti večjo spremembo in jih najverjetneje motivira profit, ki ga prinaša na primer trgovanje z narkotiki. Pomembna razlika je ta, da so pri nelegalnih aktivnostih vključeni drugi dobavitelji in stranke. Ljudje, ki se ukvarjajo s trgovanjem, pa že imajo potrebno znanje zakonodaje o trgovanju in izkušnje iz trgovanja na domačem in mednarodnem trgu, prav tako poznajo transportna podjetja in imajo kapacitete za logistiko. Na nek način se torej nič posebej ne spremeni pri poslovanju teh posameznikov, dokler lahko nelegalno trgovanje poteka sočasno z legalnim. Razlika oziroma sprememba pri delovanju pa je vidna predvsem pri samem tveganju (Reutter 1993, Potter 1994): prevara in izdaja s strani sodelavcev ter grožnja s strani preiskovalnih organov. Učinkovito prikrivanje nelegalnih aktivnosti pred oblastmi vzame veliko časa in truda, kar pogosto vodi v popolnoma drugačen življenjski slog posameznika.

Obstoja pa še druga plat legalnih akterjev, kjer gre za to, da omrežje organiziranega kriminala v svoje delovanje vključi legalne akterje, kot so na primer odvetniki, direktorji podjetij, preko katerih se omrežje lažje infiltrira v legalno ekonomijo, politiki, uslužbenci preiskovalnih in varnostnih služb itn. To predstavlja večjo grožnjo kot dominacija organiziranega kriminala na nelegalnih trgih, saj pogosto ne gre za izkoriščanje teh akterjev s strani kriminalcev, temveč so sporazumni akterji in zasledujejo svoje osebne interese.

še v službo in tako sta ustanovila podjetje, specializirano za modificiranje in popravljanje orožja – kar je bila specializacija osebe B. Posel ni ravno cvetel, dobila pa sta priložnost, da prevzmeta trgovanje z orožjem. A je zagotovil denar, B pa potrebno orodje in znanje – A je bil odgovoren za financiranje, B za inženiring.

Preko strelskega kluba in orožarskih sejmov je B vzpostavil kontakt z belgijskim trgovcem orožja. Sprva so ti odnosi vodili k dolgoročnemu sodelovanju, v okviru katerega so občasno trgovali tudi z nelegalnim orožjem (Kleemans in de Poot 2008, 84).

4.4.7 *Fleksibilnost omrežja*

Nekateri raziskovalci so mnenja, da so šibko povezane omrežne strukture omejene na določeno območje in trg, da so med seboj bolj kompetitivne in jih sestavljajo manjše ter minljive skupine. Kenney (2007 v Morselli 2010, 2) je v svoji raziskavi kolumbijskih preprodajalcev kokaina pokazal, da je fleksibilnost norma, tudi ko se fokusiramo na bolj stereotipne kriminalne organizacije ali kartele. Kenney je v sodelovanju z organi pregona, uslužbenci obveščevalnih služb in bivšimi člani kriminalnih skupin kontriral stereotipnemu pogledu, namreč preprodaja kokaina v Kolumbiji ni bila nikoli dominirana s strani ene ali več monopolnih kriminalnih skupin, ampak je trg fluiden in razpršen. Ta vzorec je tipičen za kriminalne trge in organizirani kriminal na splošno.

Omrežja so sestavljena iz majhnega števila medsebojno povezanih osrednjih elementov omrežja, ki delujejo nad številnimi manj ali sploh nepovezanimi celicami. Tako je omrežje odporno na sistemske šoke. Čeprav so lahko določeni deli omrežja dobro znani, drugi manj tesno povezani deli ostajajo na določeni distanci od jedra omrežja tako v geografskem kot socialnem vidiku. In te odcepljene dele omrežja je zelo težko izslediti in identificirati (Williams 2007, 81).

Tretja izmed dimenzij po Williamsu (2003, 70) je stalnost oziroma fluidnost omrežij – omrežja so namreč lahko zelo strukturirana in obstojna po naravi, po drugi strani pa so lahko šibka in fluidna, člani prihajajo in odhajajo na podlagi določenih potreb, priložnosti in ukazov. Nekateri posamezniki ali celo manjše organizacije lahko prihajajo in odhajajo iz omrežij pač glede na njihove potrebe in interese, druga omrežja pa imajo bolj obstojna in dlje trajajoča članstva. Možna oblika je tudi, da samo nekateri člani zagotavljajo nek obstoj, medtem ko drugi samo občasno igrajo kakšno vlogo v omrežju. Takšni trajni in močni odnosi oziroma vezi temeljijo na visoki stopnji zaupanja, medsebojnega spoštovanja in skupnih interesih, vendar tudi bolj bežni odnosi temeljijo na trenutnih skupnih interesih. Podobna dinamika je opazna pri oblikovanju in uporabi podjetij, ki jih oblikujejo, ko se pojavi kakšna priložnost, in jih opustijo oziroma zaprejo, če postanejo tarča preiskave.

Predvsem v zadnjih letih poteka debata o tem, ali so kriminalna omrežja hierarhična ali decentralizirana. V več kot štirih desetletjih je ta debata dobila dve poziciji. Nekateri predvsem na podlagi nekkih stereotipov zagovarjajo stališče, da organizirani kriminal

deluje v obliki tesno spletenih, hierarhičnih, enotnih in intenzivno nadzorovanih kriminalnih organizacijah (Cressey 1969 v Morselli 2009, 9-19). Drugi, med njimi Block in Chambliss, Reuter, Haller, Potter, nasprotujejo temu stališču in poudarjajo težave kriminalcev pri organizaciji v takšne regulirane oblike in vztrajajo na ohlapni in decentralizirani naravi večine kriminalnih skupin. Ker ne upoštevajo reda in zakonov, se tudi sami organizirajo na čim manj urejen način. Druga skupina raziskovalcev predstavlja t.i. tranzicijski fenomen, ki združuje hierarhijo in decentralizacijo. Menijo, da so kriminalne skupine, ki so bile tradicionalno hierarhične, postale decentralizirane, ko so lojalnost in formalni red nadomestile osebne ekspertize in podjetniški duh (Morselli 2009, 9-10).

Nekatere od novejših študij organiziranega kriminala in nelegalnih skupin so prešle k modelu omrežja, predlagajo pa alternativni okvir, ki obsega tako hierarhijo kot fleksibilnost v bolj decentraliziranih konfiguracijah. Waring in McAndrew (v Morselli 2009, 10) se sprašujeta, zakaj je omrežje primerna oblika organiziranja za kriminalne skupine. (1) Posamezniki delujejo v isti kriminalni operaciji, a se med seboj niti ne poznajo oziroma se nikoli niso srečali. Struktura omrežja to dopušča, medtem ko skupina ne. (2) Omrežje omogoča združevanje virov, kar je značilno za podjetniško kriminaliteto, ki zahteva višji nivo sposobnosti, sofisticiranost in kompleksno kolaboracijo. (3) Omrežja so bolj prilagodljiva kot skupine. Njihova prilagodljivost je v fleksibilnosti, ki je primerna za sovražno in negotovo okolje.

Obstojajo različni načini apliciranja koncepta omrežja. Von Lampe (2003 v Morselli 2009, 10) razlikuje dve interpretaciji omrežja. Prva interpretacija postavlja konfiguracijo omrežja v središče organizacijskega kontinuuma z izoliranimi posamezniki daleč na levi in formalno kriminalno organizacijo na desni. S te perspektive je omrežje oblika organizacije, ki je neodvisna od drugih organizacijskih oblik. Podobno organizacijsko tipologijo sta predstavila Best in Luckenbill. Druga interpretacija pa prestavlja omrežje nad vsemi organizacijskimi oblikami, formalna organizacijska oblika lahko nastane iz omrežja. V skladu s to interpretacijo naj bi omrežje ostalo tudi, ko fiksne in končne organizacijske oblike izginejo skozi čas. Ta interpretacija je skladna z mnenjem Ebela, Davidsena in Bornholdta (2003 v Morselli 2009, 11), ki trdijo, da so kriminalna omrežja kompleksne oblike, ki ne nastanejo iz prej oblikovanih struktur, ampak v procesu samoorganiziranja, ki nastane zaradi interakcij

med sodelujočimi. Kleemans v predstavitvi kriminalnih omrežij na Nizozemskem predstavlja podoben »socialni efekt snežne kepe (ang. social snowball effect)«, kjer ljudje pridejo v kontakt s sodelujočimi v kriminalni operaciji. Ti prišleki sami postanejo soudeleženci in kasneje služijo kot nekakšni vstopni vektorji za naslednje ljudi, ki bodo sodelovali v kriminalnih operacijah. Te interakcije v omrežjih kreirajo kontekst fleksibilnega reda. Ideja fleksibilnega reda se začne z domnevo, da obstojajo podobnosti med osebnimi in kolektivnimi interesi. Poleg tega naj bi pomembno vlogo imele bottom-up interakcije, zaradi česar centralna avtoriteta ni nujen pogoj za doseganje socialnega reda. Če povzamemo, je omrežje soorganizirajoča se struktura, ki jo oblikuje pojavljajoče se obnašanje njenih delov, ki vsebujejo različne akterje, podskupine, skupine in celo hierarhije, ki so absorbirane v strukturi omrežja. Ideja o tem pa ni nova, saj je skladna s teorijami socialnega reda – tako Hayekovega (1973) spontanega reda kot Axelrodovega (1983) kooperacijskega ekvilibriuma. Sila oziroma moč socialnih omrežij je tako prav njihova fleksibilnost (ibid.).

Fleksibilnost in pomanjkanje formalne organizacije ne pomenita, da omrežje ne more biti centralizirano okoli določenih točk. Stopnja, do katere je neko omrežje centralizirano okoli določene točke, je prva stopnja v analizi omrežja.

4.4.8 Druge karakteristike

V omrežjih organiziranega kriminala je nujno potrebno medsebojno sodelovanje. Prav tako se v omrežju združujejo različne ekspertize članov. Tako nekdo zagotovi politično zaščito, medtem ko drugi prispeva finančne investicije, kontakte, različne izkušnje oziroma sposobnosti pri tihotapljenju ali ostalih kriminalnih dejavnostih. Kriminalni partnerji namreč delijo tveganja in profite v skupnih poslovnih podvigih ter tako delijo vire. Hallerjev model deljenja virov (ang. Resource-sharing model) je skladen s številnimi študijami na različnih področjih ilegalnega tihotapljenja droge, kot npr. Jacobsova raziskava ulične preprodaje droge v St. Louisu v 1990. letih in Hefferjeva raziskava iz leta 2006 (Morselli 2009, 53).

Mnoge študije so se ukvarjale s skrivnim delovanjem omrežij in jasno je, da je pomen zaupanja in tajnosti za kriminalna omrežja izjemnega pomena. Pomen le-tega pa je najbolj viden, ko se člani soočijo z dejstvom, da morajo izvesti akcijo - na neki točki torej morajo izvesti kriminalno dejanje. Ericksonova (1981 v Morselli 2009, 63)

izpostavlja pomembnost varnosti v skrivnih organizacijah. Meni, da takrat, ko morajo izbirati med učinkovitostjo in varnostjo, organizacijske strukture z visoko stopnjo vzdržljivosti in ugleda izberejo slednje. Baker in Faulkner pa sta v podobni raziskavi odkrila pomembnost periferije, ki je manj preiskovana, njeni člani pa dobijo nižje kazni v primerjavi s centralnimi člani. S tem, da člani ostanejo v periferiji, v bistvu zaščitijo sami sebe, periferija pa za celotno organizacijo prav tako pomeni izpostavljanje varnosti pred učinkovitostjo. Varnost je namreč pomembnejša od hitrosti prenosa informacij po omrežju.

Varnost je na drugi strani povezana tudi s samimi cilji kriminalnega omrežja. Tukaj lahko opazimo razliko med omrežji organiziranega kriminala in terorističnimi omrežji. Cilj omrežij organiziranega kriminala je denar, čas pa je denar, zato so akcije skupin organiziranega kriminala bolj časovno omejene, medtem ko je pri teroristih cilj ideološki, zato lahko na izvedbo akcije čakajo tudi dlje časa. Omrežja organiziranega kriminala zato včasih delujejo tudi takrat, ko varnost ni optimalna, saj je njihov cilj bolj časovno pogojen. Prav tako je takšno omrežje bolj gosto in občutljivejše na odstranitev posameznih članov iz omrežja.

5 ŠTUDIJE PRIMEROV OMREŽIJ ORGANIZIRANEGA KRIMINALA NA ZAHODNEM BALKANU

5.1 Omrežja organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu

Omrežja organiziranega kriminala predstavljajo ogromno grožnjo globalni varnosti. Vsakodnevno se srečujemo z novicami o članih omrežij organiziranega kriminala, ki imajo korenine ali vsaj povezave na območju Balkana. Kosovo še vedno ostaja nedvomno center večine večjih omrežij v regiji, Turčija pa ostaja geoekonomska povezava med azijskimi in balkanskimi omrežji, ki služi kot nekakšna tranzicijska pot do držav Evropske unije. Po mnenju Dobovška je zelo težko izmeriti organizirani kriminal, kljub temu da so podatki in rezultati med seboj dokaj primerljivi. Iz do sedaj pridobljenih raziskovalnih podatkov pa lahko sklepamo, da je organizirani kriminal na območju Zahodnega Balkana v porastu, še posebej na področju ekonomije (Dobovšek, 2010).

V poročilu »International Narcotics Control Strategy« marca 2010 so ZDA potrdile, da Balkan predstavlja eno od glavnih transportnih poti za trgovino s prepovedanimi drogami. Miloš Vasić, novinar beograjskega tednika Vreme in ekspert za organizirani kriminal, meni, da je Balkan prehod za heroin, ki prihaja iz Afganistana. »Od tukaj lahko vse legalno in nelegalno prehaja iz Turčije v Evropo,« meni Vasić. Pietro Grasso, italijanski državni protimafijski tožilec, je v intervjuju za črnogorsko televizijo Vijesti dejal, da je Balkan »šoping center« za droge. Zahvaljujoč legi so lahko droge v manj kot 24 urah transportirane kamorkoli v Evropi. Po njegovem mnenju je bilo oblikovano omrežje državljanov bivše Jugoslavije, ki so bili del tajne policije in paramilitarnih skupin, aktivnih med vojno v 1990. Danes je Balkan prevzel najtežji del tihotapljenja drog: prepeljati jih iz Južne Amerike, v večini primerov iz Kolumbije kamor koli je potrebno. Takšen tip »dejavnosti« je zelo profitabilen in ne zahteva velikih investicij, saj je denar plačan v času dostave, za kar pa je potrebno veliko zaupanja med skupinami (Ferrara 2010, 13).

Antić je v članku za Serbian News Network SNN (2009) dejal, da v skladu z lokalnimi viri, kriminalne tolpe oblikujejo vedno močnejše skupine, ki so pogosto vključene v več kot en nelegalni sektor in paralelno delujejo v multidimenzionalnih operacijah, kot je ropanje bank v eni državi in trgovanje z drogami v drugi državi. Poročilo iz 27. februarja 2009 nakazuje, da imajo države na Balkanu resne probleme z organiziranim kriminalom. *Albanija* je dojeta kot tranzitna država za heroin, ki ga tihotapijo iz Afganistana v zahodno Evropo, in kot država proizvajalka ogromnih količin marihuane, ki je transportirana večinoma preko Grčije in Italije v druge evropske države. *Bosna in Hercegovina* se srečuje tako s političnim kriminalom kot trgovino z drogo, modernim suženjstvom in omrežji nelegalnih imigracij. Skupine organiziranega kriminala v *Bolgariji* se ukvarjajo predvsem s trgovino z drogo. Tako *Črna gora* kot *Hrvaška* se srečujeta s trgovino s kokainom iz Latinske Amerike, prav tako pa sta končni državi za distribucijo heroina iz Kosova v države zahodne Evrope. V *Srbiji* poteka predvsem trgovina z drogo, v vedno večji meri pa se postavlja tudi vprašanje kredibilnosti varnostnih služb, ki naj bi sodelovale z mafijo. *Romunija* je najmanj pod vplivom omrežij organiziranega kriminala, čeprav je njeno pristanišče Constanja pod vplivom omrežij iz Albanije. *Makedonija* se srečuje predvsem s problemom nelegalnih imigracij s Kosova in Azije v Evropo. V vedno večji meri pa se pojavlja tudi trgovina z ženskami in otroki.

Kosovo predstavlja nekakšen center omrežij organiziranega kriminala v regiji. Obseg, do katerega lahko lokalna omrežja oblikujejo mednarodne strategije, je resnično impresiven. Večina vodij ostaja na Kosovu, imajo pa geografsko razpršene dele omrežja tako v Milanu, Zürichu, na Dunaju, Kopenhagenu, Londonu, Bruslju in tudi New Yorku. Antić izpostavlja tudi problem mešanih nacionalnosti v omrežjih, saj le-ti opravljajo svoje naloge popolnoma adaptirani v lokalno okolje.

5.2 ZEMUNSKI KLAN

Zemunski klan, ki naj bi stal za znanim atentatom na Zorana Đinđića, je bil po mnenju srbske policije največja skupina, ki se je ukvarjala z organiziranim kriminalom v Srbiji. Pri tihotapljenju droge so sodelovali s Surčinskim klanom, ki je do umora vodje Zorana Šijana leta 1999 veljal za največjo kriminalno skupino v državi.

Zemunski klan je imel zelo pomembno povezavo z državno Jedinico za specialne operacije (JSO), ki mu je omogočala nemoteno delovanje in katere pripadniki so delovali tudi za Zemunski klan. Akcija prijete članov Zemunskega klana in povezanih ljudi iz JSO je bila ena najpomembnejših srbskih akcij v boju proti organiziranemu kriminalu. Čeprav je bil večinski del omrežja Zemunskega klana uničen, so se deli omrežja vseeno obdržali in oblikovali nova omrežja ali začeli sodelovati z drugimi.

Na kratko bom povzela informacije o treh generacijah Zemunskega klana, nadaljnja študija primera pa se nanaša na prvo generacijo oblikovanja in delovanja omrežja Zemunskega klana v povezavi z JSO.

Vodstvo Zemunskega klana v njegovem nastanku je bilo v rokah Dušana Spasojevića in Mileta Lukovića, kot njihov glavni sodelavec v JSO pa je bil Milorad Ulemek Legija. Spasojević in Luković sta bila ubita v akciji Sablja leta 2003, Legija pa se je sam predal leto kasneje in je od takrat v zaporu. Po smrti in zaprtju takratnih vodij je delo Zemunskega klana nadaljeval Luka Bojović, ki je deloval naprej s sodelavci Sretkom Kalinićem, Milošem Simovićem, Vladimirjem Milisavljevićem, Milanom Jurišićem ter drugimi in pridobil nove člane omrežja. Na čelu tretje generacije Zemunskega klana pa naj bi bil sin enega od nekdanjih najmočnejših avtomobilskih prodajalcev v Srbiji. Kot glavni Bojovićev sodelavec v Beogradu ima pod svojim nadzorom večji del narko tržišča, preprodajalce droge in številne »vojake«, pripravljene na obračune. Prijetje

Bojovića v Španiji je bil po akciji Sablja najmočnejši udarec Zemunskemu klanu, ki pa ga še vedno ni uničil. Na svobodi so še naprej Bojovićeve sodelavci v Beogradu, ki so v zadnjih letih preoblikovali kriminalno skupino, ki se še vedno ukvarja z istimi posli kot nekdanji Zemunski klan. Tretjo generacijo poleg s preprodajo droge povezujejo tudi z nekaterimi umori, med katerimi naj bi bili tudi umori izvedeni po naročilu Luke Bojovića. Imajo pa tudi pomembne povezave z drugimi kriminalnimi omrežji, med drugim je bil Luka Bojović preko Cvetka Simića, ki je bil ubit leta 2010, povezan z Darkom Šarićem (Marković Subota 2012).

5.2.1 Oblikovanje omrežja in pomen socialnih vezi

Po nekaterih podatkih je Spasojević svojo kriminalno kariero začel v Surčinskem klanu, za katerega je preprodajal drogo, sodeloval naj bi tudi pri ugrabitvi novinarja Milovana Brkića leta 1996, ki so ga nato člani surčinske mafije skupaj z Ljubišom Buhom Čumetom pretepali in mučili. Kljub temu da je v javnosti za vodjo te skupine veljal Zoran Šijan, se predvideva, da je že pred Šijanovo likvidacijo imel vodstvo v rokah Čume. Leta 1998, ko je policija zaplenila ukradene avtomobile in večje količine orožja, sta bila med prijetimi Čume in Šijan, ne pa Spasojević. Po Šijanovem umoru je vodstvo v skupini nedvomno prevzel Čume. Takrat so se v skupini začela nesoglasja, zato je Dušan Spasojević zapustil Surčince in organiziral svojo skupino. Za svojo bazo je izbral Zemun in Šilerovo ulico, kjer je s svojim »kumom« Miletom Lukovićem gradil trgovski center. Okoli sebe je zbral več mladeničev starih okoli 20 let, ki so že imeli izkušnje v kriminalnih aktivnostih. Na začetku je Spasojevićeva skupina sodelovala s Surčinci, povezava pa je trajala vse do poskusa umora Čumeta, čeprav naj bi ravno Surčinci nudili zatočišče Spasojeviću in Lukoviću po poskusu umora Vuka Draškovića. Težave so se začele, ko je tudi Čume pokazal drugo plat »partnerstva« in Spasojević se je povezal z Miloradom Lukovićem Legijo, polkovnikom MUP-a in bivšim komandantom JSO, upokojenim zaradi številnih incidentov. Legija in njegovi prijatelji, ki so bili strokovnjaki za posebne operacije, so Spasojeviću predstavljali pomembno podporo pri novi obliki kriminalnega delovanja – ugrabitvah ljudi in njihovem osvobajanju za ogromne vsote denarja. Poleg aktivnega sodelovanja v ugrabitvah pa so Legijini ljudje nudili zaščito Spasojeviću pred Čumetom. Po tem, ko so sredi leta 2002 zastrepili

Čumeta, je izginila tudi njegova žena Ljilja in začele so krožiti govorice, da je pobegnila, ker naj bi prav ona zastrepila svojega moža oziroma je bila ugrabljena. Kasneje je v javnost prišla novica, da naj bi Ljiljo zadrževal Zemunski klan v Spasojevićevem »privatnem zaporu«, da bi preko nje prišli do njunega podjetja Difens, ki je v tem času imelo velik dobiček. Med tem časom pa je še en Čumetov sodelavec Bagzi prestopil v Spasojevićevo skupino (Blic Online 2003h).

Glede na to, da po legalni poti niso mogli prevzeti oblasti v državi, se je v načrt vključil JSO. Prvi komandant JSO, ki jo je 1991 tudi osnoval, je bil Franko Simatović Frenki, ki je neposredno odgovarjal Jovici Stanišiću, takratnemu načelniku Službe državne bezbednosti (DB). Delo enote na terenu je koordiniral z Radovanom Stojičićem Badžom. Že od oblikovanja je bila enota popolnoma zaprta za javnost, med prebivalci pa je veljalo mnenje, da so »Crvne beretke« vsemogočne. Frenkija je nasledil Milorad Luković Legija, ki je v JSO prišel iz Arkanove garde. Komandant JSO je bil do incidenta 4. maja 2001, ko je zažgal diskoteko v Kuli (Blic Online 2003e).

V JSO so nekateri posamezniki bili t.i. profesionalni morilci in teroristi oziroma ljudje, ki so bili v teh zločinih že izkušeni in so bili za dober denar pripravljeni storiti tudi najokrutnejše zločine. Vodji Zemunskega klana sta bila Dušan Spasojević in Mile Luković Kum, Spasojević pa je skupini vladal s trdo roko. Dušan Krsmanović je na pričanju povedal, da je bil človek, ki mu je Spasojević naročil kakšno delo, a ga ni opravil, mrtev. Pred njim ni mogel nihče pobegniti. Tudi sam Krsmanović je razmišljal o tem, da bi izstopil iz skupine, vendar je vedel, da bi mu Spasojević pobil družino. Dušan naj bi mu slikovito razložil, da lahko iz skupine odide samo v plastični vrečki. Spasojević naj bi želel vedeti za vse člane, kje se nahajajo, Krsmanović je od njega potreboval tudi dovoljenje, da gre v cerkev in na morje z družino (Jovanović 2006).

Nekaj dni po atentatu na premierja Zorana Đinđića so se člani Jedinice med seboj spodbujali v smislu, naj še zdržijo 48 ali 72 ur, iz česar lahko sklepamo, da so pričakovali, da ne bo prišlo do oblikovanja nove vlade, kar bo vodilo v kaos. Ko do tega ni prišlo, je završalo med samimi člani. Marca 2003 je bila Jedinica razpuščena.

Vezi med člani omrežja in oblikovanje le-tega

Za oblikovanje omrežja so bile pomembne tako družinske kot socialne vezi, predvsem službene, saj so v omrežju sodelovali številni člani JSO.

Dvojica vodij Zemunskega klana – Spasojević in Luković sta se po besedah Ljubiše Buhe Čumeta spoznala na bojišču, kasneje pa sta postala »kuma«. Pri vzpostavitvi kontakta je imela pomembno vlogo Aleksandra Ivanović, sedanja Legijina soproga in prejšnja žena umorjenega Nebojše Đorđevića Šuce.

Dušan Marinčić Gumar je bil pridržan zaradi suma, da je član zemunskega klana – vez med njim in Legijo pa je bila službena – bil je Legijin pomočnik, leta 2001 pa je bil postavljen za komandanta JSO.

Vezi so bile poleg službenih tudi družinske, tako sta bila Dušan in Đorđe Krsmanović brata, zanimivo pa je, da je sodelovala tudi mati Miladina Suvajdžića, Đure Mutavega, ki so ji prijeli 21.3.2003. Iboljka Suvajdžić je bila članica omrežja, njena naloga pa je bila kupovanje in najemanje stanovanj na območju Beograda, Novega Sada, Sremske Mitrovice ter iskanje skritih kmetij in koč. V njenem stanovanju in na vikendu je policija našla 15,9 kilograma čistega heroina vrednega več milijonov evrov. Na eni izmed kmetij, ki jih je kupila, so odkrili, da je bila namenjena za mučenje, kamor so pripadniki Zemunskega klana vodili svoje nasprotnike (Blic Online 2003k).

Članica omrežja je bila tudi Aleksandra Šekularac Biba, najprej partnerica Legije, kasneje Dušana Spasojevića, preiskava pa je pokazala, da je imela pomembno vlogo in da so jo pripravniki dojemali kot močno in nevarno. Predpostavlja se, da je imela Biba veliko informacij o pripadnikih Zemunskega klana.

Skozi študijo primera sem zaznala, da je večina pripadnikov Jedinice delovala po navodilih Legije, zaradi pripadnosti enoti ter strahu pred posledicami neizpolnjevanja navodil.

5.2.2 Delovanje omrežja Zemunskega klana

Zemunski klan se je ukvarjal s številnimi oblikami organiziranega kriminala od trgovanja z drogo, ki naj bi bila najpomembnejša oblika služenja nelegalnega denarja, do izvajanja likvidacij. Drogo so v začetku kupovali od Ljubiša Buhe Čumeta do leta 2001, ko je prestopil v legalne posle. Nato so jo kupovali od Safeta Kalića Saje iz Rožaja, ki je imel najcenejšo drogo, ki se je prodajala v Srbiji. Za razliko od nekaterih drugih omrežij organiziranega kriminala je bil Zemunski klan izredno nasilen in venomer v »vojni« s svojimi nasprotniki in konkurenti. Policija sumi, da so likvidirali

več svojih konkurentov, med njimi Sredoja Škljukića Šljuku, vodjo mafijske družine Zvezdara, in njegovega sodelavca Jovana Guzijana Cunera. Ena od pomembnejših aktivnosti so bile tudi ugrabitve, ki so v Srbiji naraščale po 5. oktobru 2001 in menjavi oblasti.

Priče okrutnih zločinov govorijo o močnih povezavah »domnevnih zaščitnikov nacionalnih interesov srbskega naroda z Miloradom Lukovićem Legijo in nekaterimi člani Crvenih beretk«. Ti lažni patrioti so v povezavi z Zemunskim klanom v imenu zakonskega para Milošević-Marković ali za potrebe JUL, SPS in SRS ubijali politične nasprotnike, pretepali podpornike opozicijskih strank in maltretirali državljane, ki so jim nasprotovali. Na podlagi teh zaslug je imela ta skupina vse privilegije, lahko so uporabljali diplomatske potne liste, omogočeno jim je bilo trgovanje z drogo in ljudmi ter likvidacija vseh, ki so se jim zamerili na kakršen koli način (Blic Online 2003j). Zemunski klan je mesečno prodajal po 100 kilogramov drog, kar jim je prinašalo milijone dolarjev.

Člani JSO naj bi na podlagi dokumentov iz leta 1996 in 1997 bili angažirani za »specialne naloge« - izterjava dolgov, goljufige, tihotapljenje, likvidacije ipd. Obveščevalna uprava RDB naj bi imela spisek 170 najuspešnejših direktorjev državnih in privatnih podjetij, ki so razpolagali z največjim kapitalom. Cilj je bil, da preko teh direktorjev tudi s silo zagotovijo financiranje JSO in njihovih specialnih operacij. Centri RDB so bili zadolženi, da zagotavljajo podatke o uspešnih podjetjih in vodstvu le-teh s svojega teritorija. Iz dokumentov je bilo razvidno, da podjetjem, ki prostovoljno dajejo denar, dajo zahvalno pismo (Blic Online 2003e).

Pri raziskovanju delovanja Zemunskega klana sem naletela na ogromne količine informacij o ugrabitvah in umorih, ki so jih izvedli. Veliko manj je bilo informacij o njihovi primarni dejavnosti – tihotapljenju in preprodaji droge, kljub temu da naj bi s preprodajo heroina mesečno zaslužili med 450.000 in 600.000 evrov. Prav tako je bilo izjemno malo informacij o tem, kako so ta nelegalno pridobljen denar spravili v obtok in ga oprali. Poleg denarja, ki so ga dobili s preprodajo droge, naj bi samo z ugrabitvami zaslužili 16,5 milijona evrov, ki niso bili nikoli najdeni.

Člani JSO so opravljali specialne operacije, ki jih ni mogla izvesti niti vojska niti policija, saj je šlo za najtežje in delikatne posle. Naloge so dobili izključno ustno in samo tisti člani, ki so bili zadolženi za izvršitev naloge. Ne samo da nalog niso poznali

vsi člani Jedinice, poznali jih niso niti vsi člani oddelka 12 ljudi, temveč samo štirje pripadniki, ki so nalogo izvršili, tega pa niso smeli povedati nikomur (Obtožnica 2005). Po pričanju Vukojevića naj bi Zemunski klan deloval pod nadzorom srbske tajne službe po naročilu Državne bezbednosti (DB), tajne službe MUP-a Srbije pa naj bi izvedle okoli 30 mafijskih umorov v Beogradu (Jutarnji list 2006c).

5.2.3 Pomembnejše akcije Zemunskega klana

Omrežje Zemunskega klana se je ukvarjalo z različnimi oblikami organiziranega kriminala, med drugim s trgovino z drogo, ljudmi, nafto. Velik del denarja so pridobili tudi z ugrabitvami bogatih ljudi, za katere so nato zahtevali ogromne odkupnine. Med drugim so izvedli ugrabitve Miroslava Miškovića, Milije Babovića, Vuka Bajruševića, Dragoslava Vukovića, Milenka Aleksića, Suada Musića in številnih drugih. Poleg trgovanja z drogo so bile ugrabitve pomembna oblika pridobivanja denarja. Legija je del denarja, po nekaterih podatkih polovico, vzel zase. Tako je za ugrabitev Miroslava Miškovića dobil 3,5 milijona takratnih nemških mark.

Pogosto so izvajali likvidacije političnih nasprotnikov ali konkurentov, s čimer so v večji meri začeli po umoru Željka Ražnatovića Arkana. Preiskava pa je pokazala, da naj bi bili med drugim odgovorni za smrt Mirka Tomića Bosanca, Radislava Trlajića poznanega kot Bata Trlaja, Branislava Lainovića Dugog, Zorana Uskokovića Skoleta, Zorana Davidovića Čande, Jovana Guzijana Cuner in drugih (Blic Online 2003g). Skupina naj bi izvedla tudi umore Miloša Stevanovića, Todora Gardaševića, Srđana Ljujića, Željka Bodiša, Ivica Nikolića, Gorana Trajkovića, Sredoja in Zorana Šljukića, Jovana Guzijana Cunera, Radeta Cvetića, Ivica Jovanovića, Aleksandra Ristića, Slobodana Radosavljevića, Nenada Batočanina, Željka Škrbe. Odgovorni naj bi bili tudi za poskuse umora Ljubiše Buhe Čumeta, Dejana Čotrića in Aleksandra Matića ter likvidacije Petra Miloševića, Željka Vuletića Hamze, Zorana Davidovića Čande, Ivana Stojanovića, Zorana Savića Šodera, Zorana in Dragana Živkovića, poznana kot brata Fiškal, in Željka Mihajlovića Crnogorca ter Marka Petrovića Mamice (Blic Online 2003d). Po besedah Miladina Suvajdžića je Legija dal dovoljenje Spasojeviću, da v imenu države ubija kriminalce v Beogradu. Legija je želel maščevanje za umor Arkana, Spasojević pa se je na ta način znebil konkurence.

Milenković je na sojenju pričal, da je Spasojević po naročilu Legije načrtoval ugrabitev Dragana Džajića, takratnega predsednika nogometnega kluba Crvena zvezda, Željka Mitrovića, lastnika medijske hiše Pink in številnih drugih premožnih posameznikov. Modus operandi je bil celo tak, da se je Legija družil s takšnimi ljudmi, da je vedel, koliko denarja imajo, in pridobil informacije, ki so bile nato pomembne za izvedbo ugrabitve.

5.2.3.1 Umor Zorana Đinđića

Spasojević in Legija sta v sodelovanju z nekaterimi posamezniki iz političnih krogov po padcu Miloševića želela v državi prevzeti oblast oziroma na oblast pripeljati radikalno stranko. Do realizacije tega načrta bi lahko prišli s slabljenjem obstoječe oblasti in umorom premierja in še nekaterih visokih državnih funkcionarjev. Prvi »test« teh ambicij je bil upor JSO, ki je imel svoj politični vidik v zahtevah za razrešitev ministra policije in še nekaterih posameznikov. Ta ukrep je imel omejen doseg, ker je prišlo samo do manjših zamenjav v MUP-u Srbije, a je to ohrabilo Spasojevića in Legijo, ki sta svoj cilj forsirala naprej, le da sta zamenjala sredstva. Pri doseganju cilja pa je prva ovira bil Zoran Đinđić, na katerega nista mogla vplivati (B-92 2003).

Sam atentat naj bi bil skrbno načrtovan, uspel pa naj bi šele v petem poskusu. Prvi in drugi poskus atentata so poskusili izvesti sredi februarja 2003 na Kopaoniku in v Bubanj potoku. V obeh poskusih sta sodelovala pripadnika BIA Zvezdan Jovanović Zmija in Željko Tojaga Žmigi, ki naj bi z raketometom ustrelil v premierjevo vozilo. V drugem poskusu sta jima pomagala Dejan Milenković Bagzi in Miloš Simović. V tretjem poskusu, ko je Đinđić šel v Banjaluko, sta Jovanović in Tojaga čakala v zasedi, Milenković in Simović sta ponovno čakala v kamionu, da bi naredila zastoj, Mile Luković Kum in Sretko Kalinić pa ponovno čakala v avtomobilu. Ker je tudi ta poskus atentata propadel, sta se Legija in Jovanović odločila, da poskusijo atentat z ostrostrelno puško. Četrtrič so poskusili na inavguraciji Svetozavra Marovića za predsednika Skupnosti Srbije in Črne gore. Ta atentat so poskušali izvesti Jovanović, Aleksandar Simović in Vladimir Milisavljević Budala. Od atentata so odstopili, ker je bil Đinđić pri vstopu v zgradbo Skupščine Srbije in Črne gore obkrožen z novinarji (Blic Online 2003f).

Zoran Đinđić je bil ubit šele v petem poskusu atentata, ki je bil izveden 12. marca 2003. Izvršilci atentata so v zgradbo na Ulici admirala Geprata, iz katere je bilo streljano na Đinđića, hodili vsakodnevno kot delavci, ki prenavljajo zgradbo, kar je med preiskavo priznal tudi Zvezdan Jovanović Zmija, Đinđićev atentator.

V umor srbskega premierja Zorana Đinđića je bilo neposredno vpletenih 18 ljudi, od katerih jih je 12 direktno sodelovalo pri zločinu, šest pa je dajalo logistično podporo.

V trenutku, ko je Đinđić odšel iz hiše na Dedinju in se napotil proti vladni zgradbi, sta le-to atentatorjem javila uslužbenca BIA Toni Gavrić⁵ in Branislav Bezarević, ki sta za to informacijo dobila 1.200 evrov. Zgradbo, iz katere je bilo streljano na Đinđića, je našel Ninoslav Konstantinović. Trojico atentatorjev – Zvezdana Jovanovića, Aleksandra Simovića in Ninoslava Konstantinovića – je na mesto, od koder so streljali, pripeljal Vladimir Milisavljević Budala. Okrog bloka, v katerem se nahaja vladna zgradba, je krožil avtomobil, v katerem sta bila Dušan Spasojević Šiptar in Saša Pejaković Pele, v drugem avtomobilu, parkiranem na naslovu Admirala Geprata 14, pa sta bila Mile Luković Kum in Sretko Kalinić⁶. Njihova naloga je bila, da oboroženi z avtomatskimi puškami nudijo podporo atentatorjem, če bi se zgodilo karkoli nepredvidenega. V Ulici kneza Miloša sta čakala Miloš Simović in Miladin Suvajdžić. Nujna naloga je bila, da javita, ko bo Đinđićev avtomobil prevozil križišče pri »Rudu«. Dušan Krsmanović je opravljal opazovanje na ulici in bil na zvezi z Milošem Simovićem in Miladinom Suvajdžićem, ki sta mu javila, kdaj je Đinđićev avtomobil peljal mimo Mostarske petlje. Krsmanović je o tem obvestil preostale. Celotno akcijo je iz enega od najetih stanovanj koordiniral Milorad Luković Legija (Blic Online 2003f).

---

⁵ Toni Gavrić naj bi tudi izdal članom Zemunskega klana naslov, kjer so skrivali Ljubišo Buho, sodelujočo pričo.

⁶ Kalinić se je želel dokazati kot najmlajši pripadnik kriminalne skupine tako, da je bil najbolj surov. Po besedah Novakovića, naj bi bil prvi plačani morilec v Evropi. Kalinić je na svojem sojenju povedal, da je ubil tudi Milana Jurišića in Ninoslava Konstantinovića, člana Zemunskega klana, vendar o tem še ni trdnih dokazov, ali je to res, ali ju je le želel zaščititi. Aprila 2012 je bilo v medijih, da je španska policija potrdila, da je bil Milan Jurišić umorjen.

V avgustu leta 2003 je bila dana obtožnica proti štiriinštiridesetim osebam, ki so sodelovale v atentatu na premierja Srbije Zorana Đinđića, prvi med obtoženimi pa je bil Milorad Ulemek Legija, ki se je srbskim oblastem predal 2. maja 2004 po štirinajstih mesecih skrivanja.

Zvezdan Jovanović se je prve dni branil z molkom, nato pa je priznal vse podrobnosti umora premierja. Povedal je, da je premierja ubil zaradi prepričanja in ne denarja. Izvedel pa ga je po navodilu Legije, ki mu je rekel, da bodo vsi izročeni Haagu, da bo JSO reformirana in da se z atentatom strinja nekaj ljudi z vrha ministrstva za notranje zadeve ter posamezni politiki. Načrt je bil, da dan ali dva kasneje umorijo še nekaj politikov, da bi nastal kaos. Nato bi pripadniki JSO odšli na ulice in »zaščitili« državljanje. Med tem bi likvidirali vodje drugih skupin organiziranega kriminala in vse pripisali Surčinskemu klanu, nato pa bi po Legijinih navodilih rešili problem organiziranega kriminala. Nato bi prišlo do formiranja prehodne, patriotske vlade (Blic Online 2003b). Pri tem so želeli izkoristiti tudi moč medijev, ki bi jih najprej podkupili z denarjem. Če ne bi dobili podpore, pa bi se poslužili zastraševanja in groženj. Preko medijev so želeli Đinđića prikazati kot člana kriminalne skupine in človeka, ki bi Haagu predal vse prave patriote. Med preiskavo Legijine hiše so na računalniku našli številna pisma, ki so jih želeli objaviti v medijih. Kasneje so ugotovili, da pisem ni napisal Legija, temveč je v ta namen imel oblikovano posebno skupino ljudi.

Preiskava Đinđićevega umora je pokazala, da so scenarij pripravljali več mesecev, za tem pa je stalo več skupin: »Haaško bratstvo«, ki je vključevalo vse nasprotnike haaškega tribunala, med njimi tudi pripadnike VJ in ministrstva za notranje zadeve, Zemunski klan, politične stranke, ki jim ni odgovarjala razdelitev politične moči in vloga DOS ter posamezniki, ki so po 5.10.2000 izgubili svoj poslovni položaj in je bil izvor njihovega premoženja vprašljiv (Blic Online 2003f). Po nekaterih informacijah naj bi za naročilom umora stal celo zakonski par Milošević-Marković. Želeli so ustvariti politično krizo z željo, da se na oblast vrnejo ljudje blizu Miloševiću in Šešlju, saj bi samo tako postali del oblasti in bi lahko ponovno delali, kar bi želeli.

Na pričanju decembra 2003 je Miladin Suvajdžić Mutavi obtožil Milorada Ulemeka Legijo, Dušana Spasojevića in Mileta Lukovića Kuma za umor premierja Đinđića. Poleg Legije in Jovanovića so na obtožnico za umor premierja zapisali še 13 oseb: brata Miloš in Aleksandar Simović, Ninoslav Konstantinović, Vladimir Milisavljević Budala,

Dejan Milenković Bagzi, Sretko Kalinić, Milan Jurišić Jure, Dušan Krsmanović, Saša Pejaković, Branislav Bezarević, Željko Tojaga in sodelujoče priče Miladin Suvajdžić ter Zoran Vukojević Vuk.

Zoran Vukojević je v pričanju izjavil, da so po neuradnih podatkih pripadniki Zemunskega klana po 5.10.2000 varovali premierja Zorana Đinđića pred atentatom, ki naj bi ga naročil Marko Milošević, Slobodanov sin. Vukojević naj bi med drugim povedal, da je Marko Milošević takoj po zamenjavi oblasti v Srbiji ponudil pet milijonov dolarjev tistemu, ki ubije Đinđića. Ta informacija je prišla do Spasojevića in Legije, zato je Legija zahteval, da pripadniki Zemunskega klana »povečajo« njegovo varovanje (Dojić 2004). Miloševićev sin naj bi že pred tem sodeloval v aktivnostih organiziranega kriminala, takoj po 5. oktobru 2000 pa je pobegnil zaradi nerazčiščenih odnosov z vodji organiziranega kriminala. Na pričanju 12. aprila 2004 je Vukojević povedal, da so Spasojević, Legija in Luković nekega dne v prostorih na Šilerovoj ulici povedali, da bodo ubili Đinđića, Spasojević pa je povedal, da je to zaradi Haaga in Jedinice. To je potrdil na svojem pričanju tudi Dejan Milenković Bagzi in povedal, da sta za atentat vedela tudi Nebojša Čović⁷ in Vojislav Šešelj, njuno podporo pa sta Legija in Spasojević pričakovala po atentatu. Simović je v svojo izjavo med drugim zapisal tudi imena politikov, ki naj bi vedeli, da se pripravlja atentat na Đinđića. Na njegovem spisku so bili: Borislav Mikelić, bivši premier Republike Srbske Krajine, Aco Tomić, bivši načelnik Kontraobveštajne službe, Rade Bulatović bivši direktor BIA, Vojislav Koštunica, Vojislav Šešelj, vodja Srbske radikalne stranke (SRS), Dragan Todorović, šef poslanske skupine SRS in predsednik izvršnega odbora SRS, in Zoran Šami, podpredsednik Demokratske stranke Srbije in bivši minister za promet (Blic Online 2011b). Odvetnik Srđan Popović je obtožil Koštunico, da stoji za Đinđićevim umorom in da je bil Legija v sumljivo dobrih odnosih ravno z največjimi političnimi nasprotniki Đinđića ter da je med Legijo in Demokratsko stranko Srbije Vojislava Koštunice obstojala zavest o skupnem delovanju (Jutarnji list 2007a). Glede na to, da je več članov Zemunskega klana v svojih pričanjih navedlo povezanost klana in politike ter pri tem poimensko označilo posameznike iz političnih krogov, ki so vedeli za njihovo delovanje

---

⁷ Nebojšo Čovića je kot naročnika umora premiera Zorana Đinđića na sojenju označil Miloš Simović, vendar se je špekuliralo, da je to storil z razlogom, da bi lahko dobil status sodelujoče priče.

in atentat na premierja Đinđića, lahko sklepamo, da so bile niti med politiko in kriminalom resnično prepletene. Same intenzivnosti teh povezav in točne vloge posameznih akterjev pa najverjetneje ne bomo nikoli spoznali. Na tej točki se postavlja vprašanje, ali je bil umor Spasojevića in Lukovića v okviru operacije Sablja morda le načrtovana poteza, saj so s tem preprečili, da bi vse informacije, ki sta jih vodji Zemunskega klana imeli, prišli v javnost.

5.2.3.2 Poskus umora Vuka Draškovića in umor Ivana Stambolića

Ljudje, ki so sodelovali pri poskusu umora Vuka Draškovića, so bili izvršilci umora Ivana Stambolića. Radomir Marković in Milorad Bracanović⁸ sta po informacijah tednika NIN povedala, da naj bi bil naročnik umora Ivana Stambolića Slobodan Milošević. Marković je povedal tudi, da mu je bivši predsednik SRJ večkrat govoril o srbski opoziciji kot o bandi, ki jo je treba likvidirati oziroma natančneje, da »jih je potrebno na nekem mitingu vse skupaj vreči v zrak«. V ugrabitvi Ivana Stambolića je glavno vlogo odigral Nenad Šare, znan tudi kot Škene, izvršilec umora pa je bil Dušan Maričić Gumar. Od ugrabitve do umora je preteklo le dve uri. V primeru Vuka Draškovića so tik pred poskusom umora v Budvi dobili informacije, da ima Vuk namen v Budvi kontaktirati predstavnike obveščevalnih služb ZDA in Rusije. O tem je Marković obvestil Miloševića in le-ta mu je rekel: »E, kada je ovaj (misleč na Legijo) zabljaio (misleč na dogodek na Ibarski magistrali), neka to uradi u Budvi.« Marković naj ne bi imel dovolj avtoritete in vpliva na Legijo, zato se je Milošević odločil, da bo to z Legijo uredil sam. Nato je Legija od Markovića zahteval tri ponarejene osebne izkaznice v zvezi z razgovorom z Miloševićem in poslom v Budvi. Legija je želel za ta primer helikopter, ki pa mu ga Marković ni mogel zagotoviti zaradi težav MUP-a v Črni gori. Sledil je Miloševićev klic v predsedniški kabinet, kjer je bil prisoten tudi načelnik Generalštaba Nebojša Pavković, ki je Miloševiću zagotovil helikopter za službene

---

⁸ Ljubiša Buha Čume in Dejan Milenković Bagzi sta na pričanju povedala, da naj bi Milorad Bracanović, nekdanji namestnik vodje BIA, imel zelo velik vpliv na Jedinico, po njunih besedah se v Jedinici ni nič zgodilo brez Bracanovića. On je Legiji javljal vse informacije o tem, kdo jih iz državne varnosti preiskuje.

potrebe v Črni gori. Pavković je Markoviću javil, naj se posamezniki, ki imajo nalogo v Budvi, v Črni gori javijo admiralu Milanu Zecu. Akterji v Budvi so bili Leonid Milivojević, Branko Bereček in Nenad Ilić, vsi pripadniki JSO, katere vodja je bil v tem obdobju Legija. Leonid Milivojević je v svojem pričanju povedal, da jih je Legija poklical v svojo pisarno in jim naročil, da zaključijo začeto delo na Ibarski magistrali in jim dal informacije o hiši v Budvi, kjer je živel Vuk Drašković. Branko Bereček je bil določen kot izvršitelj atentata, Milivojević je moral varovati Berečka, Ilić pa je moral kontaktirati oficirja v kasarni v Tivtu. Med prvimi obiski Budve so v glavnem opazovali Draškovićevo hišo in vzpostavili kontakte z vojsko v Tivtu. Baza jim je bila stanovanje Vladimirja Jovanovića, poznanega kot Japanac. Težava je bila, da nikakor niso mogli dobiti Draškovića samega v hiši, zato jim je nekega večera Legija zagrozil, da morajo atentat čim prej izvršiti. Na večer poskusa atentata je Bereček streljal na Draškovića, ki je v dnevni sobi gledal televizijo, nato pa pobegnil z Milivojevićem do sanitetnega vozila, kjer ju je čakal Ilić, in skupaj so se odpeljali v vojno remontni zavod v Tivtu. Dva dni kasneje so bili z vojaškim čolnom prepeljani do vojašnice v Kumboru, kjer jih je čakal vojaški helikopter, ki jih je dostavil na letališče Lađevci, kjer sta jih čakala Legija in Spasojević in jih odpeljala v Beograd. Deset dni kasneje so od Dušana Maričića vsi trije dobili pisemske ovojnice z 10.000 markami (Blic Online 2003č).

Legija je na pričanju povedal, da je bil umor Stambolića dogovorjen med Spasojevićem in posamezniki iz DOS-a. Izjavil je tudi, da so bili skrivni podatki, ki sta jih poznala Spasojević in Luković, glavni razlog za njuno smrt v okviru akcije Sablja. Vladimir Beba Popović je med pričanjem povedal, da sta Spasojević in Legija prevzela beograjsko podzemlje z dovoljenjem Miloševića in potrdil, da je Milošević preko Markovića naročil Legiji umor Ivana Stambolića in Slavka Ćuruvije (Blic Online 2005). Tudi Radomir Marković je v pričanju povedal, da je nekaj dni po razgovoru s Slobodanom Miloševićem k njemu prišel Legija in mu »mrtvo hladen« rekel, da je dobil nalogo od Miloševića, da likvidira Ivana Stambolića in da je to državna naloga pomembnega značaja za državo (Obtožnica 2005).

5.2.4 Pomembne povezave

Policijski podatki dokazujejo, da so v Beogradu, Novem Sadu, Zrenjaninu in večjih srbskih mestih preko lokalnih skupin Zemunci vzpostavili omrežje ulične prodaje heroina. V poslu so sodelovali z mnogimi skupinami iz Črne gore, dobre povezave pa so imeli tudi v zahodni Evropi, kamor so transportirali heroin, ki so ga dobavljali iz Turčije, Bolgarije in Kosova. Potovanja Legije preko Bolgarije, Makedonije, Grčije in Hrvaške dokazujejo obstoj transnacionalne kriminalne organizacije. V Srbiji je bilo v okviru akcije Sablja detajlno razkrito omrežje Zemunskega klana v Novem Sadu, ki se je imenovalo skupina »Firma«. Novosadskim preprodajalcem je Spasojevićeva navodila prenašal Suvajdžić. Pripadniki tega dela omrežja so mesečno prodali okoli sedem kilogramov heroina, pred letom 2002 pa so v dveh tednih dela imeli prihodek med 45.000 do 50.000 evrov, večino tega denarja pa je Suvajdžić odnašal Spasojeviću (Cvijić 2013a).

Legija naj bi imel zvezo tudi s srbskim generalom Radkom Mladićem in bivšim vodjem bosanskih Srbov Radovanom Karadžićem. Eno od pomembnejših »prijateljstev« je bilo tudi med Legijo in Sretenom Jocićem, poznanim kot Joco Amsterdam, med katerima je kasneje prišlo do nesoglasij. Jocić naj bi bil povezan tudi s Spasojevićem in Lukovićem, ki naj bi drogo kupovala prek njegovih kolumbijskih povezav. Po mnenju nekaterih pa se je Legija po tem, ko je izvedel, da se je Joco Amsterdam vrnil v Srbijo, predal policiji iz strahu pred Jocićem, ker mu je prevzel nek posel s heroinom, za kar mu je Jocić grozil s smrtjo. Po informacijah Jutranjega lista naj bi se nasprotja med Legijo in Joco Amsterdamom začela sredi 1990. let, ko je bil Jocić v Amsterdamu, Legija pa je vodil JSO. Oba sta v tem času delala za Službo državne bezbednosti (SDB), ki jo je vodil Jovica Stanišić. Joco Amsterdam je v večini deloval v tujini, od koder je kontroliral tihotapljenje droge iz Južne Amerike v Evropo in na Balkan ter heroinski krak iz Afganistana preko Turčije in Bolgarije. Zaradi nadzora nad eno od teh poti, po podatkih nad heroinsko, je med njima prišlo do nasprotovanj in medsebojnega obračunavanja, v katerem je bilo ubitih več članov obeh skupin (Jutarnji list 2009).

Vidnejši povezavi v politiki, o katerih bom pisala v naslednjem poglavju, sta bili med drugim povezava z bivšim vodjem RSK Borislavom Mikelićem, ki naj bi decembra 2002 organiziral sestanek Legije in Spasojevića s svetovalcem za državno varnost

takratnega predsednika Radetom Bulatovićem in s šefom KOS generalom Acom Tomićem.

Zemunski klan naj bi imel povezave tudi v tujini in imel njihovo podporo. Tako sta v primeru, ko so predpostavljali, da je Buha Čume v tujini, Legija in Spasojević ponudila mednarodnim kriminalnim skupinam, med njimi Čečenom in Kurdom, nagrado v višini pet milijonov evrov za Čumetovo glavo.

Omrežje Zemunskega klana je svoje povezave imelo tudi v estradi, in sicer iz dveh razlogov: prali so denar in preko zvezdnikov spoznali pomembne ljudi. Ena izmed takšnih je bila Svetlana Ražnatović Ceca, vdova Željka Ražnatovica Arkana, ki je bila celo osumljena, da je članica Zemunskega klana. Pogosto je bila v kontaktu z Legijo, Spasojevićem in Lukovićem. Ko ji članstva v Zemunskem klanu niso dokazali, je bila osumljena nedovoljenega posedovanja orožja, po prijemu njene sestre Lidije Veličković je bila preiskava proti njej razširjena tudi zaradi zlorabe službenega položaja v zvezi prodaje 15 nogometašev Obilića.

Leta 2012 se je začelo govoriti tudi o povezavi Zemunskega klana z Ljubanom Ećimom, kriminalcem iz bosanskega podzemlja. Ećim je bil v botrskih povezavah z Željkom Ražnatovićem Arkanom, v času vojne je poskusil oblikovati posebno enoto po zgledu Crvenih beretk, pripadnike pa je usposabljal tudi Legija. Zaradi suma, da je z denarjem od droge financiral haaške obtožence, je bil na črni listi ZDA. Zveze z Arkanom in Legijo so povezale tudi Ećima in Luko Bojovića. Zveza med njima je v sodnih spisih dokumentirana s skupnim sodelavcem Veljkom Banovićem, ki je trenutno v zaporu v Sremski Mitrovici. Banović je bil leta 2007 skupaj z Bojovićem prijat zaradi skrivanja pobeglih Zemuncev, orožja in ponarejanja dokumentov. Tri mesece kasneje so bili v akciji Specijalnega tožilstva v Beogradu prijat Ljuban Ećim in nekaj njegovih sodelavcev, ki so bili osumljeni, da so organizirali mednarodno narko organizacijo, pri kateri je bila najdena droga v vrednosti milijona evrov, eksploziv in orožje. V tem postopku se je na obtožnici znašel tudi Bojovićeve sodelavec Banović, ki je bil obsojen na šest let in pol zapora, zoper Ećima je bila umaknjena obtožnica zaradi droge, obsojen je bil samo zaradi ponarejanja dokumentov (Marković Subota 2012).

5.2.5 State capture in korupcija

Sistem Službe državne bezbednosti, ki je bila dvajset let steber režima Slobodana Miloševića, je vzpostavil Jovica Stanišić, ki je vladal tajni policiji od 1991. do 1998. leta in ima še danes pomemben vpliv. Prva naloga nove Službe je bila oblikovanje paravojaških enot. Vse te enote so bile oblikovane pod vodstvom DB, mobilizirano pa je bilo podzemlje, intenzivirane povezave s kriminalci, ki so že prej sodelovali s Službo. Tako so bili angažirani tudi Željko Ražnatović Arkan, Dragan Vasiljković, kasneje poznan kot Kapetan Dragan, in Milorad Ulemek Legija. Pod nadzorom in po nalogu Miloševića in Stanišića je bila oblikovana Jedinica za specialne operacije (JSO), podružnica DB-ja, ki se je borila na bojišču. V njen sestav so se vključili pripadniki Arkanove Srpske dobrovoljačke garde, »knindže« in nekaj izbranih prostovoljcev ter kriminalcev. Medtem je JSO tako dobila na moči, da je v bistvu Služba delala za njih, za njih je bila ustanovljena Druga uprava, ki je bila obveščevalna in je za JSO pridobivala podatke s terena. Poleg aktivnega je obstajal tudi rezervni sestav Jedinice, pripadniki JSO pa so prejeli tri do štirikrat višje plače od preostalih uslužbencev Službe. Prav tako so dobivali stanovanja in »dovoljenje«, da se ukvarjajo s klasičnim kriminalom. Pripadniki JSO so delali kot privatni varnostniki in sodelovali pri varovanju transporta droge, cigaret, goriva ipd. Državna bezbednost (DB) je v tem obdobju razpolagala s podatki o vseh političnih prvakah, o formiranju in delovanju političnih strank ter imela moč, da vpliva na njihovo delo, saj je med njimi imela svoje ljudi. Milošević in Stanišić sta tako imela vse informacije o vsem, saj so bili vodje političnih strank dolgoletni sodelavci Službe. Tisti, ki niso bili, pa so bili predmet operativne preiskave (zasledovanje in prisluškovanje). Operativci DB-ja so bili organizirani tako, da je vsak imel zvezo z vsaj enim politikom (Blic Online 2006).

V primeru Zemunskega klana bi lahko na nek način govorili o politično-kriminalnem sindikatu, v katerem politiki ščitijo kriminalce, le-ti pa jim v zameno dajejo del dobička pridobljenega z nelegalnimi aktivnostmi. Povezava se je vzpostavila že v obdobju Surčinskega klana, ki je približno do leta 1998 ali 1999 deloval pod Slobodanom Miloševićem oziroma imel podporo njegovega režima.

Mirjana Marković, žena Slobodana Miloševića, je bila večkrat omenjena kot naročnik umora Ivana Stambolića. Med preiskavo so zaradi suma sodelovanja z Zemunskim

klanom prijeli več visokih političnih funkcionarjev. Vsi prijeti so bili v vodstvu vojske, policije ali najbližji sodelavci Slobodana Miloševića in Mirjane Marković:

- General Nebojša Pavković – njegovo ime se je pogosto pojavljalo v aferah, predvsem povezanih z nepremičninami. Na svoje ime, ime svoje soproge in tasta je imel 2.500 m² stanovanjskih prostorov. Poleg tega je bil osumljen sodelovanja z naftnim lobijem v Srbiji in povezavo s Surčinskim klanom.
- Rade Marković – bivši načelnik DB Srbije je bil obsojen na štiri leta zapora zaradi sodelovanja v organizaciji zločina na Ibarski magistrali, ko so bili umorjeni štirje člani SPO in ranjen Vuk Drašković. Povezan naj bi bil z več umori, med drugim naj bi dal navodila za umor Ivana Stambolića.
- Jovica Stanišić – predhodnik Markovića je bil idejni ustanovitelj JSO in imel dober odnos z Miloševićem.
- Franko Simatović Frenki – prvi komandant JSO in tesen sodelavec Stanišića, ki je na svojem položaju ostal tudi po prihodu Markovića.
- Radovan Stojičić Badžo – general Srbske policije, načelnik Službe javne varnosti (Službe javne bezbednosti) ter namestnik ministra za notranje zadeve.
- Zvezdan Jovanović Zmija – namestnik poveljnika.
- Dušan Maričić Gumar – poveljnik Jedinice.
- Dragoljub Milanović – bivši direktor RTS, povezan s Spasojevićem in Legijo.

Politične zaščitnike so iskali v vseh političnih opcijah, med največjimi pa naj bi bil Vojislav Šešelj, ki naj bi vodjem klana naročil umor Zorana Đinđića (Blic Online 2003c). Vukojević je v svojem pričanju povedal, da je bil z Vojislavom Šešljem v kontaktu Spasojević, le-ta pa je bil vzpostavljen leta 1997, ko je vodja radikalne stranke prišel na oblast v občini Zemun. Kontakti pa so se intenzivirali, ko je Haag iskal Šešlja. Legija in Spasojević sta ga prepričevala, naj se ne preda, saj bodo potrebovali njegovo podporo po atentatu na Đinđića. Šešljevo ime je v pričanjih omenilo več pripadnikov Zemunskega klana. Če je točna trditev Miloša Simovića, da je Šešelj naročil umor Tomislava Nikolića že iz haaške celice, je to neposreden dokaz, da je bil vodja radikalne stranke povezan z Zemunskim klanom. Vojislav Šešelj, ki je v Haag prostovoljno odšel 25. februarja 2003, je pred tem v Srbiji naznanil »krvavo pomlad«. Petnajst dni kasneje je bil umorjen Zoran Đinđić, za umor pa so bili takoj osumljeni Zemunci, katerih vodje

so bili po trditvah mnogih politikov v dobrih odnosih s Šešljem. Milenković je na pričanju povedal, da je Spasojević govoril o tem, da je on bil država v državi in načrtoval, da skupaj z Legijo izzoveta kaos v državi. Če umor Đinđića ne bi uspel, so imeli tri rezervne načrte – razstrelitev električnega transformatorja v Bežaniji, razstrelitev železniškega mostu in zajem letališča, po tem pa bi na oblast prišla radikalna stranka SRS. Milenković je tudi natančno povedal, da je bil dvakrat pred hišo Vojislava Šešlja, ko je na razgovor k njemu šel Dušan Spasojević, razgovora pa sta trajala približno eno uro (Marković Subota 2010m).

Kot že omenjeno, sta pomembno vlogo imela svetovalec za varnost takratnega predsednika SRJ Vojislava Koštunice Rade Bulatović in Borislal Mikelić, bivši premier Republike Srpske Krajine, saj sta Zemunskemu klanu posredovala informacije o obtožnici v Haagu. Njune informacije je do Zemuncev prenašal Dragan Vujčić, poznan kot Bego.

Prav tako je v svojem pričanju Miladin Suvajdžić povedal, da sta imela Legija in Spasojević povezave z ljudmi v državni varnosti in policiji. Dušan Spasojević naj bi bil celo sodelavec Državne varnosti Srbije pod šifro »Mali đavo« in je za njih opravil približno 30 umorov samo na območju Beograda.

Po besedah Legije so predstavniki nove oblasti skupaj s Spasojevićem, Buho in Lukovićem načrtovali akcijo napada na zgradbo v Bulevaru revolucije, v kateri se je po informacijah DOS nahajal eden od centrov RDB, ki je prisluškoval DOS-u.

Legija je v okviru svojega pričanja povedal, da tudi če bi Spasojević hotel, ne bi mogel nič narediti brez države in da se: »lahko delamo neumne, ampak vsaka država preko trgovine z drogo delno financira samo sebe, vendar tega nobena ne bo priznala. Jaz se ne čutim odgovoren, to je problem državnih organov.« (Blic Online 2004).

5.2.6 Pomen legalnih akterjev

Pol leta kasneje, ko je za umor policijskega generala Boška Buhe bil osumljen Nikola Maljković, član skupine organiziranega kriminala Željka Maksimovića Make, se je izkazalo, da je Buho ustrelil Sretko Kalinić. Za napačno usmeritev poteka preiskave naj

bi se »zavzel« Slobodan Pažin⁹, pomočnik načelnika v Odeljenju za krvne i seksualne delikte beogradske policije, ki je bil prijet v akciji Sablja. Kot so v svojih pričanjih povedali člani Zemunskega klana, je bil Pažin Spasojevičev kum in odgovoren za to, da skupino Željka Maksimovića Make spravi na slab glas, saj so bili Zemunci z njimi že nekaj časa v slabih odnosih. Ljubiša Buha Čume pa ga je poleg tega obtožil tudi za sodelovanje pri tihotapljenju heroina in ugrabitvi Miroslava Miškovića. Prav tako naj bi prenašal informacije o preiskovanju zemunskega klana s strani BIA.

Marca 2003 je v javnost prišla informacija, da naj bi bil javni tožilec Milan Šarajlić povezan z Zemunskim klanom in sam je priznal, da je dobil 150.000 evrov od obljubljenega milijona evrov za razkritje naslova zaščitene priče. Prav tako je priznal, da je bila njegova naloga oviranje vseh preiskav po 5. oktobru 2000, še posebej umora Slavka Čuruvije, kriminalnega dejanja na Ibarski magistrali, umora nekdanjega namestnika policijskega ministra Radovana Stojčića Badže in številnih drugih (Vuković 2003).

Dejan Milenković je na pričanju povedal, da je za njih delal tudi anesteziolog Miroslav Risović, ki se je večkrat slišal po telefonu z Legijo, ko je bil umorjen Zoran Đinđić. Bil je zadolžen, da umori žrtve Zemunskega klana, ki so preživele njihov napad. Doktor Bajec je povedal, da se je Risović vedno pojavil na urgenci ravno takrat, ko so bile tja pripeljane žrtve napadov. Milenković je Risovića obtožil za umor Veselina Božovića, Dragana Živkovića, enega od bratov Fiškala in za dobavo strupa, ki so ga uporabili za zastupitev Ljubiša Buhe Čumeta (Adžić 2010b).

Čedomir Jovanović¹⁰ je obtožil odvetnika Slobodana Milivojevića, branilca Milorada Ulemeka Legije, da je dal podkupnino 200.000 mark, da so Dušana Spasojevića izpustili iz pripora zaradi ugrabitve Miroslava Miškovića (Jovanović in Ilić 2005).

---

⁹ V obtožnici je Slobodan Pažin označen kot človek, ki je Legiji in Spasojeviću dajal operativne podatke GSUP-a in s svojimi aktivnostmi prikrival izvrševanja kaznivih dejanj.

¹⁰ Milenković je v pričanju povedal, da naj bi Dušan Spasojević poklonil Čedomirju Jovanoviću zlato uro Rolex, ko je prišel iz pridržanja zaradi suma vpletenosti v ugrabitev Miroslava Miškovića. Po drugi strani pa je prav tako Milenković pojasnil, da naj bi Zemunski klan pred umorom Đinđića načrtoval umor Čedomirja Jovanovića in šefa diplomacije Gorana Svilanovića. Od tega načrta so odstopili, ker je Legija izvedel, da se pripravlja prijetje Zemuncev (Jutarnji list 2006a in Jutarnji list 2006b).

Bivšemu beograjskemu okrožnemu tožilcu Radetu Terziću so sodili zaradi zlorabe službenega položaja, saj je na svobodo izpustil posameznike iz Zemunskega klana. Kot okrožni državni tožilec naj bi konec leta 2001 izpustil takrat osumljene posameznike za ugrabitev Miroslava Miškovića. Obtožen je bil, da je kot okrožni javni tožilec neposredno, ustno in pisno naročil tožilki Biljani Radovanović in njenima namestnikoma Dušanu Simiću in Mioljubu Vitoroviću, da v postopku preiskave proti pripadnikom Zemunskega klana preiskovalnemu sodniku sugerirajo njihovo izpustitev, čeprav je vedel, da za to ni zakonske podlage. To se je še posebej nanašalo na vodji Zemunskega klana Spasojevića in Lukovića (Blic Online 2010h).

Ime Radovana Kneževića, ki je bil načelnik Uprave za boj proti organiziranemu kriminalu od njene ustanovitve 4. julija 2001, so poleg Milenkovića omenjale tudi druge priče na sojenju za umor premierja in v postopku proti Zemunskemu klanu. Nikoli pa ni bil kazensko preganjan, čeprav je komisija Žarka Koraća, ki je preiskovala atentat na premierja, zaključila, da je v času njegovega mandata prišlo do resne diskontinuitete v preiskovanju Zemunskega klana in da ni bila registrirana povezava med kriminalnim omrežjem in JSO.

Miloš Simović je na svojem pričanju izpostavil tudi zvezo Zemunskega klana z osebo, ki so jo klicali Ćoki ali Ćoravi, pravo ime pa je Simović napisal v svoji izjavi za tožilca Radisavljevića. Legija naj bi mu povedal, da je Ćoki rekel, da bo po umoru Đinđića on premier ter da naj bi bila Ćoki in Koštunica v dobrih odnosih. Septembra 2011 je v medije prišla novica, da naj bi Ćoki bil bivši podpredsednik vlade Nebojša Čović, ki naj bi po umoru Đinđića prevzel oblast.

Vidimo torej, da je Zemunski klan imel številne in zelo pomembne povezave v legalni sferi, ki so mu omogočile nemoteno delovanje.

5.2.7 Rekonstrukcija omrežja

Zemunski klan je deloval kot podjetje s sedežem v Šilerovi ulici. Skozi preiskavo je bilo ugotovljeno, da so za svoje delovanje vodili knjige s podatki o drogi, distributerski mreži, poslovnih vezah ipd.

Glavni vodje omrežja so bili: Milorad Luković Legija, Dušan Spasojević Šiptar in Mile Luković Kum, nato so sledili posamezniki, odgovorni za distribucijo droge po Srbiji. Eden od njih je bil Milan Jurišić Jura, njegova pomočnika pa brata Krsmanović. Drugi

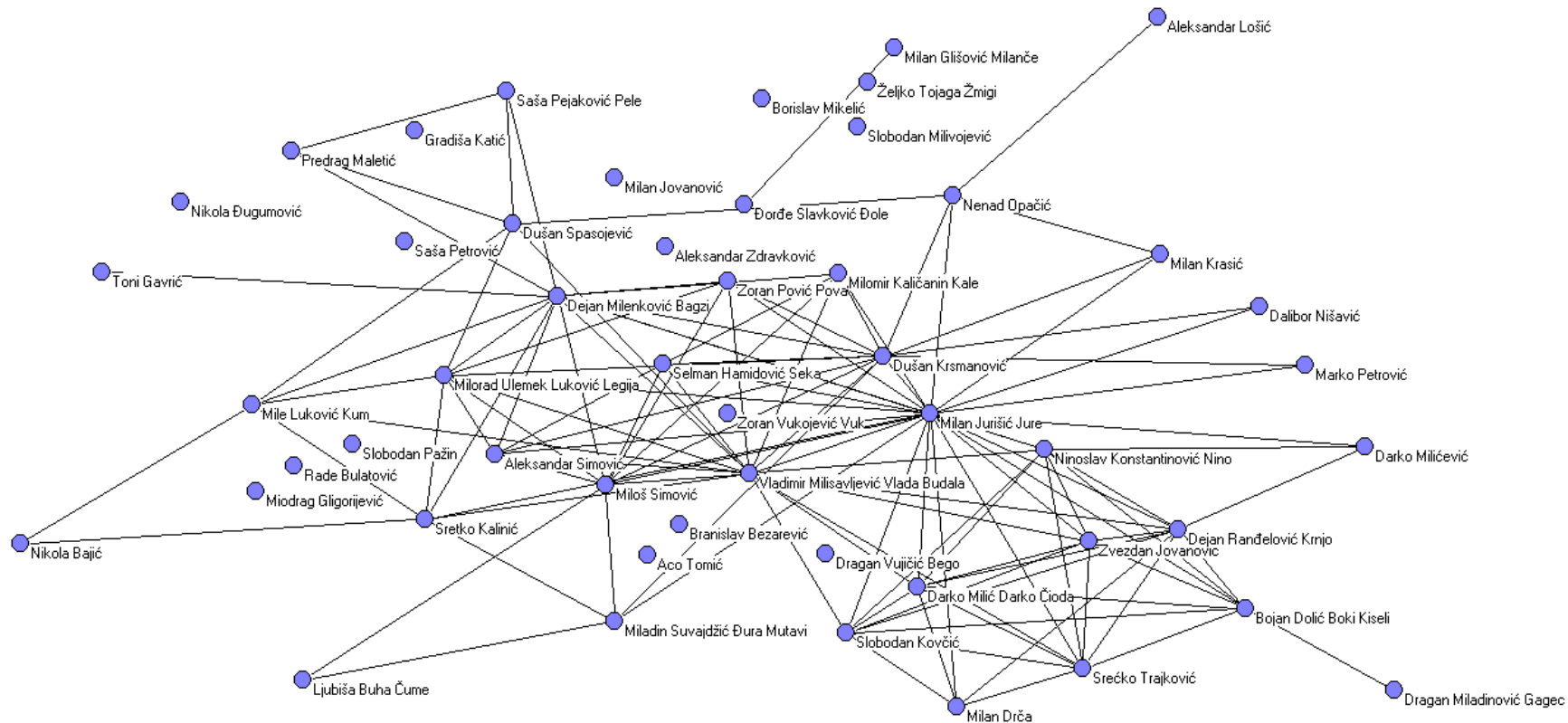
šef skupine s podobnim položajem kot Jurišić, zadolžen za distribucijo heroina v Vojvodini, je bil Miladin Suvajdžić, Đura Mutavi (Blic Online 2003i). Milenković je na sojenju povedal, da je navodila in ukaze članom omrežja predajal Spasojević in ne Legija, ki je ukaz izdal le v primeru miniranja podjetja Difens road in umora Željka Škrba.

Urad specialnega tožilstva Srbije je na podlagi Zakona o organizaciji in pristojnosti državnih organov pri zatiranju organiziranega kriminala vložil obtožnico proti 44 osebam za različna kazniva dejanja in vloge, ki so jih pri tem imeli. Obtožnica je bila podana za različna kriminalna dejanja od ogrožanja ustavnega reda, združevanja z namenom sovražnega delovanja, več umorov, vključno z umorom Zorana Đinđića, terorizma, ugrabitev, korupcije ipd.

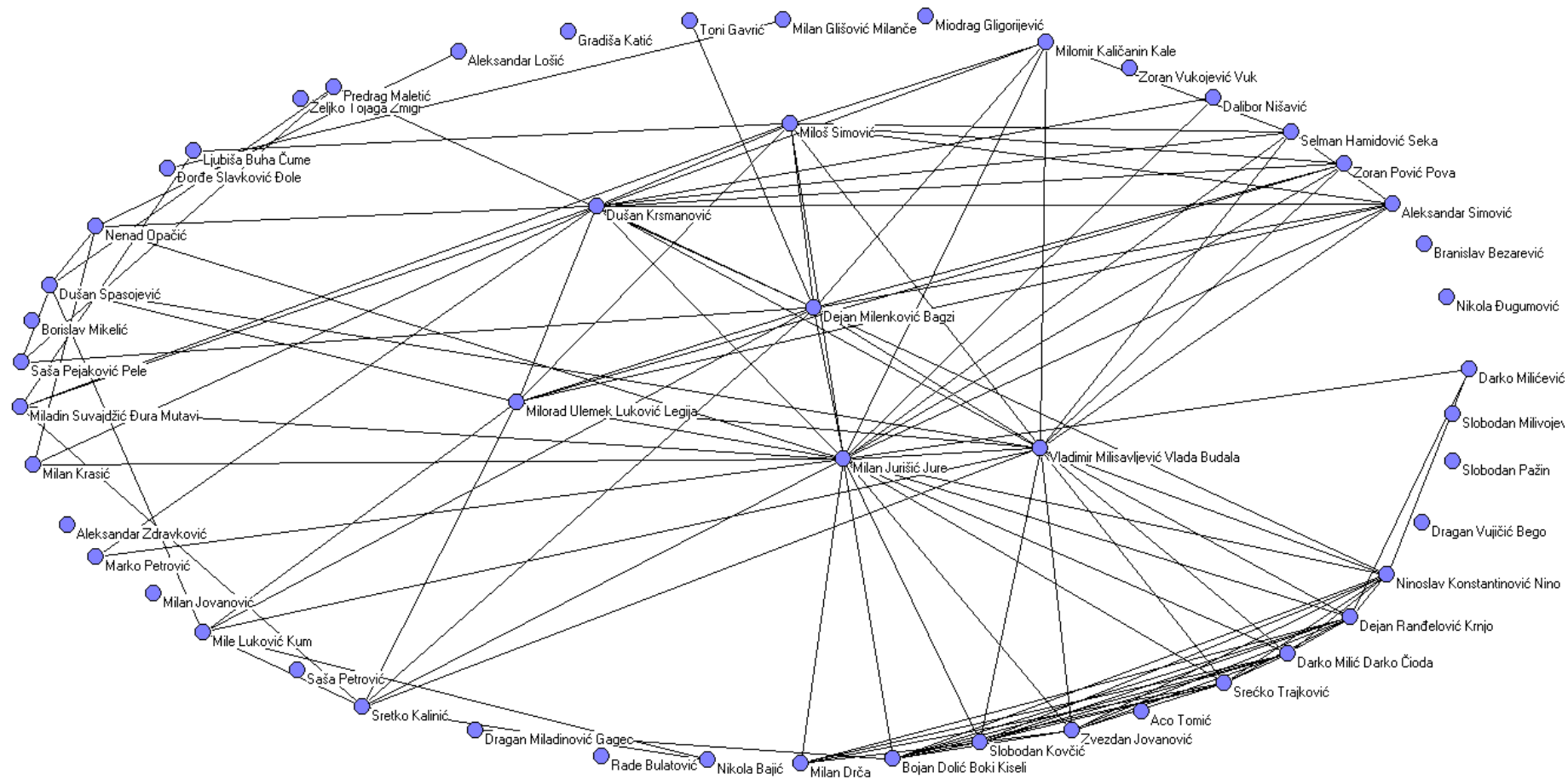
Iz shem 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5 in 5.6 lahko razberemo, kako je bilo povezano omrežje Zemunskega klana.

Prvi dve shemi prikazujeta omrežje na podlagi podatkov pridobljenih iz sodbe. Dušan Spasojević, Mile Luković in Milorad Ulemek Legija po tem izrisu omrežju niso v središču omrežja oziroma nimajo največ povezav, ampak so to posamezniki, ki so imeli več operativnih vezi in so prenašali naloge na druge člane omrežja. Socialne vezi so bile v tem primeru izrednega pomena, saj so bile pomembne tako pri članih Zemunskega omrežja kot pri JSO. Poleg tega so vezi na službenem mestu bile pomembne tudi z vidika same specializacije članov, saj so za izvrševanje akcij bili potrebni usposobljeni pripadniki. Služenje v JSO je bilo povezovalni člen omrežja, vsaj tistega dela, katerega člani so bili pripadniki JSO. Na podlagi skupnega služenja v JSO, ki je predstavljalo povezovalni člen dela omrežja, je logično sklepanje, da je Legija bil eden od vodij omrežja, drugi vodja pa je bil Dušan Spasojević kot vodja Zemunskega klana.

Shema 5.1: Prikaz omrežja na podlagi sodbe

Shema 5.2: Prikaz omrežja na podlagi sodbe – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D

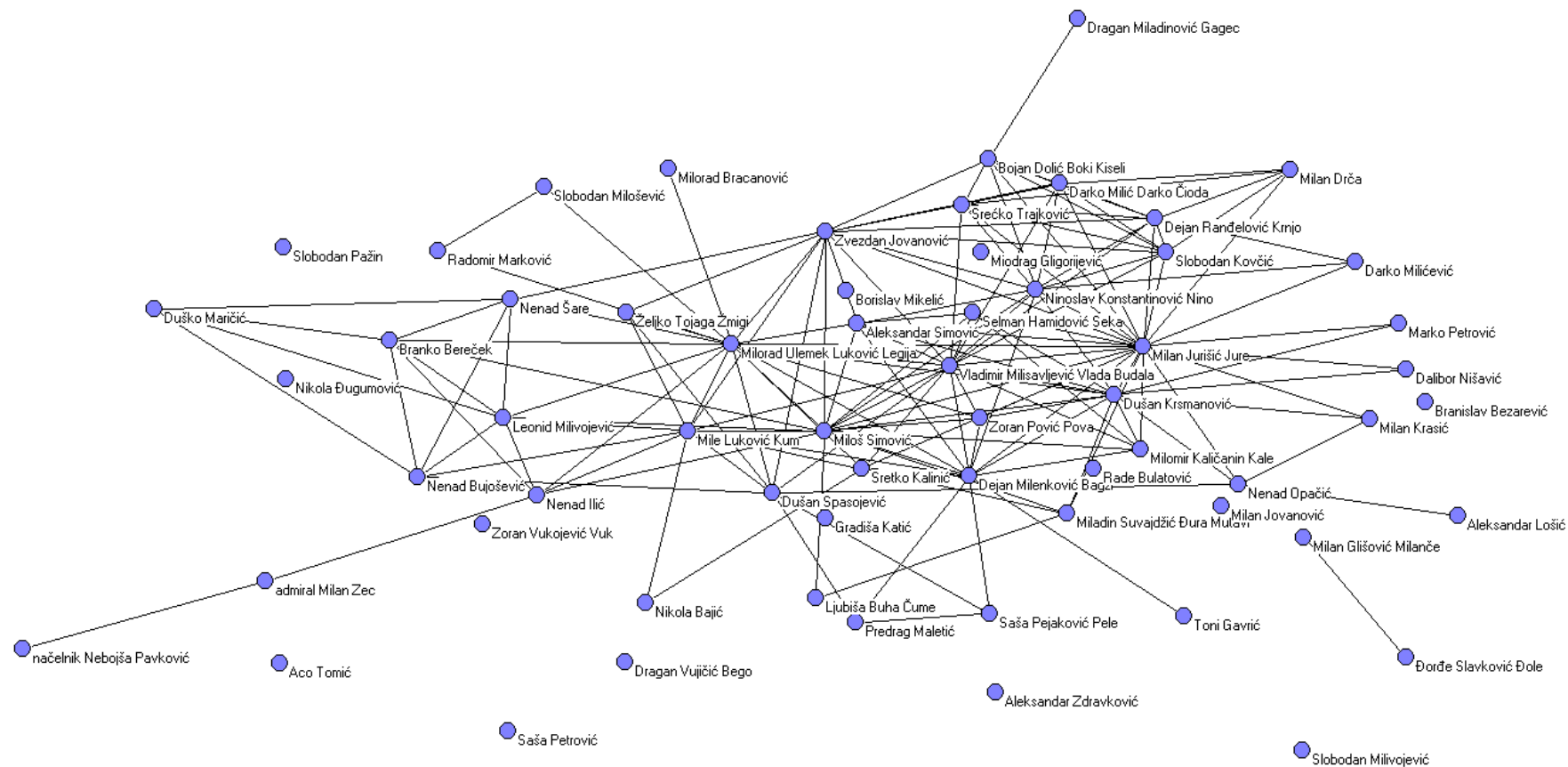
Tabela 5.1: Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz sodbe

Ime in priimek	Absolutna mera središčnosti	Mera središčnosti glede na dostopnost (Closeness Centrality)	Mera središčnosti glede na vmesnost (Betweenness Centrality)
Milorad Luković Legija	0.20	0.3793103	0.0083575
Dušan Spasojević	0.12	0.3142857	0.0127162
Mile Luković Kum	0.12	0.3142857	0.0086243
Milan Jurišić Jure	0.48	0.5238095	0.1668027
Dušan Krsmanović	0.28	0.4074074	0.0327678
Miloš Simović	0.22	0.3793103	0.0213476
Dejan Milenković Bagzi	0.28	0.4074074	0.0732502
Vladimir Milisavljević	0.36	0.4400000	0.0571897

Iz zgodnjih slikovnih prikazov omrežja in mer središčnosti iz tabele 5.1 lahko sklepamo, da Milorad Luković Legija in Dušan Spasojević ter Mile Luković Kum na podlagi podatkov iz sodbe niso bili centralni člani omrežja. Milan Jurišić Jure ima zelo visoko stopnjo središčnosti oziroma ima najvišje vse tri mere središčnosti, kar pomeni, da je imel pomembne povezave, ki so bile najverjetneje operativne, preko katerih je prenašal navodila ostalih članom. Postranska vloga dejanskih vodij omrežja je sicer pričakovana, saj z manj neposrednimi povezavami zmanjšajo tveganje za prijetje in možnost kasnejše obsodbe na podlagi dokazov o povezavah s člani omrežja. Na tej točki lahko potrdimo Williamsonovo teorijo o obrambnih mehanizmih, ki naj bi bili že integrirani v samo omrežje. Gre za posamezne člane omrežja, ki delujejo kot nekakšni izolatorji med jedrom in periferijo, s tem da vodje distancirajo o operacij, ki tako nimajo neposrednega stika z večjim številom članov v omrežju. Visoke mere središčnosti imata tudi Milisavljević in Bagzi,

V naslednjem koraku sem podatkom iz sodbe dodala še podatke iz obtožnice, Pajek pa je izrisal omrežje, kot ga prikazujeta shemi 5.3 in 5.4, iz katerih lahko razberemo, da Milorad Luković Legija že postaja oseba z več povezavami in je že bolj v središču omrežja.

Shema 5.3: Prikaz omrežja na podlagi sodbe in obtožnice

Tabela 5.2: Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz sodbe in obtožnice

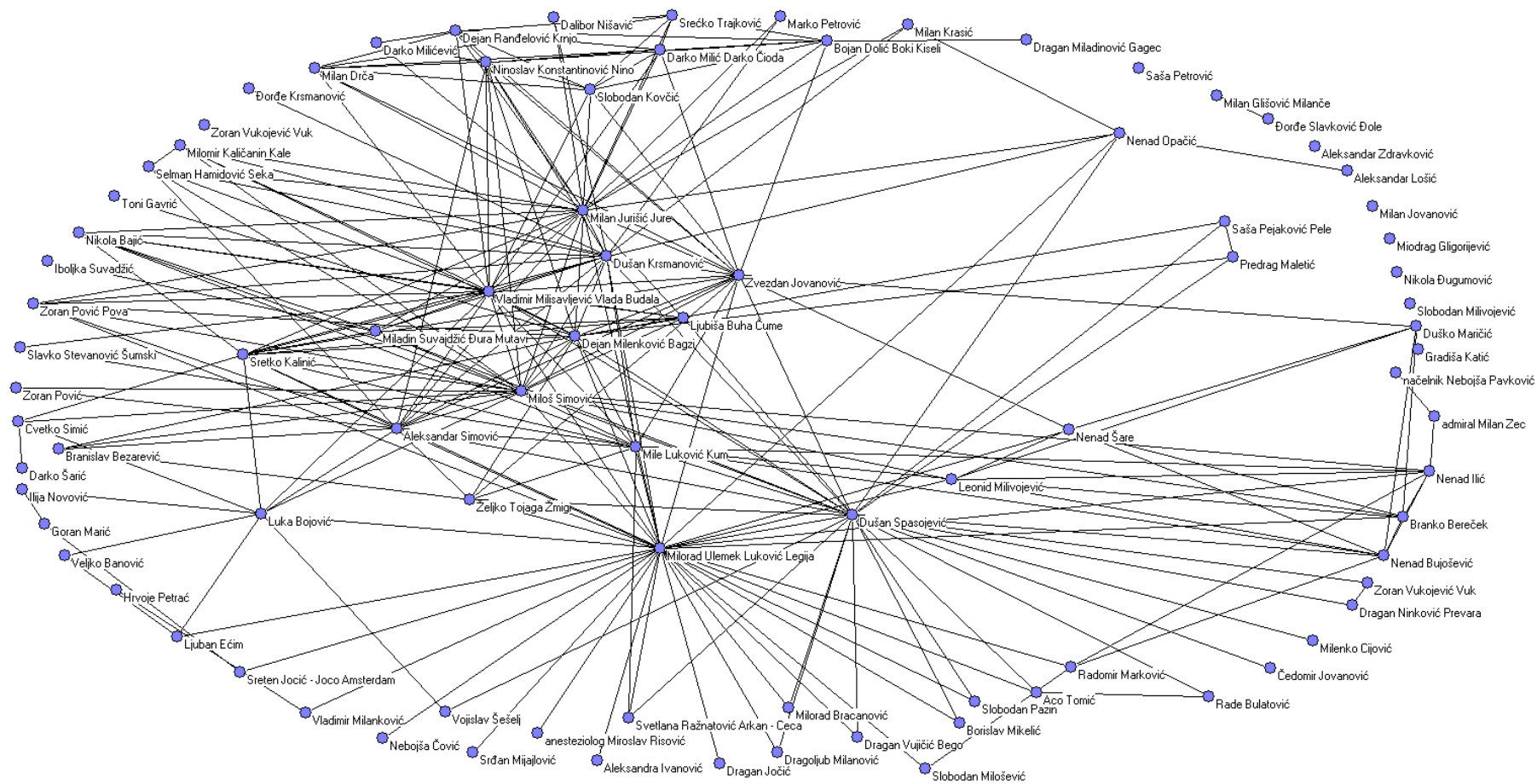
Ime in priimek	Absolutna mera središčnosti	Mera središčnosti glede na dostopnost (Closeness Centrality)	Mera središčnosti glede na vmesnost (Betweenness Centrality)
Milorad Luković Legija	0.3114754	0.4511770	0.1234987
Dušan Spasojević	0.1475410	0.3629032	0.0311417
Mile Luković Kum	0.1967213	0.3882221	0.0353611
Milan Jurišić Jure	0.3934426	0.4702408	0.1298128
Dušan Krsmanović	0.2459016	0.4071597	0.0372154
Miloš Simović	0.2786885	0.4393039	0.0730035
Dejan Milenković Bagzi	0.2295082	0.4071597	0.0570814
Vladimir Milisavljević	0.2950820	0.4280397	0.0329492

Z dodanimi podatki o povezavah iz obtožnice ima še vedno vse tri mere središčnosti najvišje Milan Jurišić Jure, kar je razvidno iz tabele 5.2, vendar je postal tudi Legija člen omrežja z visokimi stopnjami središčnosti (tako absolutno kot glede na dostopnost in vmesnost). Sklepamo lahko, da gre v večini za povezave med njim in člani JSO, na kar nakazuje višja absolutna mera središčnosti, ki predstavlja število povezav med člani. Prav tako pa ima že visoko mero središčnosti glede na vmesnost, kar pomeni, da ima vedno večji nadzor nad pretokom informacij in leži na veliko najkrajših poteh med pari.

Zadnja stopnja rekonstrukcije je bila dodajanje podatkov o članih in njihovih povezavah iz medijev, kar prikazujeta shemi 5.5 in 5.6, iz katerih sta razvidni dve vodji omrežja, in sicer Mile Luković Legija in Dušan Spasojević.

Shema 5.6: Prikaz omrežja na podlagi sodbe, obtožnice in medijev - izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D

Tabela 5.3: Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz sodbe, obtožnice in medijev

Ime in priimek	Absolutna mera središčnosti	Mera središčnosti glede na dostopnost (Closeness Centrality)	Mera središčnosti glede na vmesnost (Betweenness Centrality)
Milorad Luković Legija	0.4022989	0.5548780	0.3109899
Dušan Spasojević	0.3218391	0.4981752	0.1727221
Mile Luković Kum	0.1839080	0.4580537	0.0260478
Milan Jurišić Jure	0.2988506	0.4772727	0.0952907
Dušan Krsmanović	0.2413793	0.4806338	0.0625440
Miloš Simović	0.2758621	0.5055556	0.0856794
Dejan Milenković Bagzi	0.2183908	0.4674658	0.0484264
Vladimir Milisavljević	0.2643678	0.4910072	0.0560424

Milorad Ulemek Legija ima v tabeli 5.3 vse tri mere središčnosti najvišje, kar pomeni, da je pridobil na številu povezav in na sami kvaliteti teh povezav. Legija in Spasojević imata najvišji meri središčnosti glede na vmesnost, kar nakazuje na njuno pomembnost oziroma nadzor nad pretokom informacij po omrežju.

Po mnenju Sparowa, Petersona in številnih drugih lahko potrdimo, da je jedro omrežja resnično izjemno pomembno za omrežje. Kljub temu da naj bi zaradi decentralizacije bili vsi člani omrežja nadomestljivi, pa odstranitev jedra omrežja pomeni možnost oslavljenja celotnega omrežja. Ker je v primeru Zemunskega klana šlo za dve jedri, to je Legijo in Spasojevića, ki pa sta bila oba odstranjena, je bilo zelo verjetno, da bo propadlo celotno omrežje. Po mnenju Bakerja in Faulknerja je centralna lega znak vidnosti, zato bi morali strateški člani omrežja ostati v njegovi periferiji, kar v primeru Zemunskega klana niso in tako sta bila odstranjena oba glavna člena omrežja. Glede na številne informacije o povezanosti vidnih državnih politikov pa lahko sklepamo, da sta bila Legija in Spasojević le centralna participanta oziroma »pomembna druga«, o katerih govorijo Carley, Lee in Krackhardt. Vodja pa bi v tem primeru bil nekdo iz politike, na primer Milošević ali Šešelj.

Po umoru Dušana Spasojevića Šiptara in Mileta Lukovića Kuma naj bi vodstvo Zemunskega klana prevzel Luka Bojović¹¹, ki naj bi pobeglim Zemuncem nudil skrivališče, zagotovil lažne dokumente, denar in stanovanja v Španiji, Hrvaški in Srbiji. Bojović je dober Legijin prijatelj, in dokler je bil Legija na svobodi, je imel njegovo zaščito (Cvijić 2010b). Bojovićevega klan naj bi imel »na muhi« visokega funkcionarja kriminalistične policije in nekoga iz specialne enote MUP Srbije; prvega zaradi iskanja Darka Šarića, za katerega je Bojović delal že nekaj časa, drugega pa zaradi akcije na Meljaku, ko so bili ubiti njegovi takratni šefi – vodje Zemunskega klana. Naročili za ta dva umora sta prišla z dveh naslovov, eno iz Črne gore od Darka Šarića, drugo iz zapora v Beogradu od Legije. Na drugi strani pa je imel Miloš Simović nalogo, da v Zagrebu ubije Sretka Kalinića, katerega avtoriteta v klanu je bila grožnja Bojovićeve vodstveni funkciji na terenu. Načrt je propadel, ker je Kalinić preživel, Simović pa je bil prijet (Blic Online 2010d). Glavni eksekutor Bojovićevega klana, ki naj bi izvršil atentate na dvojico visokih funkcionarjev po nalogu Legije in Darka Šarića, je bil Siniša Petrić, poznan kot Zenica. Petrić je bil kot član kriminalne skupine Marinka Magde v Srbiji obsojen na smrtno kazen, a so ga na skrivnostni način osvobodili pripadniki JSO. Pred vključitvijo skupini Magde je bil pripadnik Arkanovih Tigrov.

Po prijetju Lukovića se je oblikovala tretja generacija Zemunskega klana, ki pa najverjetneje ne bo dosegla obsega in vzpostavila pomembnih povezav prvotnega omrežja.

---

¹¹Bojović je svojo kariero začel v gardi Željka Ražnatovića Arkana in bil oseba, ki ji je Arkan zaupal in je po njegovem umoru v podzemlju slovel kot oseba, ki se mora za umor maščevati. Luka Bojović je s svojo skupino predstavljal zunanji obroč Zemunskega klana in je bil zadolžen za ulično distribucijo droge. Po razbitju Zemunskega klana je Bojović zavzel prazen prostor v srbskem podzemlju, kjer je prišel tudi v nasprotja s Sretenom Jocićem – Joco Amsterdamom. Njuno rivalstvo se je rezultiralo v številnih likvidacijah. Najprej je bil ubit Cvetko Simić, ki je bil zveza med Bojovićem in Milošem Simovićem (Blic Online 2010d). Nadaljeval je z delom Zemunskega klana, začel sodelovati tudi z Darkom Šarićem, kar mu je prineslo vzpon v karieri, javno pa je bil še vedno naklonjen Legiji, kar je dokazal tudi s tem, da je prišel na sojenje proti Legiji. Prav zaradi sodelovanja s Šarićem pa naj bi se umirila tudi nasprotja med Bojovićem in Joco Amsterdamom.

5.2.8 Trenutno stanje

Omrežje Zemunskega klana je bilo razbito v akciji Sablja, ko sta bili ubita Dušan Spasojević in Mile Luković Kum, vodji Zemuncev. Špekulira se, da sta bila namerno ubita, da ne bi mogla na zaslišanjih povedati o svojih povezavah s pomembnimi ljudmi iz politike.

Milorad Ulemek Legija je bil obsojen kot organizator Zemunskega klana na pet let, za umor Ivica Nikolića in poskus umora Ljubiše Buhe Čumeta na štirideset let zapora, zaradi ugrabitve Milije Babović na petnajst let ter zaradi miniranja podjetja Difens roud na petnajst let, tako da mu je skupno bilo izrečeno štirideset let zaporne kazni.

Ninoslav Konstantinović je po enih podatkih še vedno na begu, po drugih naj bi bil umorjen. Zoper Nenada Opačića je bila obtožnica umaknjena zaradi zastaranja, prav tako sta bila iz istega razloga osvobojena Aleksandar Zdravković in Dejan Randelović, ki je še vedno na begu.

Poleg četverice, ki so bili obsojeni na maksimalne zaporne kazni, so bili na petintrideset let obsojeni: Aleksandar Simović, Nikola Bajić in Đorđe Slavković.

2010 sta bila prijeta Miloš Simović in Sretko Kalinić, 2012 še Vladimir Milisavljević. S tem so bili prijete vsi člani prvotnega Zemunskega klana, ki so sodelovali pri atentatu na Zorana Đinđića, kar predstavlja simboličen konec Zemunskega klana.

Večina srbskih poznavalcev kriminalne scene v Beogradu meni, da danes ne obstoja več takšna kriminalna skupina, ki bi se lahko primerjala z nekdanjim Zemunskim klanom, ki je v tistem času imel pod nadzorom celotno distribucijo heroina na območju glavnega mesta in tudi države. To ne pomeni, da je tržišče s heroinom, ki je trenutno stabilno, propadlo, temveč so se na sceni pojavili novi akterji (Jutarnji list 2007b).

5.3 OMREŽJE DARKA ŠARIĆA

5.3.1 Oblikovanje omrežja in pomen socialnih vezi

Darko Šarić naj bi s svojo kriminalno kariero začel leta 1991 s krajo v trgovini, za kar mu je sodišče v Pljevlju izreklo enoletno kazen. Dve leti kasneje je ukradel 100.000 mark v gotovini in nakitu¹². Leta 1996 je bil obsojen na štiri mesece zapora zaradi nelegalnega posedovanja orožja, kazen pa so zmanjšali dve leti kasneje. Pot ga je zanesla v Italijo, kjer je začel s poslom, ki se je končal z razpisom Interpolove tiralice. Do referendumu o neodvisnosti je bil Šarić v Črni gori nepoznan. Politično je bil protisrbsko naravnani, a v Srbiji je že veljal za osebo z zvezami v policijskih in političnih krogih. Po informacijah črnogorskih Vijesti je posredno podprl politične kampanje nekaterih politikov, ki so sedaj v srbski vladi (Marković Subota 2010m).

Policijski strokovnjak Marko Nicović je za podgoriške Vijesti dejal, da se je omrežje Darka Šarića začelo razvijati leta 2004, ko je bil v Srbiji na oblasti Vojislav Koštunica, okoli njega pa črnogorski lobiji s povezavami v sami Črni gori. Meni, da so oni pomagali Šariću, da je v Srbiji dobil status privilegiranega partnerja, po katerem je njegova skupina financirala vse stranke tako iz opozicije kot pozicije, zato nobena služba ni reagirala na njegovo bogatenje in vzpon. Nicović ocenjuje, da nista »čisti« niti politika Črne gore niti Srbije, saj sta ga občasno izkoristili za svoje cilje in je zaradi tega mogoče, da se skriva v eni od držav, še vedno pa izvaja pritisk na ljudi v Beogradu in Podgorici, ki jih na nek način kontrolira, da se odloži njegovo prijetje (Adžić 2010b).

Priimek Šarić je bil v medijih prvič omenjen februarja leta 2007, ko so beograjski policisti v garaži v Novem Beogradu zasegli 20 kilogramov heroina in prijeli štiri preprodajalce mamil. Garaža naj bi bila najeta na ime Duška Šarića, poslovneža iz črnogorskega mesta Pljevlja, mlajšega brata Darka Šarića. Za brata so že pred tem govorili, da sta člana kriminalne združbe Amerika.

---

¹² Krojač Dragan Knežević iz Pljevalja, ki ga je Darko Šarić okradel, je za Blic povedal celotno zgodbo, kako se je kraja zgodila. 11. septembra 1993 je odkril, da je iz omare v spalnici izginilo 72.000 mark in nekaj več kot kilogram zlata. Šariću je bilo sojeno v odsotnosti, saj je pobegnil, vendar je pet let kasneje nek mladenič v njegovem imenu obiskal Kneževića in mu povedal, da ga pošilja Darko Šarić. Umakne naj obtožbe, ker mu želi vrniti denar – 50.000 mark, preostanek v obliki avtomobila VW passat, ki ga je pripeljal Duško Šarić in Kneževiću predal ključave avtomobila (Blic Online 2010c).

Na podlagi podatkov iz obtožnice Višjega sodišča v Beogradu z dne 12. aprila 2010 se je omrežje Darka Šarića oblikovalo neznanega dne v letu 2008 na območju Republike Srbije in več držav bivše republike Jugoslavije, zahodne Evrope in Južne Amerike. Skupino so oblikovali Darko Šarić, Goran Soković in Željko Vujanović. Pripadniki kriminalnega omrežja, ki so kot takšni spoznani tudi v obtožnici, ki jih obtožuje tihotapljenja 2,4 tone kokaina v Urugvaju, so: Marko Pandrc, Boško Nedić, Nenad Novaković, Draško Vuković, Darko Tošić, Marko Vorotović, Nikola Pavlović, Dragan Labudović, Dejan Rakić, Miloš Pandrc, Miloš Cajić, Radan Adamović, Miloš Krpović, Nebojša Joksović¹³, Borislav Tunjić, Anastazij Martinčić, Stanislav Udrih, Dragan Gečeš ter in več neznanih oseb (obtožnica 2010).

Nicović meni, da je Šarićevo omrežje zaradi denarja, ki ga imajo, postalo nevarno ne samo v Srbiji in Črni gori, ampak tudi drugim državam v Evropi, saj lahko s količino denarja, s katero razpolaga, kupi kogar koli. Po njegovem mnenju ni mogoče izključiti možnosti, da je Šarićevo omrežje del ruske mafije, ki je najbolj organizirana na svetu in oskrbuje Evropo s kokainom, na kar nakazuje dejstvo, da so bili člani omrežja zaščiteni in imajo zveze tudi na Slovaškem in Italiji (Adžić 2010b).

Socialne in krvne vezi:

Potrebno je poudariti, da je pri organiziranemu kriminalu izjemno težko zagotovo trditi, ali so vsi ljudje tudi člani omrežja organiziranega kriminala. Ker gre pogosto za družinske ali socialne vezi, je lahko katera povezava napačno interpretirana. Enaka težava se pojavlja pri interpretaciji poslovnih vezi. V tem smislu lahko izpostavimo nekaj vidnejših socialnih in krvnih vezi med člani omrežja:

- Vujanović naj bi bil menedžer kluba Casino, čigar lastnik je Darko Šarić (Cvijić 2009).
- Vujanović in Pavlović iz Pljevalja sta v krvnem sorodstvu s Šarići.
- »Dan« navaja, da je Vorotović brat od strica Darka Šarića.
- Novaković je bil pred leti v Nemčiji prijet zaradi preprodaje droge. V Srbiji ni bil prijet zaradi droge, ampak drugih kriminalnih dejanj. Po prijetu zaradi preprodaje droge naj bi razvil dobre odnose s Srbi, povezanih s tihotapljenjem droge (Blic Online 2009).

---

¹³ Pseudonim Prtina, Vujanović ga je naslavljala tudi kot Joksa (Obtožnica 2010, 66).

- Draško Vuković je bratranec Dragana Labudovića, oba sta doma iz kraja Beranac.
- Boris Leban prav tako iz Beranaca.
- Jestrović in Šarić sta bila sošolca v šoli.
- Nebojša Joksović in Darko Šarić sta bila sošolca v šoli.

Vidimo torej, da so pri oblikovanju omrežja imele pomembno vlogo predvsem družinske in socialne vezi. Tukaj lahko potrdimo Lupshino teorijo, da so krvne vezi najpomembnejše pri oblikovanju omrežja in že same po sebi tvorijo nekakšno omrežje. Prav tako pa so bile za oblikovanje omrežja pomembne tudi medgeneracijske vezi in vezi med sosedi, saj iz zgornjih podatkov vidimo, da so bili člani sošolci ali doma iz istega kraja.

Darko Šarić, Goran Soković in Željko Vujanović so napravili načrt kupovanja droge na območju Južne Amerike, nameščanja v najeta skladišča, prenos s pomočjo čezoceanskih ladij v Evropo in nato prodajo droge na teritoriju zahodne Evrope preko preprodajalskih omrežij. Nato se je omrežje začelo širiti in doseglo transnacionalne razsežnosti.

5.3.2 Delovanje omrežja Darka Šarića

Omrežje Darka Šarića je bilo osredotočeno predvsem na tihotapljenje kokaina in pranje denarja. Pomembnejših omemb drugih oblik organiziranega kriminala v tem primeru ni zaslediti.

Draško Vuković je v pričanju decembra 2011 pred sodiščem podal informacije o delovanju njihovega omrežja. Potrdil je, da je bil Darko Šarić glavni organizator tihotapljenja droge, poleg njega pa še Željko Vujanović in Goran Soković. Kot glavnega Šarićevega sodelavca je označil Dragana Dudića Frica, ki pa je bil umorjen 31. maja 2010. Vuković je povedal tudi, da je bil Šarić nesporni vodja omrežja, ki so ga klicali Drug (Cvijić 2012a).

Za učinkovito delovanje omrežja je bila pomembna decentralizacija. Tako so nekateri pripadniki omrežja komunicirali z vnaprej določenim soorganizatorjem in od njega prejemali naloge, navodila in ga informirali o svojih aktivnostih. Na tak način so določeni posamezniki koordinirali delo drugih pripadnikov omrežja, prenašali naloge s

strani organizatorjev; spet drugi kupovali kokain, ga dostavljali na ladje, tretji opravili transport do držav zahodne Evrope, ga prodajali pod kontrolo in navodili organizatorjev ter prevzemali druga konkretna dela v realizaciji načrta (obtožnica 2010, 62-63). Vidimo torej, da je šlo za dobro organizirano decentralizacijo in delitev dela, kar je nedvomno pripomoglo k uspešnosti izvedenih akcij tihotapljenja in preprodaje droge.

Glavno vlogo pri tihotapljenju kokaina v Evropo so imeli pomorščaki, v glavnem iz Kotorja. To mesto je služilo za rekrutiranje pomorščakov, ki so prevzemali in dostavljali drogo ter na vsaki vožnji zaslužili nekaj deset tisoč evrov. Kokain je nato prihajal do pristanišč v Italiji, Grčiji, Belgiji, na Nizozemskem, tam pa so jo prevzeli Šarićevi ljudje in jo predali osebam, ki so bile zadolžene za razpršitev droge na tržišče na ulicah. Prav tako so npr. imeli osebe, zadolžene za kupovanje mobilnih telefonov in kartic, ki so jih menjavali vsak dan; osebe zadolžene za menjavo denarja v menjalnicah z ulične prodaje v večje apoene (Marković Subota 2010k). Več o sami delitvi dela pa bom napisala v nadaljevanju študije primera.

Šarić se je poročil s Slovakinjo, da je leta 2006 dobil slovaško osebno izkaznico in potni list brez biometrijskih podatkov, kar mu je omogočilo brezskrbno potovanje znotraj schengenskega prostora. Na Slovaškem Šarić naj ne bi bil registriran v nobenem podjetju niti kot samostojni podjetnik. V registru gospodarskih družb je bil evidentiran v sosednji državi Češki kot lastnik dveh podjetij. Podjetje na Češkem pa je imel tudi Goran Soković. Neimenovan vir iz slovaške policije je dejal, da je »črnogorska mafija na Češkem že od nekdaj močna, vključena v tihotapljenje droge, prostitucijo in prodajo ukradenih predmetov. Tako Srbi kot Hrvati vedo, kako se dobro premešati med lokalno prebivalstvo, ustanoviti podjetje in se vesti povsem običajno«. Črnogorska in srbska narko mafija na Češkem in Slovaškem ni v konfliktu z do pred kratkim najmočnejšo narko mafijo v srednji Evropi – kosovsko albansko heroinsko skupino, saj so si razdelili področje delovanja (Adžić 2010b). Vidimo torej, da se člani posameznih celic ali dela omrežja v določeni državi infiltrirajo v družbo in živijo navidez povsem normalno življenje.

Na Slovaškem je Šarić sodeloval s Petarjem Čošićem, ki je imel pomembne poslovne povezave na Slovaškem in naj bi vodil tihotapljenje droge na Hrvaškem. Prav tako naj bi Čošić Šariću nudil skrivališče v Zagrebu kar nekaj časa (Adžić 2011).

Aprila 2010 se je v medijih pojavila informacija o marčevski akciji, v kateri naj bi bilo v enem od zahodnoevropskih pristanišč ponovno zaseženo skoraj 100 kilogramov kokaina. Predvideva se, da je bila pošiljka pretihotapljena za Darka Šarića. Sprva naj bi iz Južne Amerike bila pretihotapljena večja količina droge, ki je bila potem porazdeljena in dostavljena v različna evropska pristanišča. Kot pri ostalih pošiljkah tudi pri tej Šarić ni imel neposrednega kontakta z drogo, ampak so za njega vse opravili kurirji, ki so v Južno Ameriko odšli z velikimi vsotami denarja za nakup droge, ter mornarji, ki so to drogo prepeljali v Evropo (Marković Subota 2010e).

Delitev dela

Draško Vuković je v svojem pričanju povedal, da so imeli v omrežju urejeno delitev dela, tako je bil vsak član omrežja zadolžen za določeno delo. Njegova naloga je bila kupovanje kokaina od južnoameriških kartelov, prenos, skladiščenje in premeščanje droge na čezoceanske ladje, ki so jo prepeljale v Evropo. Ker je bil dober poznavalec kokaina, je bila njegova naloga tudi ugotavljanje kvalitete droge (Cvijić 2012a). Željko Vujanović pa naj bi bil zadolžen za organiziranje odhoda ljudi iz Srbije v Urugvaj, delovanje celice v Argentini in za prenos nalog na člane ter prenos povratnih informacij do Šarića (Cvijić 2013b).

Obstoja utemeljen sum, da je Dejan Rakić v juliju 2009 v najetem stanovanju v Beogradu na neznanem naslovu vodil evidenco kupcev kokaina in evidenco plačevanja kokaina s strani kupcev. Iz odvzete na roko pisane evidence je razvidno, da so vodili natančno evidenco po dnevih, koliko denarja so dobili od pripadnikov skupine in kolikšni so bili stroški delovanja skupine (obtožnica 2010, 70).

Člani omrežja, ki so bili zadolženi za pakiranje droge, so imeli poseben način pakiranja droge – drogo so pakirali v raznobarvne balone. Vuković je v pričanju povedal tudi, da so posamezne pošiljke označili še s samolepilnimi nalepkami (na primer logotip playboy, znaki horoskopa, oznake kart ipd.), ki so označevale posamezne pošiljke (Cvijić 2012a).

Draško Vuković je na sojenju povedal, da so za vsako sodelovanje pri tihotapljenju droge dobili med 150.000 in 200.000 evrov.

Šifrirana komunikacija

V obtožnici (2010), ki člane omrežja obtožuje tihotapljenja 2,4 tone kokaina, je navedeno, da so pripadniki omrežja imeli lažna imena/psevdonime, ki so jih uporabljali

v medsebojni komunikaciji. Prav tako so si izmislili posebne šifrirne ključe za izmenjavanje telefonskih števil, na katerih so bile številke od 0 do 9 označene z določenimi črkami abecede. Na pogled nerazumljivo sporočilo je tako bila telefonska številka, plan komunikacije pa je bil vnaprej določen.

Na podlagi najdenih dokazov pri Vujanoviću in Pavloviću lahko sklepamo, da so za izmenjavo telefonskih števil uporabljali šifrirni ključ:

M O D E R N S T I L

1 3 5 7 9 0 2 4 6 8

Telefonske številke so si pošiljali preko SMS sporočil, v katerih je telefonska številka bilo nerazumljivo besedilo. Telefonske številke so pogosto menjavali, nove so si sporočali preko SMS sporočil.

Labudović in Vuković sta komunicirala tudi preko elektronske pošte »Drugari 1978« na strežniku Gmail.

Šarićevo omrežje je bilo zelo močno zaradi povezav, ki jih je imel v Južni Ameriki in od katerih je kupoval drogo. Edini pogoj je bil, da mesečno ne kupuje manj kot 250 kilogramov kokaina. V dveh in pol letih, kolikor naj bi imel nadzor nad tržiščem v Italiji in več evropskih državah, je pretihotapil več deset ton kokaina.

Organiziral je dve večji celici, ena je delovala v Južni Ameriki z namenom kupovanja, skladiščenja in transporta droge v Evropo. Tukaj pa je drogo prevzela druga celica in organizirala prodajo na območju Italije ter določeno količino preusmerila v države zahodne Evrope, v katerih je Šarić prav tako imel svoje sodelavce.

Umori

Omrežje Darka Šarića je v času svojega delovanja izvedlo več likvidacij, med drugim se povezuje tudi z umorom hrvaškega novinarja Pukanića.

2010 naj bi planirali tudi atentat na Iva Dačića, ministra srbske policije, eden od organizatorjev pa naj bi bil Zoran Čopić.

Julija 2012 naj bi člani Šarićevega omrežja načrtovali atentate na bivšega srbskega predsednika Borisa Tadića, Ivico Dačića, Miodraga Rakića, šefa BIA Sašo Vukadinovića, tožilca za organizirani kriminal Miljka Radisavljevića in pravosodno ministrico Snežano Malović. Za atentate naj bi Šarić ponujal nagrado 10 milijonov

evrov (Jutarnji list 2012). Po informacijah Index-a naj bi Šarićeva skupina za pridobivanje informacij, zastraševanje in same atentate namenila 30 milijonov evrov (Index 2010b).

5.3.3 Pomembnejše akcije omrežja Darka Šarića

V nadaljevanju bom opisala dve večji akciji preprodaje kokaina, ki sta bili tudi bolj podrobno opisani v medijih, še posebej dogajanje v Urugvaju, kjer je šlo za poskus preprodaje 2,4 tone kokaina. Poleg opisanih tihotapljenj je Šarićevo omrežje izvedlo več večjih in manjših akcij, ki jih ne bom podrobneje opisovala zaradi same obsežnosti delovanja oziroma števila izvedenih akcij, večine preiskovalni organi niso odkrili. Prav tako le-te niso bile posebej opisane v medijih, zato iz njih ne bi pridobili pomembnejših podatkov o samem delovanju omrežja ali informacije o vidnejših akterjih omrežja.

Med letoma 2008 in 2009 so Šarić, Soković, Vujanović, Nedić, Rakić, Joksović in Tunjić preprodajali drogo na **območju Italije**. Šarić je naredil načrt in je iz Srbije organiziral najem hiše v Italiji, v kateri so imeli skladišče droge, varovali pa so jo pripadniki skupine – več neznanih oseb in Stanislav Udrih, ki je po navodilu Šarića in Sokovića najel hišo na lažno ime Jan Prosek. Pristop k hiši – skladišču kokaina, prevzem in transport do posrednikov in kupcev so izvršili drugi člani skupine in s tem onemogočili neposreden dostop kupcev do hiše in jo na tak način zavarovali. V hiši je bilo shranjeno za nadaljnjo prodajo skupno 235 kilogramov in 158 gramov droge. Boško Nedić in Dejan Rakić sta po navodilu Sokovića, ki je bilo preneseno preko Željka Vujanovića v obdobju med 6. in 19. januarjem 2009, odpotovala iz Srbije v mesto Tirenija, kjer bi prevzeli drogo in jo prodali posrednikom. Joksović pa je dobil nalogo, da organizira pripadnike organizirane kriminalne skupine v Italiji – posrednike v kupoprodaji kokaina. V obdobju med 11. in 17. januarjem 2009 je stopil v kontakt z Draganom Gačešo in mu naročil, da še z neko neznano osebo od Boška Nedića prevzame kokain, in mu pojasnil, da bo točna navodila, kako to izvesti, dobil od Borislava Tunjića. Le-ta je z območja Republike Srbije preko mobilnega telefona poklical Gačeša in Stijepovića ter ju napotil, da sta se srečala, jima dal navodila, kje se bodo našli z Nedićem ter kje bodo izvršili primopredajo kokaina s slednjim, ki je 18. januarja 2009 preko telefona javil Udrihu svoj prihod in prevzem kokaina. 19. januarja

2009 je po dogovorjenem srečanju z Gaćešem in Stijepovićem v hotelu Mu v občini Pisa, Nedić od Gaćeša prevzel vozilo mercedes, se odpeljal do vnaprej določene hiše, v kateri se je nahajal Udrih, vzel 20,65 kilogramov kokaina, pakiranega v 18 raznobarvnih balonov, celofan in samolepilni trak, ga naložil v prtljažnik vozila in vozilo predal posrednikoma – Gaćešu in Stijepoviću, ki sta ga čakala v hotelu. Gaćeša in Stijepovića so po prevzemu vozila prijeli italijanski policisti, v vozilu našli 20,65 kilogramov kokaina, po preiskavi hiše pa v njej našli še 214,5 kilograma droge, pakirane v 195 paketov. Rakić, ki je prejemal in prenašal navodila Vujanovića, in Nedić sta pobegnili (Obtožnica 2010, 5-7). Prijeli pa so Stanislava Udriha (Obtožnica 2010, 64).

Druga, večja akcija, je potekala na območju **Argentine, Brazilije in Urugvaja**.

To kaznivo dejanje so izvedli tako, da so Šarić, Soković in Vujanović organizirali, financirali nabavo in transport kokaina. Na podlagi preiskave naj bi predali nalogo pripadnikom kriminalne skupine¹⁴, da odpotujejo v zgoraj navedene države, najamejo stanovanja in prostore za skladiščenje. Pri prehodu čez mejo so nekateri uporabljali ponarejene potne listine, tako je npr. Boško Nedić pri prehodu v Argentino uporabil ponarejeni potni list Republike Hrvaške na ime Igor Stjepanović; Novaković pa potni list Republike Hrvaške na ime Anto Jurić (Obtožnica 2010, 67).

Miloš Pandrc, Nikola Pavlović, Marko Vorotovič, Dejan Rakić z območja Republike Srbije ter Dragan Labudović in Darko Tošić z območja Črne Gore so preko telefonov, SMS sporočil in drugih video glasovnih in elektronskih komunikacijskih sredstev, ki so jih uporabljali na različnih javnih krajih, po navodilih organizatorjev prenašali konkretna navodila posameznikom, ki so delovali na območju Južne Amerike. Sporočali so jim, kdaj, kje in s kom prevzamejo, skladiščijo in prevažajo kokain ter povratne informacije posredovali organizatorjem. Po planu organizatorjev je komunikacija potekala na spodnji način (Obtožnica 2010, 67-69):

- Miloš Pandrc je navodila prenašal do Marka Pandrea, ki so ga v medsebojni šifrirani komunikaciji naslavljali kot Ronin. Povratne informacije pa je Miloš Pandrc prenašal do Željka Vujanovića.

---

¹⁴ Anastazij Martinčić, Marko Pandrc, Boško Nedić, Nenad Novaković, Draško Vuković, NN Kalipso, NN Bratko (Obtožnica 2010, 67).

- Dejan Rakić je navodila prenašal do Nenada Novakovića, ki so pa klicali »Kuća«, »Kućica« in »Robert«, in Bošku Nediću, ki je imel šifrirno ime »Žuća«, »Žuka« in »Paolo«. Povratne informacije pa je Rakić prenašal do Vujanovića.
- Nikola Pavlović je navodila in naloge prenašal Marku Pandrcu in Milošu Cajiću, ki so ga v medsebojni komunikaciji klicali »Jorgos«, povratne informacije pa je prenašal do Vujanovića.
- Marko Vorotović je prenašal navodila in naloge Anastaziju Martinčiću, ki so ga klicali »Nindža«, »Mali« in »Bond«, povratne informacije pa prenašal Vujanoviću.
- Dragan Labudović je prenašal naloge in navodila do Draška Vukovića, ki so ga klicali tudi »Beranac« in »Ken«, povratne informacije pa je posredoval nazaj do Vujanovića.

Labudović je po navodilu Vukovića, prenesenem od Vujanovića, v mesecu juniju 2009 z ozemlja Republike Srbije v Argentino prinesel denar, potreben za nakup droge in za delovanje skupine v Južni Ameriki.

- Darko Tošić, ki so ga klicali »Šljivo«, »Administracija« ali »Admi« je prenašal navodila do neznane osebe »Kalipso«, povratne informacije pa vračal Vujanoviću.
- Obstoja utemeljen sum, da je Vujanović s teritorija Republike Srbije vse pridobljene informacije posredoval Šariću in Sokoviću.

Člani kriminalnega omrežja so v Argentini in Braziliji kupili drogo, najemali stanovanja in prostore za skladiščenje kokaina z denarjem, ki so ga dobili od organizatorjev leta 2009. Skupno so prevzeli 2.174 kilogramov in 682 gramov kokaina, ga spakirali v 1917 paketov iz raznobarnih balonov, ki so jih porazdelili v 55 vodoodpornih torb in skladiščili v najeti hiši v bližini argentinske obale.

Anastazij Martinčić je bil odgovoren za prenos na čezoceansko ladjo. V začetku leta 2009 je v Urugvaju v marini Santa Lucia kupil jahto "Maui" za 265.000\$. Dva poskusa prenosa droge z jahte na ladjo sta se jim ponesrečila, prvi zaradi tehničnih, drugi zaradi vremenskih težav. V prestreženih pogovorih med narco-dilerji so omenjali dve jahti – Maui, na kateri je bilo najdeno 50 zavojev kokaina, in Bond, kjer obstoja sum, da je bilo 20 paketov kokaina (Cvijić 2009).

Z njo je 12. oktobra 2009 priplul v argentinske teritorialne vode na prej dogovorjeno mesto. V noči med 12. in 13. oktobrom so Marko Pandrc, Boško Nedić, Draško Vuković, Nenad Novaković, neznana oseba "Kalipso", neznana oseba "Maja" in več neznanih oseb prepeljali drogo iz hiše z gumenjaki do jahte Maui. Martinčić je nato drogo z jahto prepeljal iz Argentine v Urugvaj po navodilu organizatorjev, ki mu jih je prenašal Vorotović (»Bilder«). Med drugim mu je tudi sporočil, kje se nahaja čezoceanska ladja Pirgos, ki je 12. oktobra 2009 priplula v urugvajске teritorialne vode in kako bo drogo z jahte Maui prevzel Miloš Cajić, oficir na ladji, ki bo drogo prepeljal preko Atlantskega oceana do Evrope. Vorotović je povratne informacije od Martinčića, ki so bile izjemnega pomena za nadaljnjo organizacijo transporta, prenašal do Vujanovića, ki jih je posredoval Šariću in Sokoviću. Pavlović pa je po navodilu Vujanovića in Pandrca s teritorija Republike Srbije po telefonu obveščal Cajića o času in mestu pretovarjanja droge z jahte na čezoceansko ladjo ter prenašal povratne informacije od Cajića Vujanoviću, le-ta pa Sokoviću, ki je bil v tem času v Črni Gori, in Šariću, ki je bil med tem v Švici (obtožnica 2010, 9-10).

15. oktobra 2009 v intervenciji urugvajске policije je bilo zaseženo 2.174 kilogramov in 682 gramov kokaina, čistoče od 97% do 74%, prav tako pa je bil prijet Anastazij Martinčić. Skupna vrednost pošiljke v Urugvaju je bila 250 milijonov evrov. Koliko denarja pa je šlo skozi Šarićeve roke, ne moremo niti predvidevati.

Blic navaja, da je bila skupina razkrita že dva meseca pred tem dogodkom, ko je bila še ena pošiljka te skupine iz Južne Amerike dostavljena v Grčijo. Sredi avgusta je skupina organizirala transport narkotikov z ladjo iz Južne Amerike v Grčijo. Domneva se, da je bila takrat pretihotapljena ista količina droge, kot je bila zaplenjena v Urugvaju. Ta informacija je pripomogla k razkrivanju načina funkcioniranja skupine, imen njihovih kontaktov, preko katerih je potekala nabava kokaina, zveze, ki so jim omogočile kontakte v tamkajšnjih kartelih, in udeležencev v prevzemanju in transportu kokaina za Evropo. Potrjeno je tudi, kako in preko koga je potekalo plačevanje droge. Preiskovalni organi so tako samo čakali pravi trenutek, ko so naložili drogo na jahto in jo želeli prepeljati. V akciji je sodelovala argentinska in urugvajska policija, šlo pa je za rekordno zaplembo prepovedanih drog. S tem so razbili močno omrežje tihotapcev drog, ki je v zadnjih letih vladalo na območju Srbije, Črne Gore in imelo nesporno prevlado v več evropskih državah, predvsem Italiji, Belgiji in na Nizozemskem.

Istočasno z akcijo v Urugvaju so potekale policijske akcije tudi v Srbiji. Najprej so prijeli Željka Vujanovića, Marka Vorotovića in Nikolo Pavlovića, sorodnika Ivana Pavlovića poznanega kot Iker, ki je bil prijet leta 2010. Domneva se, da je bil Pavlović glavni kontakt klana za narko tržišče v Italiji. Sledila so prijetja Dragana Labudovića, pri katerem je najdeno več kot pol milijona evrov, Dejana Rakića, Miloša Pandrea, Radana Adamovića, Miloša Krpovića in Miloša Cajića. Urugvajska policija pa je razpisala tiralice še za: Nenadom Novakovičem, Draškom Vukovičem, Borisom Labanom, Igorjem Stjepovičem in Markom Pandrcem, za katerimi je v hiši, v kateri so bivali v Buenos Airesu, ostalo pol tone kokaina, ki jo je med preiskavo odkrila argentinska policija (Marković Subota 2010b).

Aprila 2011 so bili prijeti še Boban Stojiljković, Aleksandra Mišić iz Vranja in Marko Dabović iz Beograda, ker naj bi organizirali primopredajo pošiljke in transport 990 kilogramov droge, ki so jo zasegli na jahti Maui. Stojiljković je imel na Slovaškem v lasti stanovanje, ki sta ga za svoje prebivališče prijavila tudi Darko Šarić in Bojan Stanojković¹⁵ (Blic Online 2011f). Stojiljković naj bi bil tudi eden pomembnejših Šarićevih ljudi na Slovaškem (Marković Subota in Adžić 2011).

Mediji so že od začetka akcije Darka Šarića imenovali za vodjo omrežja, le-to pa ni bilo potrjeno s strani preiskovalnih organov Srbije in njihovega tožilstva. 9. januarja 2010 je za Blic specialni tožilec Miljko Radisavljević dejal, da so bili Darko in njegov brat Duško Šarić v preiskavi, ki je potekala za 17 ljudi. Na podlagi pridobljenih informacij pa naj bi bil na čelu organizacije Željko Vujanović. 23. januarja 2010 je bilo v Blicu navedeno, da je bil od 21. januarja 2010 Darko Šarić domnevni vodja omrežja. Šariću je uspelo, da oblikuje kompletno omrežje organiziranega kriminala, od nabave, transporta, preprodaje itd., tako da mu samemu osebno ni bilo potrebno biti v neposrednem stiku z drogo.

Argentinska policija je junija 2011 v dveh ločenih akcijah zaplenila tono in pol čistega kokaina, kar so povezali z Darkom Šarićem, to pa naj bi bilo razvidno iz načina pakiranja droge. Mediji so navajali, da je bila droga pakirana enako kot na jahti Maui v raznobarvne balone, kar je zaščitni znak kolumbijskega kartela Norte del vale, ki

---

¹⁵ Stanojković naj bi na Slovaškem imel v lasti hotel Max Prestige, ki se povezuje s Šarićem in naj bi Stanojkovićevo lastništvo bilo le formalno (Kurir 2013č).

posluje s Šarićem. Pisani baloni so se pojavili še v treh večjih zaplembah droge v Argentini (Blic Online 2011d). Tudi novembra 2011 je španska policija zasegla pošiljko droge iz Argentine, ki naj bi bila povezana s Šarićem.

5.3.4 Pomembne povezave

5.3.4.1 Povezave v Srbiji in tujini

Šarić naj bi direktne kontakte z vrhov kolumbijskega narkokartela vzpostavil preko *Rodoljuba Radulovića*¹⁶, poznanega tudi kot Mišo Banana ali Mišo Amerika, svojega najvplivnejšega sodelavca. Radulović je bil glavna povezava¹⁷ Šarića z Ameriko in je omogočil direktne kontakte z vodji kolumbijskega narkokartela, s katerimi se je dogovoril za nakup droge. Drogo je kupoval izključno v tonah, plačeval pa je z gotovino. Tako je v nekaj letih ustvaril posel, ki se meri v desetinah milijonov evrov. Radulović pa ima poleg kontaktov v Ameriki povezave tudi z vodji srbskega in črnogorskega podzemlja ter politiki obeh držav. Zaradi povezav, ki sta jih imela Šarić in Radulović v Srbiji, je bila akcija Balkanski bojevniki vodena v popolni tajnosti. Šarićev vpliv pa je še večji v državnih in kriminalnih strukturah države Črne gore. Ratko Knežević, podjetnik, ki je javno spregovoril o povezavi kriminala in države v Črni gori, je trdil, da je Šarić pral denar preko finančnih kanalov Stanka Subotića Caneta. Iz Črne gore je do srbske policije prišla tudi informacija o sporu med Darkom Šarićem in Aco

---

¹⁶ Rodoljub Radulović je svojo «kariero» začel v 80. letih prejšnjega stoletja v Rusiji s pomočjo Ruslana Hazbulatova, desne roke takratnega predsednika Jelcina. Najprej je posloval z nafto, a se je leta 2002 vrnil v Srbijo. V Italiji je kupil keramičarsko podjetje in pričel z izvozom v Rusijo. Med tem je kupil tudi diskoteko Municipium in tako prišel do poznanstva z Darkom Šarićem in Draganom Dudićem Fricom. Prijateljstvo je hitro preraslo v poslovno sodelovanje, Radulović pa je med tem že pričel tudi z uvozom banan iz Latinske Amerike – od tod tudi Mišo Banana. Ker je imel v lasti kar nekaj ladij, je lahko pod krinko uvoza banan, sladkorja ali soje šel v posel s Šarićem (Kurir 2013f). Med drugim je sodeloval tudi z Mišo Omega, prijateljem Sretena Jocića (Kurir 2013g).

¹⁷ Povezava med Šarićem in Radulovićem je dokazana 26. novembra 2011, ko so v njegovem stanovanju našli račun za nakup jahte Verti, ki je bila uporabljena za tihotapljenje droge. V stanovanju je bil prav tako zapis s telefonskih števil Darka in Duška Šarića, Jovice Lončara, Nebojše Joksovića in Gorana Sokovića ter računi za ureditev stanovanja Šarića in Dudića.

Đukanovićem, bratom premierja Črne gore. Do tega naj bi prišlo, ker je Šarić zavrnil vračilo milijonskega kredita, ki ga je dvignil v Đukanovičevi banki, a je bil spor zglašen po intervenciji najvplivnejšega črnogorskega mafijškega šefa (Marković Subota 2010k). Povezave Šarića in Rodoljuba Radulovića je slednji za Blic potrdil tudi sam, vendar je dejal, da gre samo za prijateljske in poslovne vezi, saj naj bi mu svetoval glede vlaganja v gradbeništvo in kmetijstvo, negiral pa je kakršno koli kriminalno sodelovanje (Marković Subota 2010l). Na pričanju aprila 2013 je Željko Vujanović povedal, da se Šarić in Radulović nista poznala (Kurir 2013k).

27. maja 2012 se je v medijih pojavila informacija, da naj bi bil v centru Šarićevega omrežja ravno Rodoljub Radulović. Radulović in Šarić naj ne bi bila v direktni povezavi glede tihotapljenja droge, temveč naj bi bil glavna povezava med njima leta 2010 umorjeni Dragan Dudić Fric¹⁸ (Kurir 2013a). Po nekaterih informacijah naj Šarić in Radulović ne bi bila v direktnih odnosih, ampak je bil Radulović v neposredni povezavi z Vujanovićem, Radulović pa naj bi po začetku akcije Balkanski bojevniki prevzel vodenje omrežja, dokler niso našli dokazov tudi proti njemu (Kurir 2013h).

Po nekaterih podatkih naj bi Šariću povezave v Južni Ameriki zagotavljal *Dragoljub Kosmajac*, povezave pa naj bi imel tudi z *Miletom Miljanićem*, vodjem kriminalne organizacije Amerika, ki jo srbska policija povezuje z mednarodno trgovino z drogo in več kot dvajsetimi umori. Osebe iz omrežja Darka Šarića, ki jih je organiziral za delovanje v Južni Ameriki, so v srbski policiji evidentirane tudi kot sodelavci Mileta Mijanića, za katerega so opravljali enako delo. Prav tako sta Darko in njegov brat Duško Šarić po podatkih srbske policije svojo kariero začela kot pripadnika klana »Amerika«. Šarići naj bi napravili narko imperij po letu 2004, ko je bil Miljanić prijet v Švici in izročen Grčiji, kjer je bil obsojen zaradi tihotapljenja 114 kilogramov kokaina. Istega leta je bil drugi vodja »Amerike« Zoran Jakšić prijet v Nemčiji zaradi najdenih 9 kilogramov droge v njegovem avtomobilu. Jakšić je bil po prestani kazni predan Argentini, ki je prav tako zaradi tihotapljenja drog za njimi razpisala tiralico. Med tem je Darko Šarić prevzel posel in postal največji trgovec z drogo na Balkanu. Srbska policija predvideva tudi, da je Miljanić prav tako povezan z Rodoljubom Radulovićem.

---

¹⁸ Konec leta 2011 so v Grčiji prijeli Dudićeva otroka, ki naj bi prala denar za Šarića in Radulovića (Kurir 2013c).

Miljanić naj bi se po izpustitvi iz zapora vrnil v Srbijo in ponovno obudil povezave s Šarićem (Marković Subota 2010f).

Šarić naj bi prav tako sodeloval z *Sretenom Jocićem*, bolj znanim pod imenom *Joco Amsterdam*, ki je bil obtožen za umor Iva Pukanića. Povezal naj ju bi Dragoslav Kosmajac, ki je z Jocićem poslovno sodeloval, s Šarićem pa je v botrski vezi (kum). Zveza med njima pa je bil prav tako že omenjeni Rodoljub Radulović. Povezal ju je eden izmed Jocićevih bližnjih sodelavcev, ki se je pojavljal na vseh sojenjih proti njemu. On naj bi Jociću svetoval, da se pridruži Šariću, ki je imel pod svojim nadzorom več kot štirideset kriminalnih skupin, ki so registrirane v »beli knjigi«. Vse srbske skupine naj bi v zadnjih letih delale pod Šarićevim nadzorom, a najpomembnejše zaledje naj bi imel v skupini iz Novega Sada (Marković Subota 2010h). Poslovna zveza med Joco Amsterdamom in Šarićem pa naj bi bil Milomir Joksimović, poznan kot Mišo Omega.

Leta 2012 se je pospešeno začelo preverjati vezo med omrežjem Šarića in Joce Amsterdama in vpletenost Šarića v umor Pukanića, saj naj bi prišlo do številnih transakcij denarja neposredno pred atentaom med Duškom Šarićem in člani Jocićevega omrežja.

Luka Bojović, ki je bil pred Šarićevim vzponom v sporu z Joco Amsterdamom, je bil Šarićev sodelavec na terenu, ki je predvsem opravljajal likvidacije oseb, ki jim ni zaupal (Blic Online 2010a). Bojović naj bi bil povezan tudi z Legijo, saj je svojo kariero začel pravzaprav v gardi Željka Ražnatovića Arkana. Bojoviću pa naj bi tudi Vojislav Šešelj naročil umor vodje SNS in svojega največjega političnega nasprotnika. Šešlju se očita, da je dokler je bil na oblasti, ščitil Luko Bojovića. Bojović se je po prijetju Milorada Ulemeka Legije na sceni pojavil kot novi vodja Zemunskega klana in postal neizogiben Šarićev sodelavec kljub sodelovanju med Šarićem in Joco Amsterdamom, ki je bil Bojovićev velik sovražnik in je med njima že več let divjala prava vojna, v kateri je bilo ubitih na desetine njunih bližnjih sodelavcev. Po začetku akcije Balkanski bojevniki naj bi Šarić veliko poslov preusmeril na sodelavce v Črni gori, največ pa na sodelavca v Srbiji Luko Bojovića. (Vuković 2012).

Pomembno vlogo je imel tudi Milan Milovac Cigla, ki naj bi bil zadolžen za organizacijo in distribucijo kokaina po zahodni Evropi. Bil naj bi t.i. »prvi operativec za Evropo«. Operativci naj bi bili v večini ljudje s hrvaškim in slovenskim potnim listom,

saj naj bi lažje potovali preko meja. Deloval je v Italiji, od koder je organiziral distribucijo kokaina po Italiji in EU. Domnevno je po navodilih Šarića organiziral celice, ki so imele po sedem članov in bile zadolžene, da v Italiji in drugih evropskih mestih organizirajo ulično preprodajalsko omrežje. Njemu so poročali, medsebojno pa se niso poznali. Milovac je bil odgovoren samo bratoma Šarić in Goranu Sokoviću (Index 2010a).

Moč Šarićevega omrežja v letih 2008 in 2009 se je pokazala, ko naj bi le-to omrežje na podlagi kvalitete in nižjimi cenami droge izpodrinilo najmočnejše kalabrijsko omrežje organiziranega kriminala »Ndrangeta«, ki je imela pod kontrolo celotno narko tržišče v Italiji. Po besedah Luigia Rinelle, vodje sekcije za boj proti drogi v milanski policiji, pa balkanska mafija ni prevzela tržišča Ndrangeti, saj se niso ukvarjali s komercializacijo droge, ampak samo z uvozom in prodajo na veliko kalabrijski mafiji (Blic Online 2010f).

Po nekaterih informacijah Šarić naj sploh ne bi bil v samem jedru omrežja. Direktor srbske policije Milorad Veljović meni, da naj bi za Šarićem stal Mićunović, ki naj bi imel povezave z Ndrangeto in s katerimi je v devetdesetih letih sodeloval pri tihotapljenju cigaret, kasneje kokaina. Poleg Mićunovića pa za Šarićem stoji tudi nek črnogorski poslovnež, ki mu nudi varno hišo v Črni gori v času, ko je za njim razpisana tiralica. V hiši v Podgorici naj bi se skrivala tudi člana Zemunskega klana – Miloš Simović in Sretko Kalinić¹⁹, od tukaj tudi povezava med Šarićem in Simovićem. Od tukaj naj bi ga premestili v Italijo in nato naj bi pobegnil v Švico.

Šarićev mednarodni vpliv pa se je pokazal tudi leta 2012, ko naj bi se Šarić skrival v Južnoafriški republiki. Pomagali naj bi mu lokalni narko šefi, kar je potrdil t.i. gangster »Stric Sam«, ki je za Daily Voice povedal, da Južnoafriško republiko vodi mafija s pomočjo skorumpiranih politikov in policije (Petković 2012). Maja 2012 se je v središču afere znašel Mark Henkel, policijski general v Južnoafriški republiki, za

---

¹⁹ Šarić naj bi jima v začetku dobavljal drogo, po razpadu Zemunskega klana pa začela delati za njega (Index 2010c). Kasneje je Simović Kalinića ustrelil, za kar sta obstojali dve razlagi – po naročilu Šarića, kar je bilo bolj všeč Srbom, ali pa je med njima prišlo do spora in je bil napad nenačrtovan, kar je kasneje potrdil sam Kalinić (Index 2010č).

katerega se sumi, da je skupaj s sodelavci skrival Darka Šarića (Petković in Marković Subota 2012).

Bližji Šarićev sodelavec naj bi bil tudi *Goran Nešić*, ki je bil prijet v okviru policijske akcije Njiva. Po informacijah hrvaškega Indexa naj bi brata Šarić kupovala drogo od Nešića, ki je bil po vplivu nad Šarićem (Novak 2011). Ena izmed zvez naj bi bil tudi *Zvezdan Terzić*, nekdanji predsednik FSS, za katerim so srbske oblasti razpisale tiralico zaradi nezakonitih transferjev štirih nogometašev. Po informacijah MUP Srbije Terzić ni edini nogometni funkcionar povezan s Šarićem, ključna povezava med njim je bil Brane Mićunović. Prav tako kot Šarić naj bi se tudi Terzić skrival v Črni gori, viden naj bi bil v hotelu Splendid v Bečićih. Februarja 2009 sta policista prijela domnevnega Terzića, vendar je vodstvo črnogorske policije dve uri kasneje demantiralo informacije, češ da je bila prijeta oseba le podobna Terziću in je že bila izpuščena (Marković Subota 2010j).

V zadnjem času se pojavljajo tudi informacije, da naj bi Šarić sodeloval tudi z Naserjem Keljendijem, čigar omrežje naj bi obsegalo 5.000 do 8.000 članov. Keljemendi je na ameriški črni listi, saj naj bi bil oseba nevarna za ZDA, odkar je s svojo celico v New Yorku prišel na narko tržišče. Ameriška DEA naj bi poskušala prijeti Keljendija preko Šarića, ki je njegov dolgoletni sodelavec in pozna njegove skrivnosti ter delovanje njegove skupine. Šarić pa naj bi imel vzrok za pomoč ZDA, saj ga je Keljendij sedaj izpodrinil iz črnogorskega podzemlja in prevzel njegove posle (Lazić 2012).

Sklepamo lahko, da je Darko Šarić na podlagi do sedaj navedenih informacij imel transnacionalne povezave, kar mu je omogočilo delovanje tako doma kot po svetu. Z dobrimi povezavami z Južni Ameriki je tako prišel do pomembnejših kartelov, od katerih je kupoval drogo. Preostale povezave pa so mu pomagale, da je lahko učinkovito organiziral dele omrežja tudi v evropskih državah. Poleg omenjenih povezav je za delovanje njegovega omrežja imelo ogromen pomen povezovanje z legalnimi akterji, ki so mu omogočali pranje denarja in povezave s politiko, a o teh povezavah bom napisala v nadaljevanju študije primera.

5.3.4.2 Povezave v Sloveniji

Šarićevo omrežje je drogo iz Južne Amerike prepeljalo v Španijo in od tam v notranjost Evrope ali pa so jo prepeljali do italijanskih pristanišč, kjer jo je prevzel slovenski del Šarićevega omrežja.

Dragan Tošić²⁰ je bil s Šarićem pri poslu od začetka, njuno sodelovanje pa je bilo evidentirano v letu 2003, ko sta srbska in slovenska policija skupaj izvajali preiskavo umora Miše Vujačića²¹, takratnega šefa črnogorskega podzemlja v Sloveniji, ki je bil odstranjen kot glavni konkurent. Po njegovi likvidaciji je Tošičev del kot celica znotraj Šarićevega omrežja prevzel posel tihotapljenja kokaina. Tošić je eden prvih Šarićevih sodelavcev, ki je v svojem delu omrežja imel še petnajst oseb in so bili vsi prijeti v okviru akcije Balkanski bojevniki (Marković Subota 2010h).

Dragan Tošić naj bi bil vodja celice v Sloveniji, poleg njega pa so bili v akciji Balkanski bojevniki 25. maja 2010 v Ljubljani, Kranju in Kopru prijeti še: Dragan Beljkaš s svojim sestrama Zdenko Kundić in Sandro Udrih, Boštjan Kopčič, Robert Šabić, Mirzet Lucević, Miralem Lucević, Jakob Remškar, Suzana Remškar, Peter Kermajer, Anes Selman, Dejan Zupan, Marko Bublic, Đemajli Manduka, Valter Abramovič, Tadej Poljak, torej skupno 17 oseb.

Po pisanju slovenskega Dnevnika je bil eden pomembnejših Šarićevih sodelavcev v Sloveniji Slobodan Resnić, poznan tudi kot Sloba Talijan, srbski državljani in direktor ameriškega off shore podjetja Financial Angels. O tej povezavi je slovenski policiji

---

²⁰ *Dragan Tošić*, ki so ga v medsebojni komunikaciji klicali Rodak. Po informacijah Blica, naj bi slovenska policija pri preiskavi stanovanja našla sliko Tošića skupaj s Šarićem in več kot 50.000 evrov. Blic Tošića obravnava kot vodjo Šarićevega omrežja v Sloveniji, njegov del omrežja pa naj bi s trgovino z drogo zaslužil nekaj milijonov evrov.

²¹ Miša Vujačić je bil ubit v septembru 2003 v igralnici ljubljanskega hotela Lev. Tedanjega vodjo črnogorskega podzemlja v Sloveniji je ubil Jovica Zindović iz Pjevlja, ki je bil v tem času mož Danijele, sestre Darka Šarića. Poleg Zindovića je slovenska policija za umor osumila tudi Slobodana Šepića in za njima razpisala mednarodno tirnico. Zindović je 2008 prijeto v Črni gori. V preiskavi tega umora sta srbska in slovenska policija prišli do imen Dragan Tošić in Darko Šarić in do motiva umora – Vujačić je imel pod svojim nadzorom nemško in švicarsko narko tržišče, po umoru pa je kontrolo prevzelo Šarićevo omrežje (Marković Subota 2010n).

povedal Brane Gorše, odvetnik in stečajni upravitelj podjetja Litostroj, čigar lastnik je v začetku leta 2010 postal Šarić (Malić 2010).

5.3.5 State capture, korupcija in pranje denarja

5.3.5.1 State capture in korupcija

Slobodan Homen, državni sekretar v Pravosodnem ministrstvu Srbije, je dejal, da je država pripravljena, da zasliši vsakega, ki je bratoma Šarić pomagal pri legalizaciji denarja tudi za ceno obstanka srbske vlade. »Če je za to cena padec vlade, menim, da je to majhna cena, da Srbija zmagaja proti kriminalu.« (Cvijić in Adžić 2010).

Nebojša Medojević, vodja Gibanja za spremembe (Pokret za promene) je za Blic dejal, da ima Šarić politično zaščito oblasti Črne gore (Marković 2010l). Dejal je tudi, da je v Črni gori 5 šefov: Milo in Aco Đukanović, Brano Mićunović²², Darko Šarić in Stanko Subotić (Blic Online 2010b). Tudi direktorju črnogorske policije Veselinu Veljoviću je očital, da ščiti Šarića in je z njim v rednih kontaktih. Za Blic je dejal, da je Veljović bil komandant specialnih skupin, Šarić pa njihov »glavni sponzor« (Blic, 21.3.2011). Decembra 2011 je zato prišlo do menjave Veljovića na položaju direktorja črnogorske policije (Blic Online 2011č).

Ministrstvo za notranje zadeve (Ministarstvo za unutrašnje poslove – MUP) Črne gore je dalo garancijo Darku Šariću, da mu bo vrnilo državljanstvo Črne gore, če mu prekličejo srbsko državljanstvo, za katero je Šarić preko posrednikov oddal prošnjo 11. januarja 2010, 9 dni preden so za njim v Srbiji razpisali tiralico. Če bi dobil državljanstvo Črne gore, bi bil na njihovem ozemlju varen, saj ustava te države prepoveduje izročitev njihov državljanov drugim državam. Šarić je zagotovilo od MUP Črne gore dobil 16. novembra 2009, ko ga je podpisal pomočnik ministra Osman Subašić, kar je manj kot mesec dni po akciji v Urugvaju (Adžić 2010a). Prav tako je Đukanović februarja 2010 za medij B-92 dejal, da ni ovir, da bi Darko Šarić dobil črnogorsko državljanstvo, dokler ni pravosodno obtožen (Blic Online 2010e).

---

²² Šarić naj bi posel začel zahvaljujoč Brani Mićunoviću, vodji črnogorske mafije, ki je imel odločne povezave s karteli v Južni Ameriki. Šarić je tako lahko začel s poslom, saj je srbsko-črnogorska mafija že imela zaledje v večini držav zahodne Evrope (Vuković 2012).

Šarić naj bi se večkrat izognil prijetju, med drugim je Blic 22. januarja 2010 poročal o tem, da se je uradna preiskava začela tri dni po tem, ko je Darko Šarić odpovedal let za Dunaj, kjer je bilo organizirano prijetje s strani srbskih varnostnih služb takoj po pristanku letala. S Šarićem naj bi na letu Podgorica-Dunaj bil tudi Soković. Imela sta rezervirane letalske karte za nedeljo, vendar so potem let odložili na naslednji dan. V ponedeljek pa se nista pojavila na letalu. Ni izključena možnost, da je Šarić v zadnjem trenutku dobil informacijo, da pripravljajo njegovo prijetje in je zato odpovedal let ter ostal v Črni Gori. Vir Blica trdi, da so bile vse aktivnosti za prijetje organizirane v strogi tajnosti, zato bo potrebno preiskati možnost, da je nekdo posredoval informacije Šariću. Po podatkih Blica naj bi Šarićevo prijetje organizirali dvakrat. Pripravljali so prijetje tudi sredi decembra v Parizu v sodelovanju z ameriško DEA in francosko policijo. Šarić je takrat prišel iz Švice v Pariz, od tam pa naj bi letel v Podgorico. Nadzorovali so vsa letališča, vendar je Šarić uspel pobegniti francoski policiji, saj je v trenutku, ko so ga locirali, že bil v brezcarinski coni (Marković Subota 2010g).

Darka Šarića je februarja 2010 ameriška preiskovalna služba DEA locirala v Črni gori, v Bjelom Polju in od črnogorski oblasti zahtevala da izvedejo preiskavo (Blic Online 2010f). Šarić ni bil najden v hotelu Bijela rada, ki so ga preiskali, mednarodne oblasti pa ne verjamejo, da je zapustil Črno goro. Čeprav je direktor črnogorske policije trdil, da Šarić ni v njihovi državi, so kasneje zaradi mednarodnega pritiska spremenili zgodbo. Poleg tega je skrajno neobičajno, da se premier neke države vmešava v dodeljevanje državljanstva, še posebej za osebo, ki je mednarodno iskana zaradi preprodaje velikih količin droge. Šarić naj bi v Črni gori vložil stotine milijonov evrov v imetje in politične projekte²³, prav tako pa bi bil izjemno pomembna priča na sojenju, če bi ga prijeli, bi lahko posredoval nepredstavljivo pomembne informacije, ki se nanašajo tudi na politično elito države Črne gore.

Po mnenju Dejana Đurovića, vodje Nacionalnega centralnega biroja Interpola v Podgorici v Črni gori, pa bi Srbija lahko že ujela Šarića, če bi jim to bilo v interesu.

---

²³Srdan Milić, predsednik črnogorske opozicijske stranke Socijalističke narodne partije, je povedal, da je Darko Šarić leta 2009 pomagal vladajoči Demokratski partiji socijalista na lokalnih volitvah v Žabljaku, ko je bil za župana te občine izbran DPS Isailo Šljivančanin (Blic Online 2010č).

Morali bi le razpisati tiralico po neuspelem prijettu 17. decembra 2009 v Franciji, saj bi ga lahko takrat prijeli po pristanku letala v Podgorici, namesto tega pa so jo razpisali šele 21. januarja 2010.

Aprila 2010 je Blic na podlagi podatkov iz akcije Balkanski bojevniki objavil novico o tem, da naj bi Šarić od vsake »kokainske ture« dal milijon evrov Črni gori oziroma najvišjim predstavnikom njene oblasti. Edini pogoj, ki mu je bil postavljen, je bil, da se ta kokain ne sme pripeljati na ozemlje Črne gore in se prodajati na njenem območju. V zameno mu je bila zagotovljena varnost logistike, pranje denarja preko črnogorskih bank, transferji preko off shore podjetij in povezave s političnim vrhom (Marković Subota 2010h).

Poleg vseh že omenjenih povezav pa izstopa tudi *Nikola Dimitrijević*, svak Branka Lazarevića, šefa kabineta ministra policije (na funkcijo je bil postavljen julija 2008). Ivica Dačić je v letu 2009 kupil kmetijsko podjetje Mitrosrem, v upravnem odboru tega podjetja pa sta bila dva izmed najbližjih Šarićevih sodelavcev – Zoran Čopić in Andrija Krlović. Podjetje v Sremski Mitrovici je bilo vredno 25 milijonov evrov, Dimitrijević pa ga je junija 2009 kupil kot lastnik podjetja DTM Relations, katerega 40% solastnik je bil od avgusta 2007 tudi Branko Lazarević. Naslednje leto je bil Lazarević postavljen za šefa Dačićevega kabineta. Medtem pa sta po informacijah Blica Čopić in Krlović začela poslovno sodelovanje s Šarićem in v njegovem imenu kupovala in vodila podjetja v Srbiji (Marković Subota 2010a). Več informacij o tem poslu je v prilogi A.

Premier Ivica Dačić naj bi bil dobro seznanjen z aktivnostmi Rodoljuba Radulovića, Radulović in Šarić pa naj bi v medsebojni kuminkaciji premierja Srbije šifrirano imenovala Drug. Sestanke Dačića, bivšega vodje njegovega kabineta in drugih visokih funkcionarjev s člani Šarićevega omrežja, poleg avdio zapisa Uprave kriminalistične policije (UKP) dokazujejo tudi avdio in video zapisi Varnostno informativne agencije (Bezbednosno informativne agencije), ki so bili narejeni po naročilu preiskovalnega sodnika posebnega oddelka Specialnega sodišča. Vir Blica trdi, da nihče ni preiskoval Dačića, temveč Radulovića, pri čemer je bil premijer »ujet«. Ves dokazni material je po zakonu potrebno dostaviti pravosodnim organom, kar je Uprava kriminalistične policije naredila, po nekaterih špekulacijah pa BIA ne, kar navaja na sum, da je nekdo hotel prikriti dokaze (Mastlović Jasnić 2013). Radulović naj bi poleg kontaktov z Dačićem in Lazarevićem, ki naj bi Šarićevemu omrežju izdajal informacije, imel povezave tudi z

drugimi funkcionarji MUP Srbije na visokih položajih. Zabeleženi so tudi kontakti med Radulovićem in enim od načelnikov MUP Srbije, ki je bil na položaj postavljen, ko je Dačić postal minister. Blicev vir trdi, da je Dačić v MUP-u in Policijski upravi Beograd na položaje postavljali ljudi, za katere je potrjeno, da so pogosto komunicirali z Radulovićem. Eden takšnih je načelnik policijske postaje Čukarica Branko Drakulić. Prav tako je Svetislav Bata Đurović iz Pljevalja postavljen za načelnika SBPOK na podlagi Dačićevega vztrajanja. Glede povezave med Šarićem in Đurovićem je dovolj zgovoren podatek o skupnem letovanju (Blic Online 2013c). Dačić je februarja 2013 priznal, da se je srečal z Radulovićem, vendar le-ta leta 2008 ni bil v Beli knjigi skupin organiziranega kriminala v Srbiji, ki jo je imel, in tako ni vedel, kdo sta Radulović in Šarić (Blic Online 2013č). Dačić je povedal, da Radulovića pozna še iz časa, ko ni bil minister za notranje zadeve. Nazadnje naj bi ga videl, ko je Srbija osvojila Davis cup, saj je bil Radulović takrat predsednik Teniške zveze Srbije (Blic Online 2013c).

Poleg povezav Šarića v MUP-u je imel zveze tudi z drugimi ministrstvi. Tako naj bi vložil pol milijona evrov v Medicinsko akademijo US Medical School, katere poslovanje se povezuje z Milovanom Bojićem, nekdanjim srbskim ministrom za zdravje in podpredsednikom vlade v času Mirka Marjanovića (Marković Subota 2010d).

Decembra 2011 je v javnost pricurljala še informacija, da naj bi s Šarićem imela kontakte tudi črnogorski premier Igor Lukšić in šef diplomacije Milan Roćen. Šarić naj bi z njima večkrat komuniciral po telefonu v letu 2008, ko sta bila na položaju finančnega ministra in ministra za zunanje zadeve (Blic Online 2011c). Črnogorsko tožilstvo je decembra 2011 sporočilo, da Lukšić in Roćen nista komunicirala s Šarićem, saj naj bi črnogorski Telekom, Telenor in policijska uprava zagotovili dokaze, da telefonske komunikacije med njimi ni bilo in da naj bi šlo za poskus diskreditacije vlade (Blic Online 2011e).

Poleg že naštetih primerov povezovanja Šarićevega omrežja s politiki držav Črne gore in Srbije je bila ena izmed oblik korupcije ta, da sta Šarić in Radulović visoke državne funkcionarje in estradnike podkupovala tudi s plačevanjem letovanj in eksotičnih

potovanj preko turistične agencije, ki jo je s Radulovićevo finančno pomočjo odprla Jasna D.²⁴ (Blic Online 2013d).

Kontakte črnogorskih državnih funkcionarjev v letih 2008 in 2009 s člani Šarićevega omrežja, predvsem Radulovića, dokazujejo telefonski razgovori in drugi zapisi na 130 diskih.

Februarja 2013 je Kurir objavil informacijo o tem, da naj bi Radulović za MUP Srbije kupil telovadnico in opremo v znak hvaležnosti. Prav tako naj bi Šarić preko njega v policiji zaposloval svoje ljudi.

V strankarskem boju je predsednik poslanske skupine Socijalističke partije Srbije Branko Ružić dejal, da je Šarić financiral Demokratsko stranko Srbije, in sicer naj bi ji vsak mesec dajal 220.000 evrov (Kurir 2013i), kar je seveda DSS demantirala in označila za laž.

5.3.5.2 Pranje denarja

Šarić naj bi denar, ki ga je zaslužil v trgovini z drogo, legaliziral s kupovanjem nepremičnin in več podjetij v času privatizacije. Podjetja so vredna več deset milijonov evrov, saj imajo ogromno premoženja, nepremičnin in zemljišč. Tako naj bi samo v Srbiji opral milijardo in 350 milijonov evrov. Veliko denarja, ki je končal v privatnih rokah, pa nikoli najverjetneje niti ne bodo odkriti.

Šarić je pral denar preko bank, med drugim tudi Hypobanke v Črni gori in Avstriji. Velika podjetja lahko po zakonu kupujejo le profitabilna podjetja, ki poslujejo že več let. Šarić ni imel takšnega podjetja, zato je od banke poskušal dobiti kredit, da bi na ta način zagotovil legalna sredstva za nakup, vendar so bile njegove prošnje zavrnjene. To težavo je Šarić rešil tako, da je na črno kupoval privatna podjetja in se dogovoril z njihovimi lastniki. Do lastništva nad večjimi podjetji je prišel tudi preko predhodno kupljenih privatnih podjetij, v katerih je bivše lastnike obdržal kot formalno vodstvo. Šariću so podjetja prodajali na črno, brez pogodbe in za velike vsote denarja, potem pa

---

²⁴ Med preiskavo je policija prišla do informacije, da je bila Jasna D. zadolžena tudi za prejetje in preverjanje elektronske pošte v zvezi Radulovićevih ladij, ki so prevažale tovor iz Južne Amerike v Evropo. V letu 2010 je bila Jasna D. v policijski preiskavi in v okviru zaslišanja so preiskali tudi njen telefon, v katerem je imela shranjeni telefonski številki Branka Lazarevića in Zorana Čopića (Kurir 2013g).

v njegovem imenu kupovali predvsem že privatizirana podjetja. Šarić naj bi imel za pranje denarja celoten tim vrhunskih ekonomskih strokovnjakov, ki so njegov denar prali preko štirih off shore podjetij – Secondo porto shipping, Maximus shipping, Matenico LLC in Durabilly LLC, ki jih je Šarić registriral v tujini. Šarić je poslovno sodelovanje pripeljal do popolnosti, imel je odvetnike, ekonomiste in poslovneže, ki so bili več let v poslu in so mu svetovali, kam naj vlaga denar. Potrjeno je, da so bile transakcije teh podjetij v zadnjih letih več sto tisoč evrov (Blic Online 2010i).

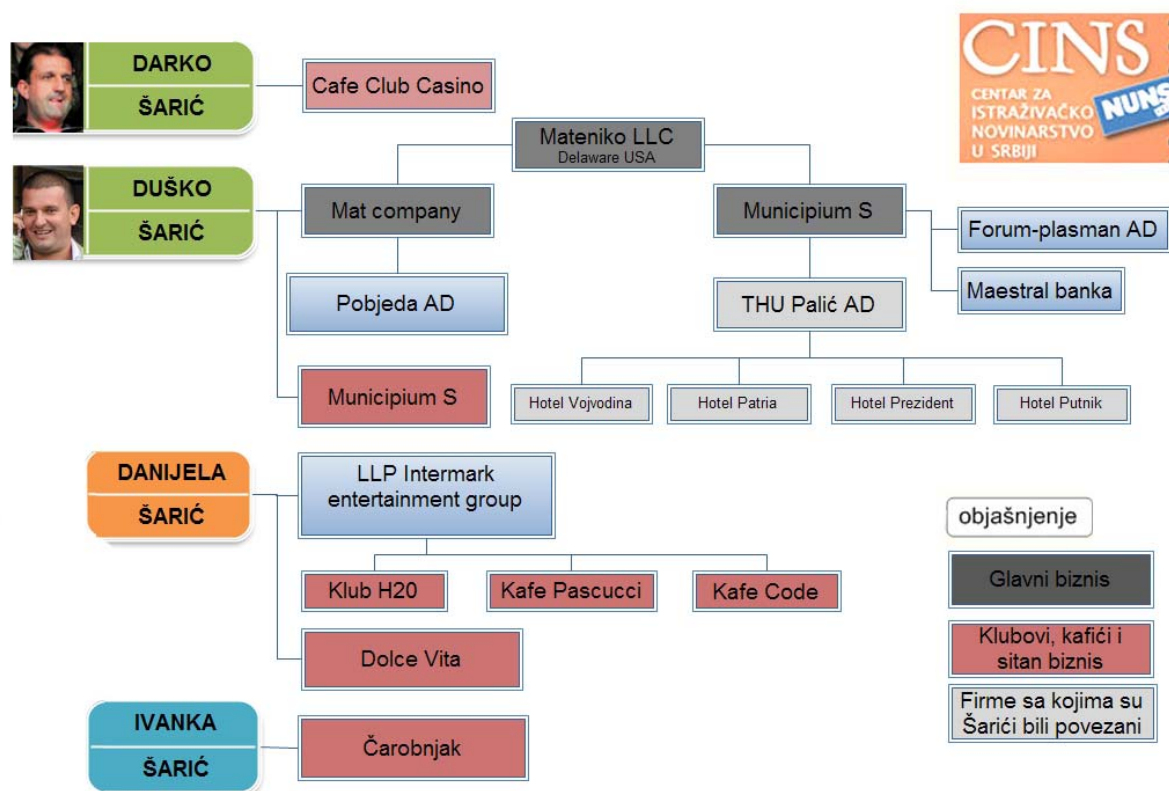
Darko Šarić je kot že navedeno kupil številna podjetja tudi v rodnem Pljevlju. Sam je bil lastnik le kluba Casino, v preostalih podjetjih so bili lastniki njegov brat Duško, sestra Daniela in mati Ivanka oziroma so v njih imeli povezave. Njihovo omrežje se začne v Pljevlju z diskoteko Municipum S, katere lastnik je Duško. Med drugim je predsednik tudi dveh nogometnih klubov – NK Rudar (črnogorska prva liga) in NK Municipium (mali nogomet). Nekdanji športni direktor NK Municipium je bil Jovica Lončar, lastnik podjetja Mat company²⁵, katerega ustanovitelj je bil Duško Šarić. Preko tega podjetja so Šarići sklepali pogodbe z občino Pljevlja, predvsem za gradbeniške posle med drugim tudi za izgradnjo in asfaltiranje ceste v vrednosti milijon evrov (CINS NUNS, 14.12.2009).

Spodnja shema 5.7 prikazuje lastniške povezave v podjetjih.

---

²⁵ Zanimiva je informacija, da je cerkev v Srbiji podelila odlikovanje Svetog kralja Milutina podjetju Mat company, ker je bilo glavni pokrovitelj za izgradnjo Hrama Svetog Georgija v Pljevljima (Kurir 2011).

Shema 5.7: Lastniške povezave v podjetjih

Vir: CINS NUNS (2010a).

Tožilstvo za organizirani kriminal je avgusta 2010 izdalo še eno obtožnico proti Darku Šariću in še 8 osebam (Nebojša Jestrović, Andrija Krvovič, Predrag Milosavljević, Radovan Štrbac, Zoran Čopić, Marinko Vučetić, Dubravka Štrbić in Stevica Kostić²⁶), zaradi suma pranja več kot 20 milijonov evrov. Kriminalne aktivnosti naj bi potekale od leta 2008 do 2010 na območju Beograda, Novega Sada, Pančeva, Subotice in Sremske Mitrovice. V namen pranja denarja je bilo ustanovljenih več offshore podjetij za transfer denarja v Srbijo, s katerim so bile potem kupljene kmetije, podjetja in druga lastnina. Del umazanega denarja je bil v Srbiji položen v gotovini v Metals banko v Novem Sadu na račune fizičnih oseb in je kasneje bil uporabljen za izdajanje bančnih garancij v postopku privatizacije državnih podjetij. Specialni tožilec Miljko Radisavljević je dejal, da je ta denar končal v podjetjih: Jedinstvo v Gajdobri, Mladi Borac v Senti, Putnik in

²⁶ Stevica Kostić, vrtnar v Šarićevo vili, naj bi prenašal denar v torbah v stanovanje Radovana Štrbca (Marković Subota 2011).

Vojvodina v Novem Sadu, Mitrosrem v Sremski Mitrovici in Palići v Subotici (CINS NUNS 2010a).

Maja 2010 je v javnost prišla tudi informacija o sodelovanju Šarića in *Bojane Bajrušević*, v devetdesetih letih »prve dame« najdonosnejših državnih poslov. Sodelovala sta na področju legaliziranja denarja, oprala naj bi več sto tisoč evrov (Marković Subota 2010c).

Med številnimi podjetji, ki jih je Darko Šarić kupil in preko njih opral denar, je bilo tudi slovensko podjetje Slovenijales. Podjetje je namreč po razpadu Jugoslavije banki Jugobanca ostalo dolžno 11 milijonov dolarjev. Jugobanka je zatem šla v stečaj, Akcijski fond pa je izpeljal avkcijo, na kateri je bil ta dolg banke tudi prodan februarja 2008 za milijon in sto tisoč dolarjev podjetju Municipijum S, s katerim je v Srbiji posloval Šarić. Municipijum S je nato začel spor proti Slovenijalesu v Ljubljani, od katerega je bila za povračilo dolga zahtevana odškodnina v višini 54 milijonov evrov. Medtem je Šarić odkupljene terjatve fiktivno prodal eni izmed svojih off shore podjetij na Cipru za več kot štiri milijone evrov, ki so bili tako oprani preko transakcije (Marković Subota 2010i).

Novembra 2010 so bili prijete Nikola Dimitrijević, Srđan Petrović²⁷ in Dušan Kovačević²⁸.

Po zadnjih informacijah tožilstva za organizirani kriminal v Beogradu iz januarja 2013 naj bi Šarić v Srbiji opral okoli 700 milijonov evrov z zagotavljanjem posojil, ki jih je vzelo preko 600 podjetij (Kurir 2013d).

---

²⁷ Srđan Petrović je bil osumljen, da je kot stečajni upravitelj Metals banke Novi Sad v prvi polovici leta 2009 v dogovoru z Marinkom Vučetićem, obtoženim Šarićevim sodelavcem, omogočil, da je 35 oseb položilo v banko več kot 600.000 evrov kot devizne depozite. Na podlagi teh depozitov je Metals banka izdala garancijo v postopku privatizacije hotela Putnik in Vojvodina ter podjetja Mitrosrem (Marković Subota 2010m).

²⁸ Za Kovačevića se je sumilo, da je kot namestnik direktorja NLB banke v Novem Sadu v začetku leta 2009 izdal naloge zaposlenim v banki, da se 450.000 evrov, ki jih je prinesel Radovan štrbac, zamenjajo v dinarje in da se ta menjava ne prijavi v skladu z Zakonom o preprečevanju pranja denarja. Ta denar naj bi bil uporabljen v privatizaciji podjetja Jedinstvo iz Gajdobre, katerega lastnik je Mile Jerković (Marković Subota 2010m).

5.3.6 Pomen legalnih akterjev

Pomen legalnih akterjev se kaže predvsem pri pranju denarja, kjer je Šarić preko njih lahko aktivno deloval pri kupovanju podjetij in nepremičnin in na tak način opral ogromne količine denarja.

Šarić naj bi bil lastnik več deset lokalov, hotelov in podjetij v Srbiji, ki jih je kupoval preko dvojice beograjskih advokatov in več podjetnikov, ki se sedaj nahajajo v upravnih odborih teh podjetij. Osebe, ki so kupovale podjetja, so bile srbski policiji znane predvsem zaradi tihotapljenja cigaret, torej posla, ki jim je potem omogočil vstop v legalno poslovanje.

Nakup nekaterih podjetij v Vojvodini je za Šarića opravil Štrbac, njegov odvetnik. Dubrovka Štrbac in Stevica Kostić pa naj bi bila samo kurirja v prenosu denarja.

Pomen legalnih akterjev se v primeru Šarića kaže tudi pri povezavi s politiko in varnostnimi službami. V okviru preiskave so tako na primer ugotovili, da je ministrico za pravosodje Snežano Malović do aprila 2010 varoval policist, ki je bil po podatkih preiskave povezan z Darkom Šarićem. Za sodelovanje s Šarićem je moral najverjetneje imeti zaledje, da se ni znašel v okviru preiskave. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je nekdo od njegovega vodstva vedel za njegovo sodelovanje s Šarićem (Cvijić in Adžić 2010a). Do preiskave ni prišlo, policista so le premestili na nižje delovno mesto. Šarić naj bi imel več ljudi v Upravi za obezbeđenje ličnosti. Pripadniki te uprave naj bi do leta 2010 varovali tudi Šarića in njegove nepremičnine, za kar naj bi vedel tudi takratni načelnik te uprave Zoran Tomašević (Kurir 2013i). Učinkovitost povezave Šarićevega omrežja z legalnimi akterji pa se kaže tudi v tem, da je z njihove strani pridobival informacije, ki so preprečile njegovo prijetje ter pridobil zaledje v politiki, kar mu je omogočilo tako dolgoročno in obsežno delovanje.

Je pa Darko Šarić septembra 2010 vložil tožbo proti državi Srbiji zaradi izjav najvišjih državnih funkcionarjev in zahteval 10 milijonov dinarjev.

Kot je za Delo napisal Vili Einspieler se je »težko izogniti občutku, da so srbski kriminalisti navidezno preganjali Šarića, njihov pravi cilj pa je bil nekdo drug, ki je stal za njim in mu omogočil, da dela, zdaj pa ga ščiti, ker je na njegov posel vezal lastno politiko.« Sled je do sedaj pripeljala do črnogorskega premierja Mila Đukanovića. »Nihče ne verjame, da je Šarić, ki velja za enega največjih baronov droge, saj njegovo premoženje ocenjujejo na 4,5 milijarde evrov, glavni igralec. Četudi je zgodba o njem

prenapihnjena, to ne pomeni, da organizirani kriminal ni obsežen, Šarić pa bi lahko bil dragocena priča. Šarić je potrošno blago, zamenljiv člen v donosni trgovski verigi; če organiziranega kriminala ne bodo omejili, se bodo vedno znova rojevali Šarići.« (Einspieler, 2010).

5.3.7 Rekonstrukcija omrežja

Rekonstrukcijo omrežja sem naredila na podlagi podatkov o povezavah, ki sem jih pridobila iz obtožnice iz leta 2010, ki člane omrežja obtožuje tihotapljenja 2,4 tone droge v Urugvaju. Večina povezav temelji na podatkih pridobljenih iz prestreženih komunikacij (telefonskih razgovorov in kratkih sporočil – SMS).

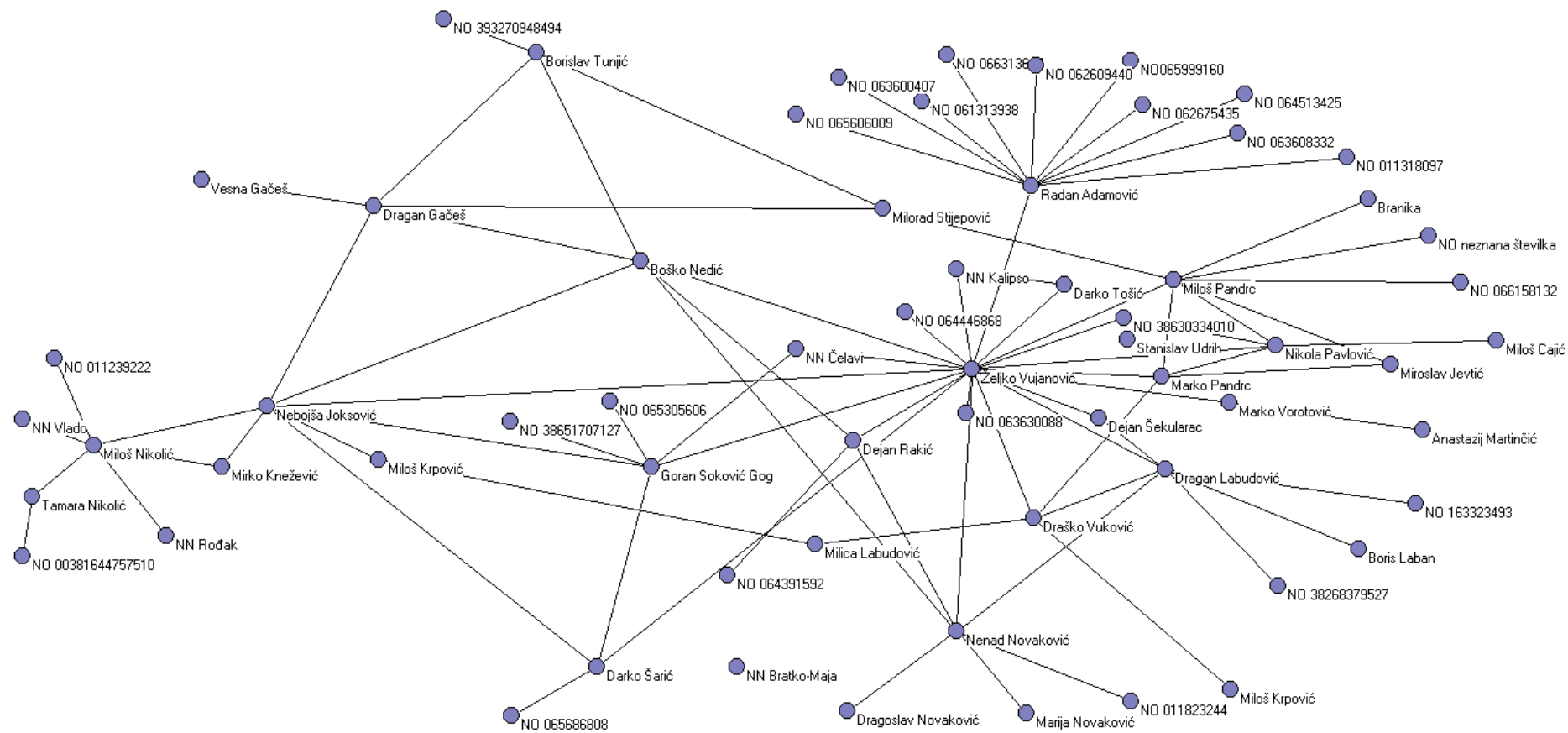
Pri samem oblikovanju omrežja so imele pomembno vlogo krvne vezi, saj so bili nekateri člani med seboj v sorodstvenih vezeh, večji pomen pa so imele socialne vezi, saj jih je nekaj bilo iz istega kraja. Ko se je oblikovalo osnovno omrežje, so preostali člani preko socialnih povezav vstopali v omrežje, ki je začelo dobivati na razsežnosti.

Iz shem 5.8 in 5.9 lahko razberemo, kot že izpostavljeno, da je Željko Vujanović imel pomembno vlogo, saj je imel največje število kontaktov, s čimer lahko potrdimo prejšnjo domnevo, da je imel pomembno operativno vlogo. Darko Šarić pa kot predvideno ni imel številnih kontaktov, kar je za njegovo vlogo in decentralizacijo omrežja nujno. Povezava med Šarićem in Vujanovićem je bila močna, saj je temeljila tudi na družinski vezi.

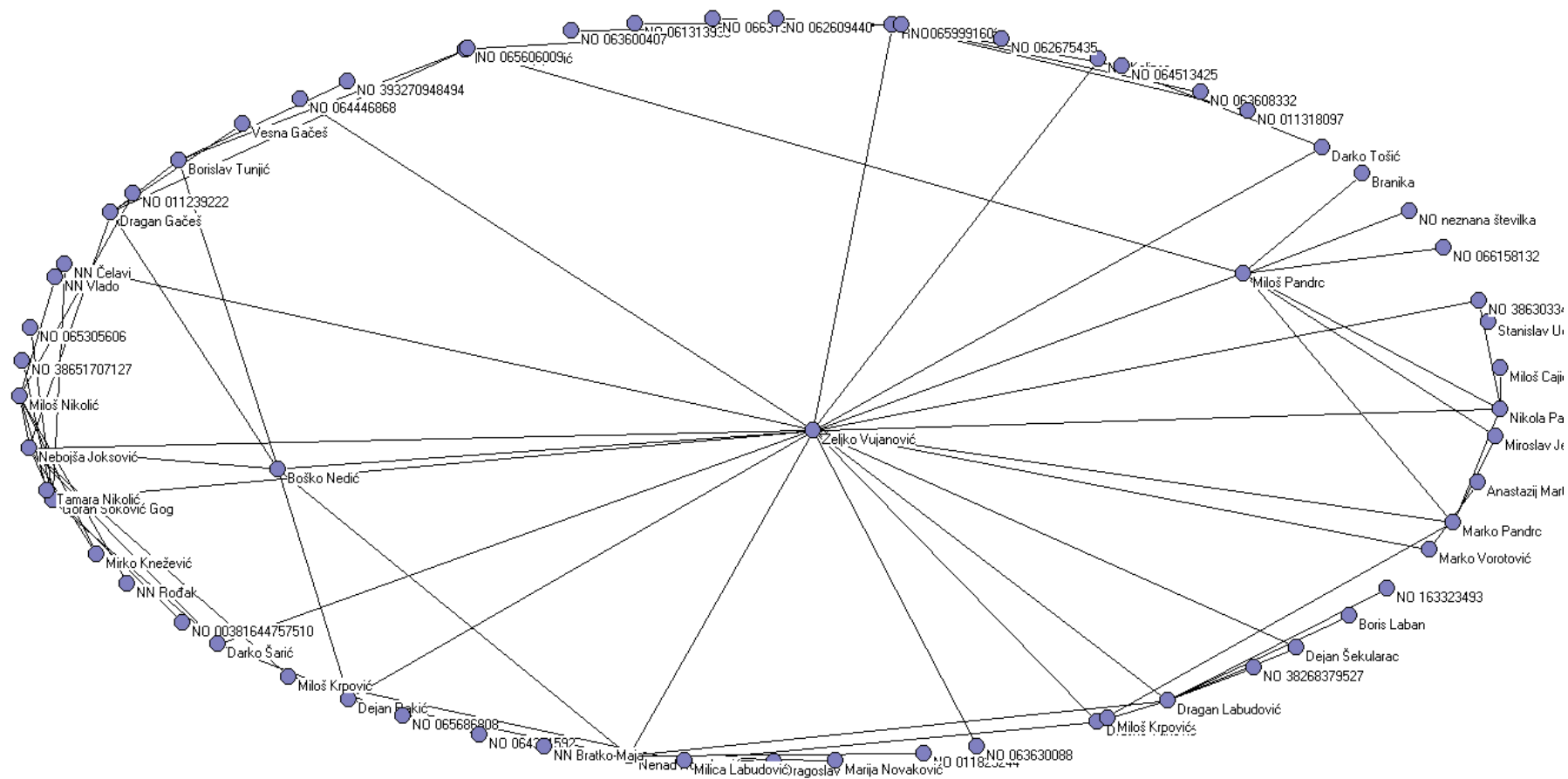
Opazimo lahko, da so se oblikovale tudi posamezne celice, katerih člani niso imeli neposrednih povezav z jedroma omrežja. Distanca je bila tako na geografskem kot socialnem vidiku.

Kot sta v svoji študiji ugotovila Baker in Faulkner, je kljub decentraliziranosti veliko članov obtoženih, kar je pravzaprav paradoks. V Šarićevem primeru je samo z eno obtožnico, na podlagi katere je tudi rekonstruirano omrežje, bilo obtoženih 20 ljudi, torej slaba tretjina vseh znanih članov omrežja.

Shema 5.8: Prikaz omrežja na podlagi obtožnice

Shema 5.9: Prikaz omrežja na podlagi obtožnice – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D

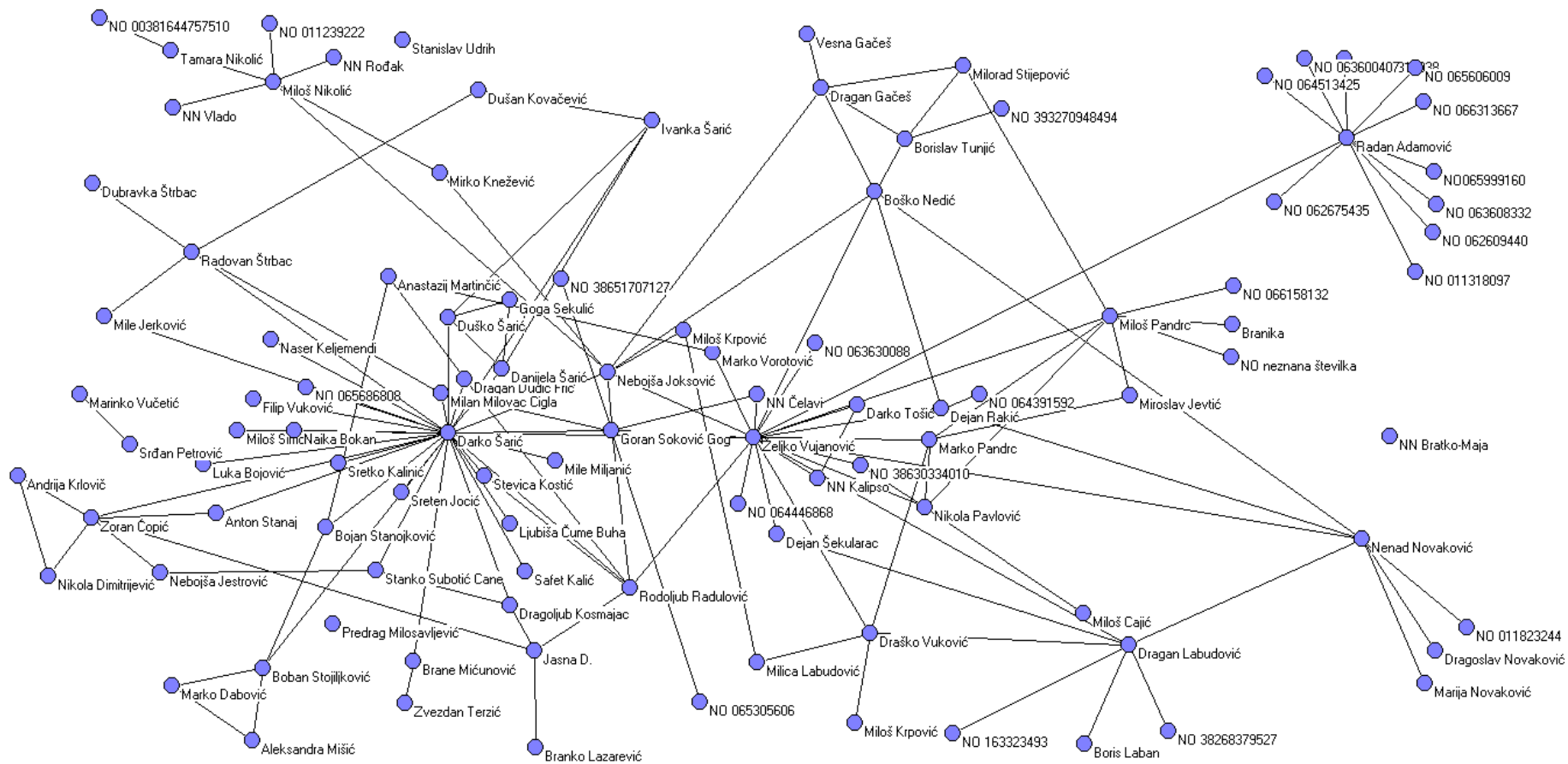
Tabela 5.4: Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz obtožnice

Ime in priimek	Absolutna mera središčnosti	Mera središčnosti glede na dostopnost (Closeness Centrality)	Mera središčnosti glede na vmesnost (Betweenness Centrality)
Darko Šarić	0.1269841	0.3837256	0.0307220
Željko Vujanović	0.6190476	0.5372159	0.6852876
Goran Soković	0.1746032	0.3887747	0.0640894
Miloš Pandrc	0.2380952	0.3862337	0.1276498
Nebojša Joksović	0.2380952	0.4220982	0.2460317

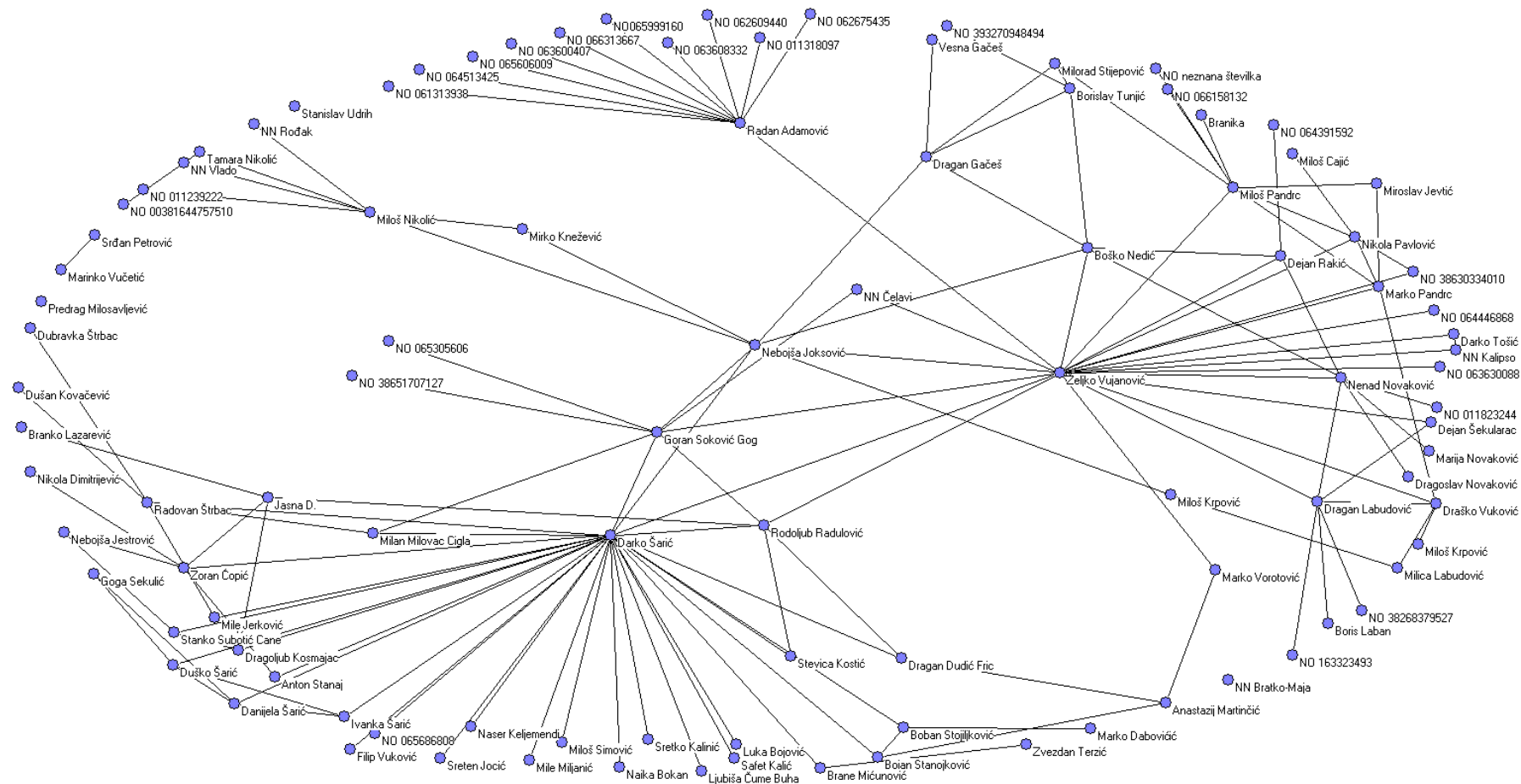
Na podlagi izračunanih središčnosti iz podatkov obtožnice v tabeli 5.4 vidimo, da ima Željko Vujanović vse tri mere središčnosti najvišje, kar potrjuje že napisano. Vujanović je namreč imel največ operativnih povezav, saj je prenašal naloge članom, povratne informacije s terena pa nazaj do Šarića. Vujanović je tako imel največje število povezav, pomembne povezave, preko katerih je dosegel ostale člane in je bil na veliko najkrajših poteh med preostalimi člani omrežja.

Pri rekonstrukciji omrežja na shemi 5.10 sem zgornjim povezavam dodala še povezave, ki sem jih pridobila iz medijev.

Schema 5.10: Prikaz omrežja na podlagi obtožnice in medijev

Shema 5.11: Prikaz omrežja na podlagi obtožnice in medijev – izrisano s funkcijo Fruchterman Reingold 2D

Tabela 5.5: Mere središčnosti za pomembnejše člane omrežja na podlagi podatkov iz obtožnice in medijev

Ime in priimek	Absolutna mera središčnosti	Mera središčnosti glede na dostopnost (Closeness Centrality)	Mera središčnosti glede na vmesnost (Betweenness Centrality)
Darko Šarić	0.5728155	0.4618241	0.5087605
Željko Vujanović	0.3980583	0.4833599	0.5421428
Goran Soković	0.1456311	0.3986686	0.0483796
Miloš Pandrc	0.1456311	0.3417160	0.0733835
Nebojša Joksović	0.1456311	0.4127808	0.1797821

Iz te rekonstrukcije omrežja lahko razberemo, da sta bili oblikovani dve jedri omrežja, kar potrjujejo tudi mere središčnosti v tabeli 5.5: Darko Šarić in Željko Vujanović. Šarićeve vezi so bile predvsem povezave z legalnimi akterji, ki so mu omogočali pranje denarja. Šarić ima najvišjo absolutno mero središčnosti, kar pomeni, da je imel največje število povezav, Vujanović pa ima še vedno najvišjo stopnjo glede na dostopnost in vmesnost, s čimer lahko potrdimo, da je Vujanović imel pomembno operativno vlogo pri zagotavljanju delovanja omrežja.

Po informacijah OCCRP (Projekta za preiskovanje korupcije in organiziranega kriminala) naj bi Šarić imel še veliko povezav z ljudmi, ki niso bili zajeti v obtožnici. Po njihovi presoji so med najpomembnejšimi:

- na prvem mestu *Stanko-Cane Subotić*²⁹, kontroverzni poslovnež iz Srbije, ki so mu v Italiji sodili za tihotapljenje tobaka in pranje denarja. Povezava med njima je bila po oceni OCCRP podjetje Futura plus. V marcu 2009 je Šarićev sodelavec Nebojša Jestrović imenovan za predsednika uprave omenjenega podjetja v lasti Subotića (CINS NUNS 2010b). Poznanstvo je potrdil sam Subotić, ko je povedal, da ga je s Šarićem seznanil Miškovićeve sin Marko (Blic Online 2010g).

---

²⁹ Stanko Subotić je objavil tudi svojo spletno stran, na kateri ima objavljene podatke o medijski gonji proti njemu in kjer demantira obtožnice in informacije v medijih (Subotić 2013).

- Druga pomembna povezava je bil *Anton Stanaj*, obtožen zaradi tihotapljenja cigaret. Po njegovem prijjetju leta 2007 je Šarić od njega kupil podjetje Mitrosrem.
- Na tretjem mestu je *Zoran Čopić*, ki naj bi bil Stanajev sodelavec. Nebojša Jestrović, ki je bil avgusta 2010 obtožen kot Šarićev sodelavec pri pranju denarja je pred sodiščem februarja 2011 pojasnil, zakaj je bilo dobro imeti Čopića za svojega sodelavca: »Zoran Čopić je bil moja veza z bankami... on ima veze v vseh, ko rečem veze, veste kaj pomeni veza v srbskem pomenu, v vseh bankah... Dobesedno ni panje, v kateri on nima odprtih vrat do prvega človeka banke, kar sem kasneje koristil za pridobivanje garancij.« (CINS NUNS 2011).
- *Mile Jerković*, od katerega je Šarić kupil dve podjetji – Mladi borac in Jedinstvo. Jerkovića je s Šarićem povezal odvetnik Štrbac.
V sojenju proti Šariću je bil Jerković pomembna priča in ko se je odločil, da bo pričal, je aprila 2013 prišlo do napada na Jerkovićevo hčerko, ko je zagorel njen avtomobil BMW. Jerković je tožilstvu dal podatke o tem, kako je Šarić kupoval podjetja.
- Četrta je *Naika Bokan*, hčerka pokojnega Vladimira Bokana, ki je bil ubit v Grčiji leta 2000 in osumljen organiziranja tihotapljenja cigaret v Črni gori. Naika je Šariću prodala podjetje Bokan Enterprise Ltd. s sedežem v Gibraltarju. To podjetje je nadziralo Štampa sistem, največjega distributerja cigaret v Srbiji. Prav tako je bila poslovna sodelavka žene Duška Šarića, Svetlane, v podjetju Code press d.o.o., ki izdaja revijo Code.
- Na petem mestu Šarićevih neformalnih kontaktov je kontraverzni poslovnež Safet-Sajo Kalić, obtožen kriminallec iz Črne gore, vmešan v tihotapljenje heroina. Šarić je imel z njim osebne vezi in bil je tudi na njegovi poroki. Vir te povezave je posnetek s svatbe.
- *Ljubiša-Čume Buha*, ki je bil znan kot vodja mafijskega klana v Surčinu³⁰, ene od najmočnejših kriminalnih skupin v Srbiji v devetdesetih letih, sodelovali pa naj bi v mednarodni trgovini z drogo in izvrševali naročene umore. Od leta 2003 ima status zaščitene priče v postopku proti Miloradu Ulemeku – Legiji. Vir te

---

³⁰ Surčin je najmlajša beograjska občina, ki je nastala iz dela občine Zemun (Karta Srbije, 2013).

povezave je prav tako posnetek Kalićeve poroke, na kateri Šarić sedi poleg Buha.

- *Filip Vuković*, član Demokratske partije socialista, župan občine Pljevlja. Domneve za povezave izhajajo iz medijskih izjav Vukovića, v katerih trdi, da je v dobrih odnosih s Šarići.
- Goga Sekulić, poznana pevkica iz Pljevlja, ki je medijem povedala, da je dobra prijateljica z Duškom Šarićem in njegovo ženo in da je večkrat nastopala v njihovi diskoteki Municipijum.
- *Dragan-Fric Dudić*, ki je bil 2010 ubit v Kotoru in naj bi bil po podatkih poslovnega registra agencije Srbije, centralnega registra Gospodarskega sodišča v Črni gori in po informacijah v medijih, Šarićev poslovni partner.
- *Blažo Dedić*, ki je sodeloval v privatizacijah podjetij v Srbiji (CINS NUNS 2010b).

Šibkost Šarićevega omrežja se kaže predvsem v tem, da je imel sam večino povezav z legalnimi akterji, kar pomeni, da bi bilo v primeru njegovega prijetja celotno omrežje odrezano od teh povezav, ki pa so izjemno pomembne za učinkovito delovanje omrežja (pranje denarja, povezave v politiki in varnostih službah).

Vidne so tudi posamezne celice omrežja, ki so bile bolj v periferiji, saj so imele pomembne operativne naloge, brez katerih akcije tihotapljenja droge ne bi bile uspešne. Omrežje je bilo dobro povezano, še vedno pa je decentralizirano, kar pomeni, da odstranitev posamezne točke nujno ne vodi k uničenju celotnega omrežja.

Šarićevo omrežje je imelo povezavo oziroma svojo celico tudi v Sloveniji, vendar zaradi pomanjkanja podatkov o povezavah med posamezniki le-te celice ne morem rekonstruirati.

5.3.8 Trenutno stanje

Proti več skupinam ljudi, katerih vodja je bil Darko Šarić oziroma je obstajala povezava z njim, je bilo v treh letih danih skupno 12 obtožnic (poleg v Srbiji tudi v Urugvaju) in bilo skupno obtoženih 58 oseb. Pet pomembnejših obtožnic: aprila 2010 *prva obtožnica* zaradi tihotapljenja kokaina iz Urugvaja, *druga obtožnica* zaradi pranja denarja, *tretja obtožnica* zaradi tihotapljenja 1,1 tone kokaina v Braziliji, na kateri so poleg Darka Šarića tudi Goran Soković, Željko Vujanović, brata Marko in Miloš Pandrc, Radan

Adamović, Miloš Cajić, Nikola Dimitrijević, Mirko Miodragović, Aleksandar Miodrag in Darko Gazdić. Četrta obtožnica je bila podana oktobra 2011 proti Šariću in še štirim osebam zaradi tihotapljenja 990 kilogramov kokaina. Zadnjo obtožnico je tožilstvo izdalo konec oktobra 2011 proti Šariću, Sokoviću, Vujanoviću, Milanu Milovacu Cigli, Živku Sibinskemu in Bošku Nediću in se nanaša na zaplembo 235 kilogramov kokaina v Italiji 19. januarja 2009.

Na podlagi pridobljenih dokazov so bili obsojeni in prijete člani omrežja:

- Anastazij Martinčić je bil v Urugvaju obsojen na 15 let zapor.
- Željko Vujanović je bil 19. oktobra 2009 prijete v nočnem klubu Casino, ki je bil v lasti Darka Šarića.
- Nebojša Joksović, Borislav Tunjić, Mirko Knežević, Dragomir Poleksić in Miloš Nikolić so bili prijete 27. januarja 2010.
- Soković in Šekularac (nekdanji pripadnik črnogorske policije) sta bila prijete 5. februarja 2010, prav tako 8. februarja 2010 Radovan Štrbac, Dubravka Štrbac in Stevica Kostić. Po nekaj dneh sta bila Soković in Šekularac izpuščena, saj je državno tožilstvo Črne gore ugotovilo, da nimajo zadostnih dokazov proti njima, Srbija pa je zavrnila posredovanje dokazov proti njima, dokler ne bo končan postopek pred Specialnim sodiščem v Beogradu (Blic Online 2010b). Prijete sta bila oktobra 2010.
- Draško Vuković se je predal 12.2.2010, a je bil izpuščen. Ponovno se je predal oktobra 2011 in na sojenju potrdil obtožbe iz obtožnice. Kako veliko grožnjo predstavlja pričanje Vukovića, lahko sklepamo po podtaknjeni eksploziji v njegovem lokalu v Beranu niti mesec po njegovi predaji in dodelitvi statusa sodelujoče priče (Blic Online 2011g).
- Jovica Lončar je bil prijete maja 2011.
- V postopku sojenja so svojo krivdo za sodelovanje v Šarićevemu omrežju priznali: Miloš Pandrc (zaporna kazen 10 let in 6 mesecev), Marko Vorotovič (zaporna kazen 9 let), Dejan Rakić (zaporna kazen 8 let), Nikola Pavlović (zaporna kazen 8 let), Aleksandar Miodragović (zaporna kazen 4 leta) in Miloš Krpović, ki je bil zadolžen za zagotavljanje ponarejenih osebnih dokumentov (zaporna kazen 2 leti in 9 mesecev) (Cvijić 2012b), Mirko Miodragović (zaporna

- kazen 7 let in 6 mesecev), Boris Laban (10 let in 6 mesecev zaporne kazni), Dragan Labudović (9 let zaporne kazni).
- Status sodelujočih prič imajo: Radan Adamović, Draško Vuković in Nebojša Joksović, na katerega (bombni napad na njegovo kavarno in tiskarno) naj bi člani Šarićevega omrežja že trikrat izvedli napad zaradi pričanja in kot opomin preostalim, ki bi želeli spregovoriti. Joksoviću naj bi tudi večkrat grozili, umorjen pa je bil tudi njegov nečak Radojica Joksović julija 2012, vendar za ta napad ni dokazano, ali je bil izveden zaradi odnosa med Šarićem in Joksovićem ali pa je Radojica sam bil vpleten v trgovino z drogo (Marković Subota 2013).
  - Zoran Čopić je bil obsojen na 5 let zapor, Drago Nižol, direktor banjaluškega podjetja Aviovent, pa na 4 mesece zaradi pranja denarja (Blic Online 2012).
  - Slovenska celica pod vodstvom Dragana Tošića je bila razbita. 17 članov omrežja je bilo obtoženih, vendar so bili obsojeni le: Anesu Selmanu so dosodili 10 let, Marku Bublicu osem, Dejanu Zupanu sedem, Sandri Udrih pa štiri leta zapor. Proti preostalim članom so bili izloženi dokazi, ki so jih pridobili v Srbiji in Sloveniji, preostali dokazi, ki so se nanašali na domnevno preprodajo mamil v Urugvaju in Italiji, pa niso bili zadostni za obsodbo.
  - Možna skrivališča Darka Šarića si lahko pogledate v prilogi B.

V začetku leta 2013 se je začelo govoriti, da če Srbija želi prijeti Šarića, se mora dogovoriti s Črno goro, ki mora odobriti njegovo prijetje. Predvideva se, naj bi Šarića prijeli do julija tega leta. Na drugi strani pa je Črna gora še vedno vztrajala, da se Šarić ne skriva na njihovem ozemlju. Nebojša Medojević, poslanec Demokratskog fronta v Črni gori pravi, da ima Šarić v Črni gori že več let podporo političnih oblasti ter da varnostne službe svojega dela ne opravijo zaradi političnih razlogov (Blic Online 2013a).

Januarja 2013 bi se naj Šarić skrival na relaciji Albanija-Bosna in Hercegovina, kot tranzitne države pa naj bi koristil Srbijo in Črno goro ter Kosovo in Metohijo (Kurir 2013j). Marko Nicović, član »Borda direktora mednarodne policije za borbo protiv narkotika«, je za medije dejal, da se Šarić skriva v Rusiji ali Švici, tretja opcija pa je bila, da je »pod zemljo«.

Marca 2012 je italijanski tožilec Mario Venditi označil Duška Šarića za desno roko v omrežju in dejal, da člani Šarićevega omrežja več niso dejavni v Italiji, izpostavil pa je tudi dobro sodelovanje s črnogorskimi kolegi, katerih delovanje je prispevalo k razkritju italijanskega dela omrežja (Cvijić 2012b). Pritožbeno sodišče je marca 2013 presodilo, da Duško Šarić ni organiziral kriminalnega omrežja za tihotapljenje droge. Pred tem je bil pomiloščen tudi Dragan Dudić Fric (Blic Online 2013b).

Prijetje Šarića bi po špekulacijah pomenilo, da bi padla kakšna vlada na Balkanu. Prišlo bi do novih prijetij, likvidacij ipd. Morda bi Šarić v pričanju postal sodelujoča priča, saj bi razkril prave razsežnosti omrežja in centralnih členov. Glede na informacije vira Kurir, naj bi Šarić snemal vse sestanke, posnetki pa ob preiskavi niso bili najdeni. Najverjetneje jih ima Šarić pri sebi in jih bo uporabil, če bi jih potreboval, saj je to zelo močno orožje.

Sredi februarja 2013 so v Črni gori našli Šarićev ponarejen potni list, kar naj bi dokazovalo, da se je Šarić skrival v Črni gori. Konec marca 2013 je MUP v Srbiji celo oblikoval specialno ekipo za prijetje Šarića.

Maja 2013 se je začelo špekulirati, ali je mogoče, da je Šarić postal sodelujoča priča z ZDA v akciji proti Keljmenidiju.

5.4 PRIMERJAVA ZEMUNSKEGA KLANA IN OMREŽJA DARKA ŠARIĆA

Podatkov o operativnem delovanju in predvsem pranju denarja o omrežju Darka Šarića je bilo v medijih več kot informacij o Zemunskem klanu. Na podlagi pridobljenih podatkov o posameznih študijah primera lahko trdim, da točno število članov in relacij med njimi ne bo nikoli znano, saj imata obe omrežji tudi celice, ki so odgovorne za distribucijo droge po mestnih ulicah. Prav tako vseh imen članov ne bomo nikoli poznali, saj sodelujejo tudi ljudje iz legalnega gospodarskega sveta in politike. Med obema omrežjema pa obstojajo tako podobnosti kot razlike. Če se najprej omejim na podobnosti med njima, ne morem mimo samega **oblikovanja omrežja**, ki je v obeh primerih temeljilo na družinskih in socialnih vezeh, le da je v primeru Zemunskega klana pomembno vlogo imela tudi služba – v omrežju je bilo več pripadnikov JSO, ki so

pogosto naloge izpolnjevali iz strahu in zaradi pripadnosti Legiji. Pri Darku Šariću pa je bilo nekaj več poznanstev iz šole in kraja bivanja.

Obe omrežji sta bili **transnacionalni omrežji organiziranega kriminala**, ki sta operirali po vsem svetu vodeni iz domačih baz. Prav tako sta obe omrežji imeli dislocirane celice, ki so skrbele za tihotapljenje droge, vendar je to bilo v primeru Zemunskega klana v manjšem obsegu oziroma o tem niso veliko poročali. V primeru omrežja Darka Šarića pa je šlo za mednarodno delovanje s celicami v Južni Ameriki, ki so skrbele za nakup droge, in celicami v Evropi, ki so poskrbele za transport in prodajo kokaina. Obe omrežji pa sta imeli povezave v tujih državah. Obe omrežji sta se povezovali z drugimi omrežji organiziranega kriminala, v primeru Zemunskega klana z Ećimom iz bosanskega podzemlja, v primeru Šarića z Joco Amsterdamom.

V obeh primerih je imelo omrežje **dve jedri**, in sicer se je pri Darku Šariću poleg njega pojavljal tudi Željko Vujanović, ki je imel predvsem operativne naloge in je skrbel za prenos informacij od Šarića k preostalim članom omrežja in obratno. Ta Šarićeva poteza je logična, saj se je tako izognil preveliki izpostavljenosti, svoje povezave pa je izkoristil predvsem za povezovanje z legalnimi akterji in skrbel za pranje denarja. Podobno je bilo v primeru Zemunskega klana, ki je prav tako imel dve vodji, in sicer Legijo, ki je bil predvsem operativni vodja, in Dušana Spasojevića, ki je bil vodja Zemunskega klana in imel bolj vlogo idejnega vodje, ki je skrbel za posel ter povezave s politiko. Na tej točki se postavi vprašanje, ali so bili vsi ti posamezniki le »pomembni drugi«, o katerih govorijo Carley, Lee in Krackhardt in kdo so tisti posamezniki, ki imajo dejansko v rokah niti omrežij.

Tako pri Zemunskemu klanu kot omrežju Darka Šarića so se pojavljali **pomembni legalni akterji**, med katerimi so tudi vidnejši politični obrazi. Podatki o povezanosti države oziroma njenih glavnih predstavnikov z vodji omrežij organiziranega kriminala nas nehote napeljejo na razmišljanje, da v primeru večjih omrežij organiziranega kriminala le-ta ne morejo učinkovito delovati in obstojati, če nimajo političnih povezav. Slednje lahko na žalost potrdimo tudi za aktualna dogajanja v Sloveniji, kjer dnevno na dan prihajajo novice o podkupljivih predstavnikih države in njihovih povezavah tudi v sferah organiziranega kriminala. V primeru Zemunskega klana pa naj bi jim celo Milošević dal dovoljenje za prevzem srbskega podzemlja. V obeh primerih pa je bilo v medijih izpostavljeno ime **Vojislava Koštunice**, ki naj bi bil njihova povezava v

politiki. Poleg povezav s politiki sta obe omrežji imeli povezave tudi na primer z varnostnimi službami, ki so jim zagotavljale pomembne varnostne informacije in na tak način preprečevale prijetje njihovih članov.

Na drugi strani se med omrežjem Zemunskega klana in omrežjem Darka Šarića pojavljajo tudi razlike, med katerimi je pomembna ta, da je omrežje Darka Šarića delovalo **kot podjetje**, ki je zasledovalo cilj čim večjega dobička. Tudi za Zemunski klan je bil pomemben profit, vendar so le-ti imeli tudi **ideološke cilje**, kar se vidi predvsem iz likvidacij političnih nasprotnikov takratnega režima in cilja, da prevzamejo oblast oziroma pomagajo priti na oblast njihovim zaveznikom. Denar je imel manjšo vlogo, saj je predvsem za vodje omrežja bila pomembna moč in oblast.

Ena od večjih razlik je tudi **okrutnost delovanja** članov omrežja, kjer zagotovo izstopa Zemunski klan, katerega člani so bili morda že zaradi same mentalitete, saj so bili člani JSO, ki je delovala v vojni, okrutnejši in so izvajali predvsem akcije, katerih glavni del je bilo nasilje in ubijanje. Razlika pa je bila tudi v drogi, ki so jo preprodajali – Zemunski klan heroin, Šarićevo omrežje kokain.

Pri analizi podatkov o Zemunskem klanu in omrežju Darka Šarića sem prišla do informacije, da so člani Zemunskega klana po smrti Spasojevića in Lukovića ter predaji Legije nadaljevali z delom klana, pri tem pa preko določenih posameznikov prišli do novih povezav. Najpomembnejša v primeru moje študije je **povezava Simovića, Kalinića in Bojovića iz Zemunskega klana z Darkom Šarićem** ter sodelovanje Darka Šarića z **Ljubišom Buho Čumetom**, ki se pojavlja tudi v primeru Zemunskega klana. Tukaj vidimo, da so člani omrežja glede na dano situacijo pripravljeni sodelovati tudi v okviru drugega omrežja. Tako je v preučevanih študijah primera prišlo do zlitja dveh večjih kriminalnih omrežij. Sam grafičen prikaz le-tega pa ne bi bil relevanten, saj gre za izris omrežja za različna časovna obdobja.

6 SKLEP IN ZAKLJUČEK

V dobi globalizacije in pospešenega razvoja tehnologije dobivajo omrežja organiziranega kriminala še posebno veliko moč. Z uspešno izrabo tehnološkega napredka v svojo korist lahko omrežja delujejo razpršena po vsem svetu, a kljub temu delujejo koordinirano in učinkovito. Celično delovanje ni nov pojav, saj je bil Louis Auguste Blanqui, socialist v Napoleonovi dobi, prvi revolucionar, ki je svoje pripadnike

organiziral v obliki celic. Prav tako so bili anarhisti in revolucionarji na Irskem, v Rusiji, Nemčiji, Franciji in Švici organizirani v obliki celic že okoli leta 1880. Čeprav so se torej celice pojavile že v zgodovini, njihovo pravo razsežnost spoznavamo šele danes, ko se jih poslužujejo teroristične skupine in skupine organiziranega kriminala.

Organizirani kriminal je težava večine balkanskih držav, vedno bolj pa presega tudi državne meje. Organizirani kriminal na Zahodnem Balkanu je v veliki meri razvojni problem držav, saj so po vojni v Jugoslaviji še vedno pod vplivom kronične politične nestabilnosti, šibkih državnih organov, pomanjkanja zakonodajne oblasti, visoke stopnje brezposlenosti itd., zato izhod iz trenutne krize državljani vidijo v udejstvovanju v omrežjih organiziranega kriminala. Organizirani kriminal sicer ni problem le v državah Zahodnega Balkana, vendar je nedvomno ovira stabilizaciji regije.

Na podlagi izbranih študij primera lahko potrdim, da je pomemben vpliv pri oblikovanju omrežij organiziranega kriminala imel Slobodan Milošević, ki je s svojim režimom vzpostavil oziroma pomagal oblikovati Zemunski klan, predvsem pa vplival na njegovo učinkovito delovanje. Njegov režim je bil avtokratičen, skorumpiran in lahko rečemo celo kriminalen, saj je bil njegov varnostni sektor vpleten tako v vojne zločine kot klasične oblike organiziranega kriminala. Njegov vpliv pa je segel tudi v preostale države bivše Jugoslavije, ki se prav tako še vedno borijo proti različnim oblikam organiziranega kriminala.

Kljub nekdanjim državnim nasprotjem se kriminalci iz držav bivše Jugoslavije združujejo v zasledovanju skupnega cilja – doseganju profita z nelegalnimi aktivnostmi. Poleg združevanja posameznikov iz različnih držav je pri organiziranemu kriminalu moč zaznati tudi vedno tanjšo linijo med nelegalnim in legalnim, saj se kriminalnim omrežjem v vedno večji meri pridružujejo tudi akterji iz legalnega sveta, kot na primer direktorji, ekonomisti, politiki; v večini vsi v zasledovanju profita. Že star rek pravi, da je denar sveta vladar, kar potrjujejo zgoraj navedeni primeri, saj ljudje za denar pozabijo na družbene norme, pravila in zakone.

Pred pisanjem magistrskega dela sem si zadala štiri cilje. Eden izmed njih je bil, da bom preučila razsežnosti omrežij kriminalnega delovanja na izbranem vzorcu na Zahodnem Balkanu ter pokazala kriminalno omreženost politike, gospodarstva, države uprave in varnostnih struktur na Zahodnem Balkanu. Z vsemi pridobljenimi podatki v okviru študije primera lahko brez dvoma potrdim slednjega, saj se je pokazalo, da so politika,

državna uprava in varnostne strukture pomemben del omrežij, ki prispevajo k njihovi učinkovitosti, brez njih pa omrežja organiziranega kriminala ne bi obstojala v takšnih razsežnostih. Z dosegom tega cilja sem potrdila tudi svoji dve hipotezi, in sicer: *»Ena izmed glavnih karakteristik omrežij organiziranega kriminala je vpletenost legalnih akterjev v kriminalne aktivnosti teh skupin, kar izjemno povečuje njihovo moč in obseg delovanja. To je pomembno tudi v primeru omrežij Zahodnega Balkana«* ter *»Omrežja organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu preko svojih članov, ki so infiltrirani v legalno ekonomijo, pridobivajo na samem obsegu svojega delovanja in moči (predvsem finančni)«*.

Potrdim pa lahko tudi hipotezo: *»Za učinkovito delovanje omrežja organiziranega kriminala ima pomembno vlogo tako jedro kot periferija omrežja, saj oba dela opravljata svoje naloge, ki pomembno prispevajo k doseganju skupnih ciljev kriminalnih skupin«*, saj sem v študiji primera spoznala, da brez dislociranih celic omrežje ne bi moglo delovati. To se je pokazalo predvsem na primeru omrežja Darka Šarića, saj je imelo celico v Južni Ameriki, ki je bila zadolžena za nakup in transport kokaina. Posamezniki v periferiji so v večini primerov imeli vlogo pranja denarja, ki pa ni tako postranska naloga, saj je nelegalno prislužen denar nujno potrebno spraviti v obtok.

Hipotezo *»Ključni člani omrežja niso toliko vodje kot posamezniki med sicer nepovezanimi deli omrežja organiziranega kriminala,«* lahko prav tako potrdim. Na podlagi študij primera pa dodam tudi to, da sta v omrežju pogosto dve vodji, med katerima eden skrbi za ideološko vodstvo in sklepa posle, drugi predstavlja operativnega vodjo. In ravno slednji skrbi za prenos navodil in informacij po celotnem omrežju ter pogosto predstavlja redke povezave z vodstvom omrežja, saj jim prenaša operativne informacije s terena.

Pri proučevanju izbranih primerov omrežij organiziranega kriminala sem se srečala z nekaterimi omejitvami, med njimi predvsem s pomanjkanjem operativnih informacij o njihovem delovanju ter preverjenimi povezavami med člani omrežja. Informacij o sodelovanju med posamezniki je bilo v medijih sicer ogromno, vendar gre za nepreverjene podatke, prav tako lahko pride do napačne interpretacije posameznih vezi med člani. Pri tem imam v mislih dejstvo, da je lahko povsem običajno in legalno druženje interpretirano kot kriminalno združevanje in sodelovanje. Slednje se lahko

zgoditi tudi preiskovalnim organom, zato morajo te povezave med člani preiskovati dlje časa, da lahko potrdijo, da je sodelovanje nezakonito. Iz tega razloga ter zaradi dinamike omrežij skozi časovna obdobja ne morem z zagotovostjo trditi, da so bila izbrana omrežja natanko takšna kot sem jih rekonstruirala. Zagotovo pa lahko iz njih razberemo glavne značilnosti izbranih primerov in jih ob podpori teorije omrežij organiziranega kriminala prenesemo na podobne skupine na območju Zahodnega Balkana, kar bo pripomoglo k poznavanju posameznih skupin in razumevanju njihovega modusa operandi.

Organizirani kriminal moramo nedvomno nadzirati in ga zmanjšati na minimum, saj trenutno predstavlja grožnjo obstoječi družbi. Na lokalni ravni je ovira v boju proti organiziranemu kriminalu predvsem nereformiran varnostni sektor, zlasti v Srbiji in disfunkcionalen pravni sistem, še posebej na Kosovu. Zadeve se sicer izboljšujejo, saj so države sprejele novo strožjo zakonodajo, organi pregona delujejo bolj aktivno in sodelujejo s preostalimi državami v regiji, vendar bodo potrebne še številne reforme in spremembe predvsem v mentaliteti ljudi, da bomo uspešno premagali organizirani kriminal, ki je svoje lovke že razširil po vsem svetu, tako da že govorimo o transnacionalnih omrežjih organiziranega kriminala. Balkanska kriminalna omrežja so tako razpredena že po vsej Evropi, najboljši način za njihovo eliminacijo pa je odstranitev vzroka in ne le zdravljenje posledic. Potrebna je torej celovita reforma varnostnega sektorja, pravnega sistema in zamenjava nekaterih politikov, za katere se špekulira, da so povezani s skupinami organiziranega kriminala. Omejitev organiziranega kriminala na Zahodnem Balkanu bi nedvomno imela vpliv tako na politično stabilnost kot na izboljšanje ekonomske situacije v regiji.

Poleg omenjenih reform pa je nujno, da se začnemo zavedati grožnje, ki jo organizirani kriminal v obliki nevidnega sovražnika predstavlja družbi. V ta namen pa je potrebno sistematično in celostno proučevanje skupin organiziranega kriminala.

7 LITERATURA

1. Abadinsky, Howard. 2010. *Organized Crime*. Ninth Edition. Wadsworth: Cengage learning.
2. Adamoli, Sabrina. 1998. *Organized Crime around the World*. European Institut for Crime Prevention and Control, affiliated with United Nations (HEUNI). Publication Series No. 31, Helsinki.
3. Adžić, Aleksandra Ž. 2010a. Crnogorski MUP pokušao da zaštiti Šarića. *Blic Online*. 1. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/174711/Crnogorski--MUP-pokusao-da-zastiti-Sarica-> (5. maj 2012).
4. --- 2010b. Nicović: Klan Darka Šarića ojačao za vreme Koštunice. *Blic Online*, 22. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/177790/Nicovic-Klan-Darka-Sarica-ojacao-za-vreme-Kostunice> (5. maj 2012).
5. --- 2011. Ćosić pomagao Šariću da se krije u Zagrebu. *Blic Online*, 22. maj. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/255325/Cosic-pomagao-Saricu-da-se-krije-u-Zagrebu> (5. maj 2012).
6. Anastasijevic, Dejan. 2010. *Organized Crime in Western Balkans*. HUMSEC. Dostopno prek: http://www.etc-graz.at/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Workin_Paper_Series/Working_Paper_Anastasijevic.pdf (9. oktober 2010).
7. Arquilla, John in David F. Ronfeldt. 2001. *Networks, Netwars, and the Fight for the Future*. Dostopno prek: http://firstmonday.org/issues/issue6_10/ronfeldt/index.html (15. december 2007).
8. B-92. 2003. Ekskluzivno - optužnica za ubistvo premijera Đinđića: Kako je ubijen premijer. 24. oktober. Dostopno prek: http://www.b92.net/info/vesti/pregled_stampe.php?nav_id=122872&dd=24&mm=10&yyyy=2003 (25. marec 2013).
9. Ballester, Coralio, Antoni Calvo-Armengol in Yves Zenou. 2006. Who's who in Crime Networks. Wanted: The key player. *Econometrica* 74 (5): 1403-1417.
10. *Blic Online*. 2003a. 'Haško bratstvo' na Tari planiralo ubistvo Đinđića. 8. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42669/Hasko-bratstvo-na-Tari-planiralo-ubistvo-Djindjica (10. januar 2013).

11. --- 2003b. Legija se sastaja sa generalom Tomićem. 8. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42666/Legija-se-sastajao-sa-generalom-Tomicem (10. januar 2013).
12. --- 2003c. Legija tražio podršku Vojske od Ace Tomića. 12. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42806/Legija-trazio-podrsku-Vojske-od-Ace-Tomica (10. januar 2013).
13. --- 2003č. Milošević naređivao ubistva. 12. september. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/hronika/47159/Milosevic-naredjivao-ubistva (10. januar 2013). --- 2003d. Optuženi Tomić, Bulatović, Šešelj...30. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/43271/Optuzeni-Tomic-Bulatovic-Seselj (10. januar 2013).
14. --- 2003d. Optuženi Tomić, Bulatović, Šešelj...30. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/43271/Optuzeni-Tomic-Bulatovic-Seselj (10. januar 2013).
15. --- 2003e. Preduzeće za iznude. 28. marec. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42357/Preduzece-za-iznude (10. januar 2013).
16. --- 2003f. Pripadniku BIA za ubistvu Đinđića. 22. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/43075/Pripadniku-BIA-za-ubistvo-Djindjica (10. januar 2013).
17. --- 2003g. Rešeno više ubistva. 14. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42838/Reseno-vise-ubistava (10. januar 2013).
18. --- 2003h. Tema dana: Reforme v Srbiji neče stati. 15. marec. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/politika/41944/TEMA-DANA (10. januar 2013).
19. --- 2003i. U bekstvu desetorica. 4. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42567/U-bekstvu-desetorica (10. januar 2013).
20. --- 2003j. Ubijao za JUL, SPS Miloševiće i SRS. 1. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42461/Ubijao-za-JUL-SPS-Milosevice-i-SRS (10. januar 2013).
21. --- 2003k. Ženska veza rešava zločine. 11. april. Dostopno preko: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/42772/Zenska-veza-resava-zlocine (10. januar 2013).

22. --- 2004. Družio sam se sa Spasojevićem po nalogu DB. 7. septembar. Dostupno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/hronika/68579/Druzio-sam-se-sa-Spasojevicem-po-nalogu-DB (15. februar 2013).
23. --- 2005. Aco Tomić pobunio JSO. 17. maj. Dostupno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/hronika/84492/Aco-Tomic-pobunio-JSO (15. februar 2005).
24. --- 2006. Stanišić i sad vuče konce. 11. oktobar. Dostupno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/121734/Stanisic-i-sad-vuce-konce (20. februar 2013).
25. --- 2009. Istraga protiv Duška Šarića zbog šverca kokaina. 28. oktobar. Dostupno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/117773/Istraga-protiv-Duska-Sarica-zbog-sverca-kokaina> (15. februar 2013).
26. --- 2010a. "Šarić zakopao dva miliona evra od prodaje kokaina". 17. junij. Dostupno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/194374/Saric-zakopao-dva-miliona-evra-od-prodaje-kokaina> (15. februar 2013).
27. --- 2010b. Državni tužilac CG: Morali smo da pustimo Sokovića i Šekularca . 11. februar. Dostupno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/176265/Drzavni-tuzilac-CG-Morali-smo-da-pustimo-Sokovica-i-Sekularca> (15. februar 2013).
28. --- 2010c. Đukanović negirao poznanstvo svog brata Aca i Darka Šarića. 10. februar. Dostupno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/176097/Djukanovic-negirao-poznanstvo-svog-brata-Aca-i-Darka-Sarica> (15. februar 2013).
29. --- 2010č. Đurović: Srbija je mogla da uhapsi Šarića da je htela. 16. februar. Dostupno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/176894/Djurovic-Srbija-je-mogla-da-uhapsi-Sarica-da-je-htela> (20. februar 2013).
30. --- 2010d. Legija i Šarić naručili ubistvo policajaca. 17. junij. Dostupno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/194244/Legija-i-Saric-narucili-ubistva-policajaca> (25. marec 2013).
31. --- 2010e. Medenica: Šarić će biti izručen Srbiji. 9. februar. Dostupno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/176012/Medenica-Saric-ce-bit-i-izrucen-Srbiji> (25. marec 2013).

32. --- 2010f. Ruska mafija ne stoji iza klana Darka Šarića. 11. december. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/222917/Ruska-mafija-ne-stoji-iza-klana-Darka-Sarica> (15. februar 2013).
33. --- 2010g. Stanko Subotić otvorio svoj veb sajt. 10. april. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/184527/Stanko-Subotic-otvorio-svoj-veb-sajt> (20. februar 2013).
34. --- 2010h. Suđenje Radetu Terziću u petak iz četvrtog pokušaja. 11. april. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/184596/Sudjenje-Radetu-Terzicu-u-petak-iz-cetvrtog-pokusaja> (25. marec 2013).
35. --- 2010i. Zatraženo saslušanje direktora ANB o "slučaju Šarić". 18. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/177239/Zatrazeno-saslusanje-direktora-ANB-o-slucaju-Saric> (10. marec 2013).
36. --- 2011a. Ćosić pomagao Šariću da se krije u Zagrebu. *Blic Online*, 22. maj. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/255325/Cosic-pomagao-Saricu-da-se-krije-u-Zagrebu> (5. maj 2012).
37. --- 2011b. Da li je „zemunac“ Simović slagao specijalnog tužioca. 18. september. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/277590/Da-li-je-zemunac-Simovic-slagao-specijalnog---tuzioca> (25. marec 2013).
38. --- 2011c. Lukšić i Roćen negirali kokntakat sa Šarićem. 4. december. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/293681/Luksic-i-Rocen-negirali-kokntakat-sa-Saricem> (25. marec 2013).
39. --- 2011č. Najavljene smene na čelu crnogorske policije. 20. december. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/297013/Najavljene-smene-na-celu-crnogorske-policije> (25. marec 2013).
40. --- 2011d. Tomanović: Apelacioni sud uvažio Šarićevu žalbu. 22. junij. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/261465/Tomanovic-Apelacioni-sud-uvazio-Saricevu-zalbu> (25. marec 2013).
41. --- 2011e. Tužilaštvo Crne Gore: Lukšić i Roćen nisu razgovarali sa Šarićem. 5. december. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/293901/Tuzilastvo-Crne-Gore-Luksic-i-Rocen-nisu-razgovarali-sa-Saricem> (25. marec 2013).

42. --- 2011f. Uhapšeno troje saradnika Darka Šarića. 14. april. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/248098/Uhapšeno-troje-saradnika-Darka-Sarica> (25. marec 2013).
43. --- 2011g. Vuković kao svedok saradnik potvrdio navode iz optužnice. 22. november. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/290979/Vukovic-kao-svedok-saradnik-potvrdio-navode-iz-optuznice> (25. marec 2013).
44. --- 2012. Pet godina zatvora za Šarićeovog saradnika. 2. avgust. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/336147/Pet-godina-zatvora-za-Saricevog-saradnika> (15. marec 2013).
45. --- 2013a. Ako želi hapšenje Šarića Srbija mora da se dogovori sa Crnom Gorom. 30. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/365138/Ako-zeli-hapšenje-Sarica-Srbija-mora-da-se-dogovori-sa-Crnem-Gorom> (10. marec 2013).
46. --- 2013b. Crnogorska opozicija traži ostavke zbog ukidanja presude Šariću. 14. marec Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/372281/Crnogorska-opozicija-trazi-ostavke-zbog-ukidanja-presude-Saricu> (15. marec 2013).
47. --- 2013c. Dačić: Da li mislite da sam bio saradnik narko-klana za Blekberi? 25. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/369549/Dacic-Da-li-mislite-da-sam-bio-saradnik-narkoklana-za-Blekberi> (15. marec 2013).
48. --- 2013č. Dačić: Sreo sam se sa Radulovićem, ali nisam bio obavešten ko je on Video. 2. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/365804/Dacic-Sreo-sam-se-sa-Radulovicem-ali-nisam-bio-obavesten-ko-je-on> (15. marec 2013).
49. --- 2013d. Tužilaštvo CG: Moguće nove istrage u slučaju Šarić. 6. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/366507/Tuzilastvo-CG-Moguće-nove-istrage-u-slucaju-Saric> (15. marec 2013).
50. Briscoe, Ivan. 2011. *NOFER Report: What makes countries vulnerable to transnational organized crime?* Dostopno prek: http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/382c22e11ce893ffde023e1178878914.pdf (5. april 2011).
51. Bruinsma, Gerben in Wim Bernasco. 2004. Criminal groups and transnational illegal markets. *Crime, Law and Social Change* 41: 79-94.

52. Caputo, Dean A. 2008. The South American Theft Groups An Overview of a Transnational Criminal Network and Strategies for Field Enforcement. *Police Quarterly* 11 (3): 271-288.
53. Chatterjee, Jharna. 2005. *The Changing structure of Organized Crime Groups*. Dostopno prek: <http://publications.gc.ca/collections/Collection/PS64-9-2005E.pdf> (15. oktobar 2011).
54. CINS NUNS. 2009. Poslovi Balkanskih ratnika. Dostopno prek: <http://www.cins.org.rs/?p=1301> (10. april 2013).
55. --- 2010a. Optužnica potvrdila pisanje CINS-a. 9. avgust 2010. Dostopno preko: <http://www.cins.org.rs/wp-content/uploads/2010/02/saric-sema-cins.jpg> (10. april 2013).
56. --- 2010b. Osim droge, voli Vojvodinu i Gogu Sekulić. 11. oktobar. Dostopno prek: <http://www.cins.org.rs/?p=3112> (10. april 2013).
57. --- 2010c. Pljevaljski Don Darko Šarić. 3. februar. Dostopno preko: <http://www.cins.org.rs/?p=1498> (10. april 2013).
58. --- 2011. Zoran Ćopić: veza mafije, krupnog biznisa i banaka. 28. februar. Dostopno prek: Zoran Ćopić: veza mafije, krupnog biznisa i banaka. (10. april 2013).
59. Cvijić, Vuk Z. 2009. Osumnjičeni za šverc kokaina uhapšen u klubu Darka Šarića. *Blic Online*, 20. oktobar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/116474/Osumnjiceni--za-sverc-kokaina--uhapsen-u--klubu--Darka-Sarica> (15. maj 2013).
60. --- 2010a. Doktora zemunskog klana traže u Kanadi. *Blic Online*, 22. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/177720/Doktora-zemunskog-klana-traze-u-Kanadi> (25. marec 2013).
61. --- 2010b. Maksimalno obezbeđenje zbog straha od osвете Luke Bojovića. *Blic Online*, 26. avgust. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/204304/Maksimalno-obezbjedjenje-zbog-straha-od-osvete-Luke-Bojovica> (25. marec 2013).
62. --- 2012a. Na kokain lepili zečice iz Plejboja. *Blic Online*, 14. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/301285/Na-kokain-lepili-zecice-iz--Plejboja> (15. maj 2013).

63. --- 2012b. Nagodila se šestorica Šarićevih saradnika, priznaju krivicu i odaju tajne. *Blic Online*, 28. marec. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/314304/Nagodila-se-sestorica-Saricevih-saradnika-priznaju-krivicu-i-odaju-tajne> (15. maj 2013).
64. --- 2013a. "Zemunci" u zatvorima, milionima evra nema traga. *Blic Online*, 13. maj. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/382221/Zemunci-u-zatvorima-milionima-evra-nema-traga> (1. junij 2013).
65. --- 2013b. Radulović davao po 200.000 evra za šverc kokaina. *Blic Online*, 6. marec. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/370836/Radulovic-davao-po-200000-evra-za-sverc-kokaina> (15. maj 2013).
66. Cvijić, Vuk Z. in Aleksandra Ž. Adžić. 2010a. Ministarku pravde čuvao Šarićev policajac. *Blic Online*, 13. avgust. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/202517/Ministarku-pravde-cuvao--Saricev-policajac> (10. marec 2013)
67. --- 2010b. Šarićevi ljudi i dalje u policiji. *Blic online*, 16. avgust. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/202866/Saricevi-ljudi-i-dalje-u-policiji> (15. maj 2013).
68. Dobovšek, Bojan. 1997. *Organizirani kriminal*. Ljubljana: Založba Unigraf.
69. --- 2009. *Transnacionalna kriminaliteta*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
70. --- 2010. *Transnational Organized Crime in Western Balkans*. HUMSEC. Dostopno prek: http://www.etc-graz.at/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Workin_Paper_Series/Working_Paper_Dobovsek.pdf (9. oktober 2010).
71. Dojić, Z. 2004. Marko nudio pet milijona maraka za ubistvo Đinđića. *Blic Online*, 15. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/hronika/61390/Marko-nudio-pet-miliona-maraka-za-ubistvo-Djindjica (15. februar 2013).
72. Einspieler, Vili. 2010. Zamenljivi člen v verigi narkokartela. *Delo*, 30. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/zamenljivi-clen-v-verigi-narkokartela.html> (30. april 2013).
73. FAS. 2007. *A Military Guide to Terrorism in the Twenty- First Century. US Army Training and Doctrine Command. Intelligence Support Activity – Threats*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/threat/terrorism/guide.pdf> (15. december 2007).

74. --- 2012. *International Crime Threat Assessment*. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/threat/pub45270chap1.html#r2> (11. april 2012).
75. Ferrara, Cecilia. 2010. The new Balkan Warriors. V *Flareing*. Special Issue. Dostopno prek: http://www.flarenetwork.org/media/files/flareing_specialissue_01.pdf (12. januar 2011).
76. Goodman, Marc. 2011. *What Business Can Learn from Organized Crime*. Dostopno prek: <http://hbr.org/2011/11/what-business-can-learn-from-organized-crime/ar/1> (13. januar 2013).
77. *Index*. 2010a. Hrvat Milan Milovan Cigla bio je desna ruka narkobosa Darka Šarića? 15. december. Dostopno prek: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/hrvat-milan-milovac-cigla-bio-je-desna-ruka-narkobosa-darka-sarica/528645.aspx> (6. april 2013).
78. --- 2010b. Na mafijaškoj »listi za odstrel« teškoj 30 milijuna evra i ime srbskog predsjednika Tadića. 3. maj. Dostopno prek: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/na-mafijaskoj-quotlisti-za-odstrelquot-teskoj-30-milijuna-eura-i-ime-srpskog-predsjednika-tadica/489242.aspx> (1. april 2013).
79. --- 2010c. Simoviću i Kaliniću u Zagrebu su stizale kuverte s novcem od prodaje droge. 11. junij. Dostopno prek: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/simovicu-i-kalinicu-u-zagreb-su-stizale-kuverte-s-novcem-od-prodaje-droge/496096.aspx> (11. junij 2013).
80. --- 2010č. Sretko Kalinić: Mljeo sam ljude u stroju za meso. 13. junij. Dostopno preko: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/sretko-kalinic-mljeo-sam-ljude-u-stroju-za-meso/496259.aspx#> (11. junij 2013).
81. Jovanović, Nataša in Moma Ilić. 2005. Oči u oči Čeda i Legija. *Blic Online*, 13. april. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/82288/Oci-u-oci-Ceda-i-Legija (10. marec 2013).
82. Jovanović, Nataša. 2006. »Propevao« još jedan »zemunac«. *Blic Online*, 9. junij. Dostopno prek: http://www.blic.rs/stara_arhiva/tema/111855/Propevao-jos-jedan-zemunac (20. februar 2013).
83. *Jutarnji list*. 2006a. Bagzi: Čović i Šešelj znali da će Đinđić biti ubijen. 23. november. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/bagzi--covic-i-seselj-znali-da-ce-dindic-bitu-ubijen/163382/> (19. junij 2013).

84. --- 2006b. Svedočenje Bagzija u službi predizborne kampanje. 29. november. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/svjedocenje-bagzija-u-sluzbi-predizborne-kampanje/164287/> (19. junij 2013).
85. --- 2006c. Veliko uskrće zemunskog klana. 26. avgust. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/veliko-uskrsnuce-zemunskog-klana/152316/> (19. junij 2006).
86. --- 2007a. I Koštunica prozvan kao krivac za smrt Đinđića. 23. februar. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/i-kostunica-prozvan-kao-krivac-za-smrt-dindica/214336/> (19. maj 2013).
87. --- 2007b. Novi zemunski klan sa starim igračima. 29. april. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/novi-zemunski-klan-sa-starim-igracima/172284/> (19. junij 2013).
88. --- 2009. Legij traži premještaj u strahu d Joce. 7. maj. Dostop prek: <http://www.jutarnji.hr/legija-trazi-premjestaj-u-strahu-od-joce/204568/> (19. junij 2013).
89. --- 2012. Naručena brutalna osveta: Narko-boss nudi 10 milijuna eura za likvidaciju Borisa Tadića i Ivice Dačića? 16. julij. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/odbjegli-narko-boss-ponudio-10-milijuna-eura-za-likvidaciju-sestorice-najvecih-srpskih-drzavnih-duznosnika-/1041344/> (10. marec 2013).
90. *Karta Srbije*. 2013. Dostopno prek: <http://www.kartasrbije.com/karta-surcin.php> (10. april 2013).
91. Kaufmann, Daniel in Paul Siegelbaum. 1997. Privatization and Corruption in Transition Economies. *Journal of International Affairs* 50(2): 419-458.
92. Kleemans, Edward R. in Christianne J. de Poot. 2008. Criminal Careers in Organized Crime and Social Opportunity Structure. *European Journal on Criminology* 5 (1): 69-98. Dostopno prek: <http://euc.sagepub.com/content/5/1/69> (10. avgust 2010).
93. Kleemans, Edward R. in van de Bunt, H.G. 1999. The social embeddedness of organized crime. *Transnational Organized Crime* 5: 19-36.
94. Kolliarakis, Georgios. 2010. Networks and the Study of Criminal and Terrorist Organizations. V *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-building. Human Security in the Western Balkans*, ur. Wolfgang Benedek, Christopher Daare, Vojin Dimitrijević in Petus von Duyne, 81-97. New York: Palgrave Macmillan.

95. Kostovicova, Denisa in Vesna Bojičić-Dželilović. 2010. V *Transnational Terrorism, Organized Crime and Peace-building. Human Security in the Western Balkans*, ur. Wolfgang Benedek, Christopher Daare, Vojin Dimitrijević in Petus von Duyne, 38-53. New York: Palgrave Macmillan.
96. Kovač, Jure. 1999. Mrežne organizacije. V *Sodobne oblike in pristopi pri organiziranju podjetij in drugih organizacij*, ur. Jure Kovač, 321-329. Kranj: Založba moderna organizacija.
97. Krebs, Vladis. 2002. *Mapping Networks of Terrorist Cells*. Dostopno prek: <http://www.sfu.ca/~insna/Connections-Web/Volume24-3/Valdis.Krebs.web.pdf> (17. december 2007).
98. --- 2007. *Managing the 21st Century Organization*. Dostopno prek: <http://www.orgnet.com/Managing21CenturyOrganization.pdf> (1. avgust 2008).
99. --- 2008. *Social Network Analysis, A Brief Introduction*. Dostopno prek: <http://www.orgnet.com/sna.html> (4. avgust 2008).
100. Kregar, Josip in Antonija Petričušić. 2010. Crime as a Business, Business as a Crime. *Varstvoslovje, Revija za teorijo in prakso zagotavljanja varnosti* 12 (4): 367-377.
101. *Kurir*. 2011. Crkva deli ordenje bez kriterijuma! 10. oktober. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/crkva-deli-ordenje-bez-kriterijuma-clanak-115546> (11. maj 2013).
102. --- 2013a. Dragan Dudić znao sve o Šarićevim poslovima. 17. januar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/dragan-dudic-znao-sve-o-saricevim-poslovima-clanak-605951> (11. maj 2013).
103. --- 2013b. KONTROLISAO VLADU: Šarićev čovek čuvao Snežanu Malović! 9. februar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/kontrolisao-vladu-saricev-covek-cuvao-snezanu-malovic-clanak-644147> (12. maj 2013).
104. --- 2013c. KURIR OTKRIVA: Miša Banana se krije u Španiji?! 7. februar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/kurir-otkriva-misa-banana-se-krije-u-spaniji-clanak-638490> (11. maj 2013).
105. --- 2013č. Na račun Šarića leglo 15 miliona evra sa Kipra. 28. marec. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/na-racun-sarica-leglo-15-miliona-evra-sa-kipra-clanak-715446> (12. maj 2013).

106. --- 2013d. Nicović: Šarić je u Rusiji, Švajcarskoj ili pod zemljom?! 25. januar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/nicovic-saric-je-u-rusiji-svajcarskoj-ili-pod-zemljom-clanak-619703> (11. maj 2013).
107. --- 2013e. ORTACI: Miša Banana i Šarić zajedno vodili klan. 7. februar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/ortaci-misa-banana-i-saric-zajedno-vodili-klan-clanak-638996> (12. maj 2013).
108. --- 2013f. OVO JE MIŠA BANANA: Brodovima prevezio Šarićev kokain! 4. februar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/ovo-je-misa-banana-brodovima-prevezio-saricev-kokain-clanak-633233> (11. maj 2013).
109. --- 2013g. Radulović i Šarić zajedno vodili narko-klan! 6. februar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/radulovic-i-saric-zajedno-vodili-narko-klan-clanak-638544> (11. maj 2013).
110. --- 2013h. RAZRAČUNAVANJE: Šarićev klan počeo da puca u sebe. 17. januar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/razracunavanje-saricev-klan-poceo-da-puca-u-sebe-clanak-606469> (11. maj 2013).
111. --- 2013i. Ružić: Šarić finansirao DSS sa 220.000 evra mesečno! 10. februar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/ruzic-saric-finansirao-dss-sa-220000-evra-mesecno-clanak-645197> (12. maj 2013).
112. --- 2013j. STEŽE SE OBRUČ: Šarić se krije u Bosni? 12. januar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/steze-se-obruc-saric-se-krije-u-bosni-clanak-598929> (11. maj 2013).
113. --- 2013k. Šarić i Miša Banana uopšte se ne poznaju. 6. april. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/saric-i-misa-banana-uopste-se-ne-poznaju-clanak-729051> (12. maj 2013).
114. Lazić, Miloš Ž. 2012. DEA preko Šarića lovi Keljmendija. *Kurir*, 6. junij. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/dea-preko-sarica-lovi-keljmendija-clanak-261516> (11. maj 2013).
115. Leman, Johan in Stef Janssens. 2008. The Albanian and Post-Soviet business of Trafficking Women for Prostitution. Structural Developments and Financial Modus Operandi. *European Journal on Criminology* 5 (4): 433-451.
116. Lemieux, Vincent. 2003. *Criminal Networks*. Dostopno prek: <http://cpc.phippsinc.com/cpclub/pdf/56312e.pdf> (5. september 2010).

117. Malić, Gordan. 2010. Šarićeva imovina na bubnju v besćenje. *Jutarnji list*, 3. junij. <http://www.jutarnji.hr/sariceva-iovina-na-bubnju-u-bescenje/815112/> (10. marec 2013).
118. Marković Subota, Tamara in Aleksandra Ž. Adžić. 2011. Šarićev saradnik iz Slovačke uhvaćen na putu za Grčku. *Blic Online*, 15. april 2011. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/248176/Saricev---saradnik-iz-Slovacke-uhvacen---na-putu-za-Grcku> (15. maj 2013).
119. Marković Subota, Tamara in Ž. Knežević. 2012. Trag oružja iz „Borika“ vodi do Luke Bojovića. *Blic Online*, 12. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/300932/Trag-oruzja-iz-Borika-vodi-do-Luke-Bojovica> (25. marec 2013).
120. Marković Subota, Tamara. 2010a. Dačićev šef kabineta povezan sa Šarićevom firmom. *Blic Online*, 5. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/175347/Dacicev-sef-kabineta-povezan-sa-Saricevom-firmom> (15. maj 2013).
121. --- 2010b. Kartel razotkriven posle pošiljke kokaina za Grčku. *Blic Online*, 9. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/171621/Kartel-razotkriven-posle-posiljke-kokaina-za-Grcku> (15. maj 2013).
122. --- 2010c. Bojana Bajrušević za Šarića prala pare od droge. *Blic Online*, 24. maj. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/190708/Bojana-Bajrusevic-za-Sarica-prala-pare-od-droge> (25. marec 2013).
123. --- 2010č. Sva utočišta najtraženijeg narko-bosa. *Blic Online*, 29. november. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/220415/Sva-utocista-najtrazenijeg--narkobosa> (15. maj 2013).
124. --- 2010d. Šarić finansirao Bojićev fakultet. *Blic Online*, 30. september. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/209484/Saric-finansirao-Bojicev-fakultet> (15. maj 2013).
125. --- 2010e. Šarić i dalje švercuje kokain u Evropu. *Blic Online*, 21. april. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/186022/Saric-i-dalje-svercuje-kokain-u-Evropu> (25. maj 2013).

126. --- 2010f. Šarić i Miljanić kupovali kokain od istih gazda. *Blic Online*, 25. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/173725/Saric-i-Miljanic-kupovali-kokain-od-istih--gazda> (15. maj 2013).
127. --- 2010g. Šarić izbegao hapšenje u Beču zahvaljujući dojavu. *Blic Online*, 22. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/173394/Saric-izbegao-hapsenje-u--Becu-zahvaljujui-dojavi> (25. maj 2013).
128. --- 2010h. Šarić od svake ture droge davao milion evra Crnoj Gori. *Blic Online*, 8. april. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/184165/Saric-od-svake-ture-droge-davao-milion-evra-Crnoj-Gori> (15. maj 2013).
129. --- 2010i. Šarić otkupio dug „Slovenijalesa“ po deset puta nižoj ceni. *Blic Online*, 28. maj. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/191385/Saric-otkupio--dug-Slovenijalesa-po-deset-puta-nizoj-ceni> (25. maj 2013).
130. --- 2010j. Šarić poslova sa Zvezdanom Terzićem. *Blic Online*, 17. april. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/185419/Saric-poslova-sa-Zvezdanom-Terzicem> (15. maj 2013).
131. --- 2010k. Šarić u Kolumbiji kokain naručivao isključivo u tonama Foto. *Blic Online*, 23. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/173546/Saric-u-Kolumbiji-kokain--narucivao-iskljucivo-u-tonama> (15. maj 2013).
132. --- 2010l. Šarić vlasnik više od deset firmi u Srbiji. *Blic Online*, 27. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/174080/Saric-vlasnik--vise-od-deset-firmi-u-Srbiji> (15. maj 2013).
133. --- 2010m. Šarić kupio hotele Vojvodina i Putnik. *Blic Online*, 28. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/174169/Saric-kupio-hotele-Vojvodina-i-Putnik> (3. februar 2013).
134. --- 2010m. Šešljev scenario za ubistvo Nikolića. *Blic Online*, 30. junij. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/196099/Seselj-scenario-za-ubistvo-Nikolica> (25. marec 2013).
135. --- 2010n. Uhapšen vođa Šarićevog klana u Sloveniji. *Blic Online*, 26. maj. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/191037/Uhapsen-vodja-Saricevog--klana-u-Sloveniji> (15. maj 2013).

136. --- 2010m. Uhapšen šurak bivšeg Dačićevog saradnika. *Blic Online*, 14. november. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/217343/Uhapsen-surak-bivseg-Dacicevog-saradnika> (15. maj 2013).
137. --- 2011. Šarićev baštovan prenosio milione za kupovinu preduzeća po Srbiji. *Blic Online*, 19. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/230117/Saricev-bastovan-prenosio-milione-za-kupovinu-preduzeca-po-Srbiji> (15. maj 2013).
138. --- 2012. Treća generacija zemunskog klana drži najveći deo beogradskog narko-tržišta. *Blic Online*, 17. april. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/317559/Trecu-generacija-zemunskog-klana-drzi-najveci-deo-beogradskog-narkotrzista> (25. marec 2013).
139. --- 2013. Ko su vojnici Darka Šarića u Srbiji? *Blic Online*, 26. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/369557/Ko-su-vojnici-Darka-Sarica-u-Srbiji> (15. maj 2013).
140. Marshall, Byron. 2008. Identifying Interesting Networks of Criminal Activity. *Intelligence and Security Informatics, Studies in Computational Intelligence*, 135: 135-150.
141. Mastlović Jasnić, Ivana. 2013. Dačić primao Rodoljuba Radulovića u vili u Užičkoj. *Blic Online*, 4. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/365934/Dacic-primao-Rodoljuba-Radulovica-u-vili-u-Uzickoj> (15. maj 2013).
142. Miljuš, Dušan. 2010. Europol: Hrvatski narkobosovi najviše vole nekretnine. *Blic Online*, 11. marec. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/hrvatski-bosovi-najvise-vole-nekretnine/627178/> (9. februar 2013).
143. Miraglia, Paula, Rolando Ochoa in Ivan Briscoe. 2012. *Transnational organized crime and fragile states. OECD Development co-operation Working papers*. Dostopno prek: http://www.crime-prevention-intl.org/fileadmin/user_upload/Publications/Transnational_organised_crime_and_fragile_states_2012.pdf (5. maj 2013).
144. Mishal, Shaul in Maoz Rosenthal. 2005. *Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations*. Dostopno prek: http://www.shaulmishal.com/pdf/sm_academic_04.pdf (07. marec 2008).

145. Morgan, Gareth (2004): *Podobe organizacij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
146. Morselli, Carlo in Cynthia Giguere. 2006. Legitimate Strengths in Criminal Networks. *Crime, Law & Social Change* 45: 185-200.
147. Morselli, Carlo. 2009. *Inside Criminal Networks*. New York: Springer Science+Business Media.
148. --- 2010. Assessing Vulnerable and Strategic Positions in a Criminal Network. *Journal of Contemporary Criminal Justice* 20 (10): 1-11.
149. Mrvar, Andrej. 2004. *Središčnost in pomembnost*. Dostopno na <http://mrvar.fdv.uni-lj.si/sola/info4/uvod/mrvar4.pdf> (10. september 2008).
150. Novak, Tomislav. 2011. Bio je najveći diler u Brazilu, oženio predivnu manekenku i živio u utvrđenoj vili. Sve dok ga nisu cinkali! *Jutarnji list*, 22. maj. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/kako-je-razbijen-kokainski-lanac-srpskog-narkobossa-gorana-nesica/947728/> (10. marec 2013).
151. *Obtožnica za umor Ivana Stambolića*. 2005. Dostopno prek: <https://reportingproject.net/PeopleOfInterest/profil.php?profil=21> (5. april 2013).
152. *Obtožnica (Srbija proti Darku Šariću)*. 2010. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/209456/Ekskluzivno-Optuznica-protiv-Darka-Sarica> in <http://www.blic.rs/data/dokumenti/saric/optuznica2.pdf> (30. oktober 2012).
153. Ozgul, Fatih, Julian Bondy in Hakan Aksoy. 2007. Mining for offender group detection and story of a police operation. *Conferences in Research and Practice in Information Technology (CRPIT)* 70: 189-19.
154. Ozgul, Fatih, Zeki Erdem in Hakan Aksoy. 2008. Comparing Two Models for Terrorist Group Detection: GDM or OGDM? V *PAISI, PACCF and SOCO '08 Proceedings of the IEEE ISI 2008 PAISI, PACCF, and SOCO international workshops on Intelligence and Security Informatics*, ur. Yang Cristopher C., 149-160. Heidelberg: Springer-Verlag Berlin.
155. Ozgul, Fatih, Zeki Erdem, Chris Bowerman in Julian Bondy. 2010. Combined Detection Model for Criminal Network Detection. *Intelligence and Security Informatics, Lecture Notes in Computer Science* 6122: 1-14.

156. Petković, Marko in Tamara Marković Subota. 2012. Južnoafrički general krio Darka Šarića. *Blic Online*, 28. maj. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/325597/Juznoafricki-general-krio-Darka-Sarica> (10. marec 2013).
157. Petković, Marko. 2012. Šarića u Johannesburgu skrivaju južnoafrički narkobosovi. *Blic Online*, 17. januar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/301906/Sarica-u-Johanesburgu-skrivaju-južnoafricki-narkobosovi> (10. marec 2013).
158. Prezelj, Iztok in Marija Gaber. 2005. *Smuggling as a threat to national and international security: Slovenia and the Balkan route*. Athena Papers Series 5. Dostopno prek: <http://www.pfpconsortium.org/file/1414/view> (9. september 2010).
159. Prezelj, Iztok. 2005. *Nacionalni sistemi kriznega menedžmenta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
160. Shelley, Louise I. in John T. Piccarelli. 2002. Methods not motives: Implications of the convergence of international organized crime and terrorism. *Police Practice and Research*, 3,4, 2002. Str 305-318.
161. Shelly, Loiuse, Picarelli, John in Chris Corpora. 2003. Global crime inc. V *Beyond sovereignty: Issues for a global agenda. Second Edition*, ur. Wadsworth, Thomson ,143-166.
162. *SNN. Serbian News Network*. Miroslav Antić. Organized crime concerns in the Balkans. 3. julij 2009. Dostopno prek: <http://www.antic.org/Weblog/2009/07/organized-crime-concerns-in-balkans.html> (15. december 2010).
163. Sodba višjega sodišča v Beogradu (država proti Miloradu Ulemeku in Zemunskemu klanu). 18. januar 2008. Dostopno prek: <https://reportingproject.net/PeopleOfInterest/profil.php?profil=21> (5. april 2013).
164. Spasić, Jelena. 2013. Zbog Šarića će padati vlade!. *Kurir*, 9. januar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/zbog-sarica-ce-padati-vlade-clanak-594047> (11. maj 2013).
165. Stojanović, Nataša. 2013. SPONZOR: Darko Šarić policiji kupio teretanu i streljanu! *Kurir*, 7. februar. Dostopno prek: <http://www.kurir-info.rs/sponzor-darko-saric-policiji-kupio-teretanu-i-streljanu-clanak-638592> (11. maj 2013).
166. Stojarova, Vera. 2008. *Organized Crime in Western Balkan*. Institute for Comparative Political Research. Working Paper for the ECPR Conference in Pisa,

- 6-9. september 2007. Dostopno prek: http://www.etc-graz.at/cms/fileadmin/user_upload/humsec/Journal/Stojarova_Organized_Crime_in_the_Western_Balkans.pdf (5. september 2010).
167. Terrill, Frantz L. in Kathleen M. Carley (2005): *A Formal Characterization of Cellular Networks*. CASOS Technical Report. Dostopno prek: <http://casos.isri.cmu.edu/publications/papers/CMU-ISRI-05-109.pdf> (12. januar 2008).
168. *United Nations Office on Drugs and Crime*. 2007. An assessment of transnational organized crime in Central Azia. New York 2006. Dostopno prek: http://www.unodc.org/documents/organized-Crime/Central_Asia_Crime_Assessment.pdf (5. september 2010).
169. Vizjak Pavšič, Mojca. 2005. Patrick Doreian, Vladimir Batagelj, Anuška Ferligoj: *Generalized Blockmodeling*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, zbirka *Structural Analysis in the Social Science*, 2005. 385 strani (ISBN 0 521 84085 6), 80.00 USD. *Družboslovne razprave* 21 (49/50): 307-308.
170. Von Lampe, Klaus. 2009. Human Capital and Social Capital in Criminal Networks. *Trends in Organized Crime* 12 (2): 93-100.
171. Vuković, B. 2011. Medojević optužuje Veljovića da štiti Darka Šarića. *Blic Online*, 21. marec. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/242756/Medojevic-optuzuje--Veljovica-da-stiti-Darka-Sarica> (10. marec 2013).
172. --- 2012. Veza Šarića i Jocića na proveru Beograda. *Blic Online*, 14. februar. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/306982/Veza-Sarica-i-Jocica-na-proveri-Beograda> (10. marec 2013).
173. Williams, Phil. 2001. Transnational Criminal Networks. V *Networks and Netwars: The Future of teror, Crime, and Militancy*, ur. John Arquilla in David F. Ronfeldt, 64-66. Santa Monica: RAND.
174. --- 2007. Warning Indicators and Terrorist Finances. V *Terrorism Financing and State Responses. A Comparative Perspective*, ur. Jeanne K. Giraldo in Harold A. Trinkunas, 72-90. Stanford, California: Stanford University Press.

175. Xia, Ming. 2008. Organizational Formations of Organized Crime in China: perspectives from the state, markets and networks. *Journal of Contemporary China* 17 (54): 1-23.
176. Xu, Jennifer, Byron Marshall, Siddharth Kaza in Hsinchun Chen. 2009. *Topological Analysis of Criminal Activity Networks: Enhancing Transportation Security*. Dostopno prek: <http://ai.arizona.edu/intranet/papers/Kaza2009.pdf> (9. oktober 2010).
177. Zanini, Michele. 1999. Middle Eastern Terrorism and Netwar. *Studies in Conflict and Terrorism* 22(3), 247-256. London: Taylor&Francis Group.

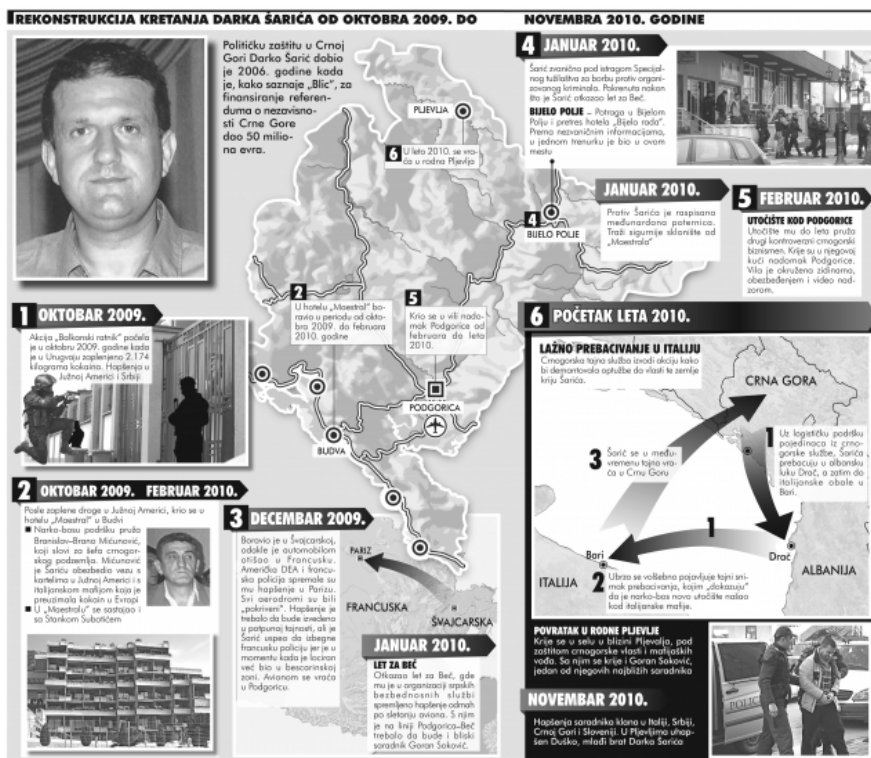
PRILOGE

Priloga A: Shema zamenjav lastništva v podjetju Mitrosrem

Vir: Marković Subota (2010a).

Priloga B: Možna skrivališča Darka Šarića

Vir: Marković Subota (2010č).

Priloga B.1

Vir: Spasić (2013).